

লভিতা

জ্যোতিপ্ৰসাদ

ৰচিত

পুথিকাৰলা

শোণিত কুঁৱৰী

কাৰেঙৰ লিগিৰী

সুন্দৰ কোঁৱৰ

ৰূপালীম

লভিতা

ৰূপ কোঁৱৰ

জয়মতী

শিল্পীৰ পৃথিৱী

নতুন দিনৰ কৃষ্টি

বিলাতৰ পত্ৰ

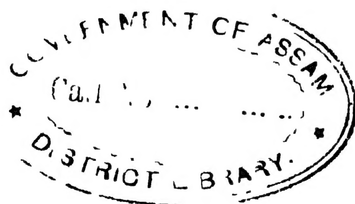
লোহিতৰ পাৰৰ অগ্নিসুৰ

ইত্যাদি

চপলা বুক ষ্টল

লভিতা

শ্ৰীজ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা

চপলা বুক ষ্টল
অসমৰ বৃহত্তম পুস্তক প্ৰতিষ্ঠান
শ্বিলং

প্ৰকাশক—

শ্ৰীবিভু ভুষণ চৌধুৰী

অসমীয়া সাহিত্য মন্দিৰ

শিলং—গুৱাহাটী

পৰিবেশক—

চপলা বুক ষ্টল

শিলং

মুদ্ৰাকৰ —

শ্ৰীপ্ৰকাশচন্দ্ৰ সৰকাৰ

কাত্যায়নী মেচিন প্ৰেছ

৩৭।১, শিবনাৰায়ণ দাস লেন,

কলিকতা—৬

প্ৰথম তাঙৱণ

১৯৪৮ চন

মূল্য—দুই টকা মাত্ৰ

পাতনি

লভিতা যদিও নাটকাকাৰে ৰঙ্গমঞ্চৰ কাৰণেই লিখা হৈছে, তথাপিও ই গতানুগতিক নাটকৰ শাৰীত নপৰে। ইয়াত সচৰাচৰ যেনেকৈ নাটকত আখ্যান, প্লট, চৰিত্ৰাঙ্কণ থাকে, ঠিক সেইদৰে সেইবোৰ ইয়াত দিয়া হোৱা নাই। আখ্যান আছে যদিও তাক মাত্ৰ নাটকীয় ঘটনাৱলী গাঁথিবলৈ সূত্ৰৰ দৰেহে লোৱা হৈছে। প্লট ইয়াত দেখুৱাব খোজা নাই। নায়ক নায়িকা হিচাপে ইয়াত চৰিত্ৰ নাই। ইয়াৰ নায়ক গোটেই অসমীয়া বাইজেই। অসমীয়া সমাজে কেনেকৈ বেলেগ বেলেগ জীৱন-ক্ষেত্ৰত সেই ক্ষেত্ৰৰ মাজেদি ব্যক্তিৰ সাম্ৰাজ্যবাদী সমৰৰ অসমীয়া জীৱনৰ ওপৰত সাংঘাতক এহাতেৰে বাধা দি আনহাতে ভাৰতত সাম্ৰাজ্যবাদীৰ প্ৰভুত্ব ৰোধ কৰিবলৈ বিয়াল্লিছৰ বিপ্লৱৰ মাজেদি জাতিৰ সক্ষমতা বা অক্ষমতা দেখুৱাইছে, তাকেইহে এই নাটকত পাব।

ই এখন নাটকীয় বাস্তৱমূলক কাহিনী। এই বাস্তৱমূলক কাহিনী ৰঙ্গমঞ্চত অভিনয়ৰ যোগেদি দৰ্শকৰ আগত দেখুৱাবৰ কাৰণে, যিমানখিনি নাটকীয় কাৰিকৰি তাত প্ৰয়োগ কৰিব লাগে, অৱশ্যে তাকেইহে কৰা হৈছে। গতানুগতিক নাটকৰ লক্ষণৰ ফালৰ পৰা যিসকল সমালোচকে এইখন পৰীক্ষা কৰিব, তেওঁলোকলৈ এই সঙ্কেত দিবৰ কাৰণেই এইখিনি কথা লিখা হ'ল।

এই নাটকত অসমৰ জনসাধাৰণৰ ওপৰত বিয়াল্লিছ চনৰ বিপ্লৱ আৰু অসমৰ ওপৰেদি যোৱা দ্বিতীয় মহাসমৰৰ চৌৰে কেনেদৰে প্ৰতিক্ৰিয়া কৰিছিল তাকেই বাস্তৱিক চিত্ৰ আঁকি দেখুৱাব খোজা হৈছে। এই নাটক কোনো ৰাজনৈতিক মতবাদ সমৰ্থন কৰি লিখা হোৱা নাই। যি যি ৰাজনৈতিক দলৰ কাৰ্য্যত যোগ দি অসমীয়াই নিজৰ চৰিত্ৰ প্ৰকাশ

কৰিছে সেই সেই ৰাজনৈতিক দলৰ কাৰ্য্যৰ ঘটনাৱলীৰ ইয়াত সমাৱেশ হৈছে।

'লভিতা' আদৰ্শমূলক অসমীয়া ছোৱালীৰ চৰিত্ৰ নহয়। অসমীয়া সাধাৰণ গাঁৱলীয়া ছোৱালীৰনো চৰিত্ৰবল কেনে, আগেয়ে নোহোৱা-নোপজা ঘটনাৱলীৰ বানপানীত তাই কিমান দূৰ নিঃসহায়ৰ দৰে উটি গৈছে আৰু কিমানখিনিত সেই অভাৱনীয় অৱস্থাৰ সৈতে কি হিচাপে সৈমান নহৈ যুঁজ দিছে; কিমানখিনি নিজৰ আত্মবলৰ চিনাকী দি অৱস্থাক জিনি তাইৰ ভিতৰত লুকাই থকা অসমীয়া জাতিৰ চৰিত্ৰবলৰ পৰিচয় দিব পাৰিছে, তাকেহে সেই সময়ৰ অসমত ঘটা নানা ঘটনাৱলীৰ মাজেদি ওলোৱা অসমীয়া সাধাৰণ ডেকা-ডেকেৰীৰ চৰিত্ৰবলৰ নিদৰ্শন পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি নাট্যকাৰে 'লভিতা'ৰ যোগেদি ৰাইজৰ আগত দাঙি ধৰিছে। তাৰ লগে লগে সেই সময়ৰ অসমৰ জীৱনৰ সকলো ফালৰেই এটা হুবহু চিত্ৰ দিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। বিয়াল্লিছৰ বিপ্লৱ আৰু দ্বিতীয় মহাসমৰৰ মাজেদি অসমীয়া জাতীয় চৰিত্ৰৰ বাস্তৱিক ব্যৱহাৰৰ এই নাটক পৰ্য্যালোচনাৰ দৰেই বুলি কলেও ভুল নহব।

এই নাটকত যিবোৰ ঘটনা আৰু চৰিত্ৰ দিয়া হৈছে, সেইবোৰ সকলো বিযাল্লিছ আৰু দ্বিতীয় মহাসমৰৰ অসমত হোৱা সঁচা ঘটনাৱলীৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। 'লভিতা'ৰ চৰিত্ৰৰ প্ৰথম ছোৱাৰ বাবে সমল গোটোৱা হৈছে, ১৯৪১ চনৰ শেহত তেজপুৰৰ "শালনি এয়াৰ ফিল্ড"ত হোৱা ঘটনা এটাৰ পৰা। তাত "শালনি এয়াৰ ড্ৰম"ৰ লগালগি অসমীয়া গাঁও এখন তুলি দিয়াৰ সময়ত, মিলিটেৰীৰ সহায়েৰে মানুহবোৰক তুলি দিয়া হৈছিল। তাৰে গাঁৱৰ এঘৰত, ভেটিৰ পৰা আঁতৰি নাযাওঁ বুলি কেবাগৰাকীও তিৰোতাই গুৰ্খা চিপাহীৰ চঙীনৰ আগতো বুকুপাতি থিয় হৈছিল। বন্দুক বৰতোপেৰে ভয়খুৱাই তেওঁলোকক আঁতৰ কৰিব নোৱাৰি শেহত জিলাৰ ডেপুটি কমিছনাৰে তাৰ কংগ্ৰেছৰ কৰ্তৃপক্ষৰ দ্বাৰাই তেওঁলোকক

বুজনি দিয়াইছে আঁতৰাবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। গাঁৱলীয়া অসমীয়া ছোৱালীয়ে কেবাঠাইতো নিগ্ৰো আৰু আন মিলিটেৰীৰ হাতত ধৰ্ষিতা হৈ পিছত সমাজত ঠাই নাপাই অলৈ তলৈ গৈ, যুদ্ধৰ কামত ভৰ্ত্তি হোৱাও ঘটনা ঘটিছিল। ঢেকীয়াজুলি, গহপুৰত, বৰহমপুৰত অসমীয়া ছোৱালীয়ে দেশৰ বাবে জীৱন উছৰ্গি যোৱা কাহিনীও সকলোৰে জনাজাত। অসমীয়া ছোৱালী নাৰ্ছ হৈ আৰু যুদ্ধৰ আন কামতো দেশ এৰি বিদেশলৈ যোৱা কথাও সকলোৰে জানে। অসমীয়া লৰা যুদ্ধত যোগ দি অসমীয়াৰ ক্ষাত্ৰশক্তিৰ পৰিচয় দি আৰু ভাৰত উদ্ধাৰ কল্পে নেতাজী বসুৱে গঢ়া আই, এন এত গৈ উচ্চ সামৰিক পদবী পাই, আই, এন, এৰ সৈতে অসমৰ সীমা আক্ৰমণ কৰাও অসমীয়া জীৱনৰ বিষয়ে সঁচা কথাই। ইয়াৰ উপৰি বিপ্লৱৰ বিষয়ে আৰু সেই সময়ৰ অসমত হোৱা যি ঘটনাৰ নাটকত সমাৱেশ কৰা হৈছে, সেই সকলোবোৰেই হোৱা ঘটনাৰ আলম লৈয়েই নাটকত দেখুৱা হৈছে। কেৱল সাহিত্যৰ খাতিৰত ঠায়ে ঠায়ে কলা প্ৰয়োগ আৰু সাহিত্য সুলভ নাটকীয় পৰিণতিৰ বাবেই বিশেষকৈ নাটকৰ সমাপতিত কল্পনাৰ আশ্ৰয় লোৱা হৈছে, সেই সেই চৰিত্ৰৰ পূৰ্ব্বৰ কাৰ্য্যৰ সৈতে সামঞ্জস্য ৰাখিয়েই।

ইয়াত অসমীয়া সাধাৰণ ডেকা-ডেকেৰীৰ চৰিত্ৰত যিখিনি সবলতা দেখুৱাই, যিখিনিত দুৰ্ব্বলতা আছে তাকো দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। অসমীয়া সাধাৰণ ডেকাডেকেৰীয়ে পৃথিবীলৈ অহা ন পোহৰৰ বাণী কিমানখিনি লব পাৰিছে আৰু সেই পোহৰত নতুন দিনৰ বাবে নিজকেই গঢ়ি তুলিবলৈ কিমান দূৰ নতুন ভাবেৰে অনুপ্ৰাণিত হব পাৰিছে তাৰো আভাস দিবলৈ ইয়াত যত্ন কৰা হৈছে। যাতে আজি এই অসমীয়া জীৱনৰ সন্ধিক্ষণত অসমীয়াই নিজৰ স্বৰূপ চাবলৈ সুবিধা পাই, নিজৰ নিজৰ চৰিত্ৰৰ সবলতা দুৰ্ব্বলতা জানি ভৱিষ্যতৰ সৈতে যুঁজিবলৈ সক্ষম হব পাৰে।

ওপৰত উনুকিয়াই অহা নাটকৰ নায়ক-নায়িকা প্ৰসঙ্গত আৰু অলপ

বহলাই কব খোঁজো। সমালোচকে, পাঠকে ইয়াত যদি গতানুগতিক নাটকৰ দৰেই নায়ক নায়িকা বিচাৰে তেন্তে হতাশ হব। Hero Heroine নথকা নাটক বহুতেই নাটককে বুলিবলৈ টান পাব। এইখিনিতে পাঠকে জানিব লাগিব যে নাট্যকাৰে আগৰ দৰে সমাজৰ এজনক hero কৰি অঁকা নাটকৰ গঢ়ত ইযাক লিখা নাই। সমূহ সমাজৰ বেলেগ বেলেগ ব্যক্তিৰ প্ৰত্যেকৰেই 'বীৰত্ব' দেখুৱাবহে খুজিছোঁ। যদি ইয়াত নায়ক নাযিকা বা hero heroine বিচাৰে, তেন্তে নিজৰ নিজৰ ক্ষেত্ৰত এই নাটকৰ প্ৰত্যেকেই hero heroine। নাট্যকাৰে আশা কৰে ভৱিষ্যততো যাতে নিজৰ নিজৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰত্যেকেই hero হব পৰা সমাজেই পৃথিবীত প্ৰতিষ্ঠিত হয়গৈ।

সেই কাৰণে এই 'লভিতা' নাটকীয় কাৰিকৰিৰ ফালৰ পৰা কিছু বেলেগ হৈছে। এই কথাটো নাটকৰ সমালোচকসকলে মনত ৰাখে যেন। হয়তো 'লভিতা'ৰ মাজেদি নাটকীয় কাৰিকৰিৰ গতানুগতিক বান্ধ—অসমীয়া নাটকত ভাগি যাব খুজিছে।

এই নাটকখন মই লিখিছো বোলাতকৈও মোৰ হতুৱাই লিখাইছে বুলিলেহে সঁচা কথা কোৱা হব। ডিব্ৰুগড়ৰ ড্ৰেমাটিক আৰ্ট প্লেয়াৰ্ছৰ আৰ্টিষ্ট সকলৰ উৎসাহ, বিশেষকৈ শ্ৰীমান অভয় দুৱৰা আৰু শ্ৰীমান তৰুণ দুৱৰাৰ বাবেইহে এই নাটক সৃষ্টি হ'বলৈ পালে। এই নাটকখন ওলোৱাৰ বাবে যদি কোনোবাই বিশেষ ধন্যবাদ পাব লাগে তেন্তে নিশ্চয় তেওঁলোকেইহে।

১৯৪৭ চনৰ পূজাত ডিব্ৰুগড়ৰ ৰঙ্গমঞ্চত তেওঁলোকে এই নাটকখনিৰ অতি সুন্দৰ অভিনয় কৰে।

তেখেতসকলৰ শলাগ ললোঁ।

———

সৰ্ব্বশেহত ইয়াকেই কব খোজোঁ যে আজি অসমীয়া ৰাইজ নতুন নানা অৱস্থাৰ ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ মাজত পৰি, নানা সমস্যাৰ চাকনৈয়াত ককবকাই এটা হতাশৰ মাজেদি গৈ নিজকেই এটা ক্ষয়িষ্ণু সংস্কৃতিৰ সমাজ বুলি ভবা যেন কৰিছে—কিন্তু মই এই নাটক অসমীয়া সমাজৰ বিষয়ে সঁচা ঘটনাৱলীৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত কৰি দেখুৱাব খুজিছো যে—অসমীয়া জনসাধাৰণৰ প্ৰতিৰোধ শক্তি, অৱস্থাক জিনি জীয়াই থাকি পৃথিবীত নিজৰ অস্তিত্ব ৰাখিব পৰা যুজা ক্ষমতা নিশ্চয়েই হেৰুৱা নাই।

তামোলবাৰী চাহবাগিছা
পোঃ লাহোৱাল
১৯৪৭

ইতি আশীৰ্ব্বাদ ভিখাৰী
শ্ৰীজ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা

চৰিত্ৰাৱলী

তিৰোতা

১। লভিতা—ফুলগুৰি গাঁৱৰ খেতিয়ক বাণেশ্বৰ বৰুৱাৰ জীয়েক।
শিক্ষিতা, ধুনীয়া।

২। সোণ'
৩। ৰূপ'
৪। হীৰা
} ফুলগুৰি গাঁৱৰ গাভৰু ছোৱালী

৫। মৌজাদাৰণী—লহৰজান মৌজাৰ মৌজাদাৰৰ ভাৰ্য্যা

কেইজনীমান অসমীয়া নাৰ্চ। নগা-ছোৱালী, ব্ৰহ্মদেশীয় ছোৱালী।

মুনিহ

১। বাণেশ্বৰ বৰুৱা—লভিতাৰ বাপেক।

২। গোলাপ—এজন ফুলগুৰি গাঁৱৰ শিক্ষিত ডেকা। এ, আৰ, পি, কেপ্‌টেইন।

৩। পুলিচ চাহাব

৪। " ইন্স্‌পেক্টৰ

৫। " এ, এচ, আই

৬। এ, আৰ, পি অফিচাৰ—গোলাঘাট অঞ্চলৰ

৭। গাঁওবুঢ়া—লহৰ জান মৌজাৰ

৮। মৌজাদাৰ—লহৰজানৰ

৯। ইলাহী বকছ্‌—এজন লহৰ-জানৰ মুছলমান বুঢ়া

১০। লেফ্‌টেনেণ্ট বৰুৱা—আজাদ হিন্দ্‌ ফৌজৰ অসমীয়া লেফটেনেণ্ট

১১। ডক্টৰ হাজৰিকা—জাপানীয়ে ধৰি নিয়া এজন ডাক্তৰ

১২। কেপটেইন শৰ্ম্মা—এজন মিলিটেৰী অফিচাৰ

১৩। কেপটেইন সেনাপতি—এজন আসাম ৰেজিমেণ্টৰ অফিচাৰ

১৪। শিখ কমাণ্ডাৰ—আজাদ হিন্দ্ ফৌজৰ কমাণ্ডাৰ

নিগ্ৰো সৈন্য। ভাৰতীয় সৈন্য। কংগ্ৰেছ ভলণ্টিয়াৰ, এ, আৰ, পি, , গাঁৱলীয়া মুনিহ তিৰোতাবোৰ, পাইলট, নগামানুহ, বৰ্ম্মা-মানুহ, জাপানী সৈন্য, আমোলা, ঠিকাদাৰ, মাৰোৱাৰী ব্যৱসায়ী, পুলিচ, দাৰোগা, এম, পি, ইত্যাদি।

—:০:—

লভিতা

প্ৰথম অঙ্ক

প্ৰথম দৰ্শন

ঠাই—লহৰজান মৌজাৰ

ফুলগুৰি গাঁও

সময়—সন্ধিয়াৰ আগভাগ

গোলাঘাটৰ "লহৰ-জান এযাৰড্ৰম"ৰ তেনেই ওচৰৰ বহল পথাৰৰ কাষত ফুলগুৰি গাঁৱৰ বাণেশ্বৰ বৰুৱাৰ ঘৰৰ আগচোতাল। এফালে ভঁড়াল-ঘৰটো দেখা গৈছে আৰু এফালে বহু দূৰলৈকে পথাৰ দেখা গৈছে। দূৰৈত নগা-পৰ্ব্বতৰ শাৰী জিলিকি আছে। সময় সন্ধিয়াৰ আগভাগ। লহিৰা বেলিৰ ৰদ এচেৰেঙা আহি চোতালত জিকমিকাই আছে। ঘৰৰ ওপৰেদি খোকাৰ তামোল গছ আৰু আম লেটেকুৰ গছ দেখা গৈছিল। ভঁড়ালৰ কাষত এজোপা নাহৰ গছ আৰু আগত এজোপা তগৰ ফুলি আছিল। বহাগ সোমাইছে মাথোন। দূৰণিৰ পৰা টকা, পেপাৰ মাত আৰু ৰিণিকি ৰিণিকিকৈ বনগীত মাজে মাজে শুনো নুশুনোকৈ ভাহি আহিছিল। বাণেশ্বৰ বৰুৱাৰ গাভৰু জীয়েকে চোতালতে মূঢ়া এটাত বহি এৰী সূতা কাটি আছিল। ওচৰতে এটা কুকুৰ-পোৱালীয়ে হাঁহ কেইটামানক খেদাখেদি কৰি কুঁ-কুৱাই ফুৰিছিল। বাণেশ্বৰ বৰুৱাৰ জীয়েকৰ নাম লভিতা। দেখিবলৈ বগা আৰু শুৱনী। তাই মাজে মাজে বনগীত এফাকি দুফাকি গাই কুকুৰটোলৈ চাই হাঁহে, আকৌ বন-গীত গাই তাই ৰলে কেতিয়াবা দূৰৈৰ বনগীত এফাকি উটি আহে। তাই ৰ লাগি বৈ শুনে। তাৰ পিছত নিজেই গায়।

—দূৰণিৰ উটি অহা বনগীত—

লুইতেদি যায় ক'ৰে নাৱৰীয়া
তই ক'ৰে নাৱৰীয়া ঐ
মানুহে মানুহৰ মৰম নুবুজে
তেজীমলাহে মই।
লুইতেদি বয় কৰে ৰূপৰ পানী
কি কথা বুকতে লই
মনৰে কথা মোৰ মনত মৰহিলে
তেজীমলাহে মই।

—লভিতাৰ বন-গীত—

মোৰ বাৰীত ফুলিলে ইন্দ্ৰজিত মালতী
তোৰ বাৰীত পৰিলে ছাঁ,
তোৰে মনৰ কথা উটুৱাই আনিলে
সন্ধিয়াৰ বাউলী বা।
বাউলী বাৰে আউলি চুলি
কাৰ কথা কৈয়ে
মাত কু-উ বুলি
ৰূপহ কলীয়া কুলি ?

এনেতে দূৰৈত খিল্ খিল্কৈ ছোৱালীৰ হাঁহি শুনা যায়। লভিতা তভক্ মাৰি ৰয়। আকৌ খিল্ খিল্কৈ হাঁহি সোণ, ৰূপ, হীৰা

তিনিজনী ধুনীয়া গাভৰু কাষত পিতলৰ কলহ লৈ সোমাই আহি লভিতাৰ আগত খিকখিকাই হাঁহিবলৈ ধৰে।

লভিতা। ঔ আই! আজি দেখোন ৰচকী বাইহঁতৰ হাঁহিৰ ভমক্ চৰিল।

(ছোৱালীহঁতে আকৌ খিল্ খিল্কৈ হাঁহে।)

সোণ। চৰিবতো লভিতা বাইটী। তোমাৰ বনগীতৰ সুৰে আমাক জোকাই ভাকুত-কুতাই দিছেগৈ, সেইহে···

(আকৌ গাভৰু কেইজনীয়ে খিল্ খিল্কৈ হাঁহে।)

লভিতা। তহঁতৰ ক'ত কুত-কুতালেগৈ অ' ?

কাষলতিত নেকি ?

সোণ। কাষলতিত নহয় বাইটী! কাণৰ লতিত হে (খিক্খিক্কৈ হাঁহে।)

লভিতা। কি অ' এই কিজনী কথাই কথাই খিক্খিকাই থাকে।

ৰূপ। তুমি আকৌ গোলাপ ককাইটিৰ চিতনি-ভাৱনিত গহীন হৈছা। আমিনো কাৰ চিতনি-ভাৱনিখন কৰিছো যে নাহাহি মুখখন এহাত দীঘলকৈ ওলোমাই থম ?

(আটাই কেইজনীয়ে আকৌ হাঁহে।)

লভিতা। তহঁতৰ সৈতেনো কোনোবাই কথা কাটিব পাৰেনে ? তহঁতৰ জিভা নহয়, ডাঢ়ি খুৰুৱা খুৰহে।

সোণ (তুষ্টালিৰে)। কাৰ ডাঢ়ি খুকুৰা খুৰ বাইটী ?

·· এ এ গোলাপ ককাইদেউৰ ?

(লভিতাই চকু ঘোপা কৰি সিহঁতৰ ফালে খেদা মাৰি যায়। আটাই কেইজনীয়ে খিক্ খিকৃকৈ হাঁহি অলপ আঁতৰলৈ যায়।)

হীৰা। (অলপ আঁতৰৰ পৰা এটা ধেমেলীয়া গীত গায়।)

— গীত —

বাইদেউ বাইদেউ

ৰজাৰ জী আইদেউ !

দোলাখন আনি দে যাওঁ,

বাইদেউৰ দৰাটো ফেৰেকাঠেঙীয়া

ধিনিকি ধিন্দাও দাঁও।

(হাঁহে।)

(লভিতাই হাঁহি বহেহি।)

সোণ। (তুষ্টালিৰ হাহিৰে আন কেইজনীক চকু পিৰিকায়)

পি· পি—পিছে বাইদেউ ! আজি আমি আহোঁতে বাটত মিলিটেৰী পোছাক পিন্ধি গোলাপ ককাইদেউক অহা দেখিছিলো নহয়।

লভিতা। দেখিছিলি ! (গহীন হৈ) দেখিছিলি যদি দেখিছিলি। পিছে মই কি কৰিব লাগে ?

সোণ। পিছে হাতত কিবা বোলেনে···কিবা ৰঙা তেল এবটল দেখিছিলো। আমাৰ বাইদেউলৈকে আনিছে হবলা ?

লভিতা (ভেকাহি মাৰি)। যা যা, চুপতি নকৰিবি। তোলৈহে আনিছে।

(কেউজনী গাভৰুৱে খিল্ খিল্কৈ হাঁহে।)

সোণ। আমালৈ কেলৈ আনিব বাইটী ! যালৈ মনত পৰি পৰি তেওঁৰ আমঠু ক'লা পৰিছে তেওঁলৈহে আনিব। বোলে—

বাইটী বাইটী চেনেহৰ আইটী
বগৰি পাৰি দে খাওঁ,
আমাৰ আইটীৰে চুলি ফপৰীয়া
গোন্ধ তেল ঘঁহি মেলাওঁ।

আটাই কেউজনীয়ে খিক্ খিকায়। লভিতাই চকুৰে খং দেখুৱাই ওঁঠৰে দাঁত কামুৰি মিচিকিয়া হাঁহিৰে সিহঁতক খেদা মাৰে। কুকুৰ পোৱালীটোৱে আকৌ ভুক্ ভুক্ কৰে।

এনেতে হো হোৱাই ওপৰেদি এখন উৰা-জাহাজ উৰি যায় আৰু সকলোৱে ওপৰলৈ চাই থৰ হৈ ৰয়। লাহে লাহে উৰা-জাহাজৰ শব্দ নাইকিয়া হয়।

হীৰা (মুখত আতঙ্কৰ ভাব লৈ)। আজি দুদিনমানৰ পৰা দেখোন উৰা-জাহাজবোৰ বৰকৈ উৰিছে। কিবা এটা হব।

ৰূপ। ইহ আজি পিতাইৰ আগত গেৰেলা গাঁওবুঢ়াই কৈছিল বোলে জাপানীহঁতে হেনো মণিপুৰখন ঘেৰাও কৰি আছে আৰু বোলে কহিমাখনতো সোমালহি।

সোণ। ভাল কথা কৈছ। সিদিনা বোলে দুটা জাপানী বোকাখাটত ওলাইছিলহিয়েই।

লভিতা। এৰা অ'! কিনো হয়গৈ কব নোৱাৰি—আমাৰনো কি হব চাগৈ!

হীৰা। যি হব লাগে হব। সেই মান-দেশৰ পৰা অহা ভগনীয়াবোৰৰ দৰে আমিও কোনোবা ধুবুৰীত লেলাই-ধেন্দাই মৰিবগৈ লাগিব।

ৰূপ। মৰিলেতো ভালেই। সেই ক'লা ক'লা নিগ্ৰোবোৰ দেখিলেহে ভয় লাগে। এ—এ বাইটী! সিদিনা পাঁচোটা নিগ্ৰোৱে আমাৰ গাঁওবুঢ়াৰ জীয়েকক পছু খেদা দিলে নহয়। ভাইগে পুলিচৰ দাৰোগা এজন চাইকেল মাৰি আহিছিল— নহলে ইস্ ইস্ বাইটী! সেইবোৰ ভাবিলে কলিজা-ডোখৰে কাঁও-বাঁও কৰি আছে বাইটী···।

লভিতা (মুখ গহীন আৰু খং প্ৰকাশ কৰি)। বুজিছনে এইবোৰ উৎপাত দেখি কেচাইখাতী গোসানী হৈ সিহঁতৰ হাড়-মূৰ চোবাই পেলাবৰ মন যায়। কি সোণাময় দেশখনত কি ভূত-দানহবোৰ ওলালহি অ'।

এনেতে দূৰৈৰ পৰা বহু মানুহৰ কণ্ঠেৰে গীত আহে। আটাই কেউজনীয়ে সেইফালে চাবলৈ ধৰে। দূৰৈৰ পৰা কংগ্ৰেছ ভলন্টিয়াৰৰ দল এটাই গীত গাই গাই সেই ফালে আহি থাকে।

—গীত—

সাজু হ, সাজু হ, নৱ যোৱান !
সাজু হ, সাজু হ, নৱ যোৱান !
তই কৰিব লাগিব অগ্নিস্নান।
জীৱন যৌৱন
কৰি প্ৰাণপণ
ৰাঙলী কৰি দে ৰণাঙ্গণ
জয়-শঙ্খ বজা
পৃথিৱী-কঁপাই
অত্যাচাৰকো কৰি বৰণ
স্বাধীনতা ধন
নতু মৰণ
লোহাৰে শিলেৰে
বান্ধি ল মন।
বজ্ৰকণ্ঠে বিশ্বক শুনা
সত্যৰ জয়গান
বুকৰ তেজেৰে ধুই দে আজি
ভাৰতৰ অপমান
সাজু হ, সাজু হ, নৱ যোৱান।

(লাহে লাহে গীত গোৱা সমদলৰ মাত তেনেই ওচৰ চাপি আহে। পুনৰ দূৰৈলৈ যায়গৈ।)

সোণ। বাইটী! কিন্তু দেশখনত হব খুজিছে কবই পৰা নাই। ইফালে জাপানী, সিফালে এমেৰিকানৰ গচকত প্ৰজা জোল উঠিছে। তাতে আকৌ আমাৰ কংগ্ৰেছৰ ৰাইজখন উত্ৰাৱল হৈ পৰিছে।

ৰূপ। এই ভলণ্টিয়াৰৰ গীতবোৰ শুনিলে বাইটী! গাটো ৰণজিং বণজিং কৰে। পিছে সিহঁতৰ লগত যাবলৈ গাঁওবুঢ়াই হাক দিয়ে। লভিতা বাইটী! সিহঁতখনকনো লাগে কি?

লভিতা। তাকেই ইমান দিনে তইঁতে বুজা নাইনে? আমাৰ দেশখন ইংৰাজ ৰজাই খাইছে জাননে?

ৰূপ। অ' কেলেই নাজানিম?

লভিতা। আমাৰ দেশখন আমাৰ হাতত দিব লাগে। আমাৰ মাটি-বাৰীৰ আমিহে গৰাকী।

ৰূপ। পিছে সিহঁতনো যাব কিয়?

লভিতা। নাযায় দেখিহে গান্ধীয়ে সিহঁতৰ সৈতে যুজখন তৰি লৈছে।

ৰূপ। পিছে বাইটী! আমাৰ মানুহৰ হিলৈ নাই, বন্দুক নাই, উৰা-জাহাজ নাই। সিহঁতৰ সৈতেনো কেনেকৈ যুজ দিব?

(লভিতা—বহুত পৰ তলকা মাৰি বৈ থাকে একো নকয়।)

ৰূপ। সেইবোৰ দেখোন আমাৰ স্বৰাজ্য বিচৰা মানুহবোৰ চৰকাৰে ফাটেক দিছে, লাঠীৰে টঙনিয়াই আৰু বন্দুকেৰে গুলীয়াই মাৰিছে। ক'তা আমাৰ মানুহেনো কিটো কৰিব

পাৰিছে ? ঢাল, তৰোৱাল নাই—ইফালে উত্ৰাৱল হৈ ফুৰিলে জানো সিহঁতে দেশ এৰিব ?

লভিতা। গান্ধী মহাত্মাই কৈছে বোলে এইদৰে আমি স্বৰাজ লাগে বুলি সিহঁতৰ অত্যাচাৰ মূৰ পাতি লৈও স্বৰাজৰ কাৰণে সিহঁতৰ সৈতে ফেৰ পাতি সিহঁতৰ আইন নামানি সিহঁতৰ সৈতে জুই-পানী নুছুই থাকোতে থাকোতে পিছত গৈ, সিহঁতে তেতিয়াও বইচ্ মনাব নোৱাৰিলে আমাৰ কথা শুনিবগৈ।

ৰূপ। জানো বাইটী! সিহঁতৰ অত্যাচাৰ দেখিলে কেতিয়াবা যে সিহঁতৰ মন কুমলিবগৈ, তেনে মনে নধৰে। জানো বাইটী —

এনেতে বাহিৰত এজন ভলন্টিয়াৰে 'বন্দে মাতৰম্' ধ্বনি কৰে আৰু অলপ পিছতে এজন ডেকা, মূৰত গান্ধী টুপী আৰু গাত খদ্দৰৰ চোলা চুৰীয়া পিন্ধা, সোমাই আহে।

ভলন্টিয়াৰ। ঘৰত কোনোবা মুনিহ মানুহ আছেনে ?

লভিতা (নম্রভাৱে)। নাই – ঘৰত কোনো নাই। মইহে আছো।

ভলন্টিয়াৰ। অ' বাৰু—বাৰু তোমালোকক হুষাৰমান কৈ যাওঁ। পিছে দেশৰ কথা-বতৰাৰ কিবা বুজ-বতৰা ৰাখিছানে ?

লভিতা। দেখিছোতো এইবোৰ হুৱাদুৱা। পিছে কি হবগৈ জানো ?

ভলন্টিয়াৰ। কি হব তাক এতিয়াও কব নোৱাৰি। জাৰ্ম্মানীয়ে

এফালৰ পৰা গিলি নিছে। ফৰাছী দেশ ললে। য়ুৰোপৰো বহুত দেশ ললে। আমাৰ ইংৰাজবোৰকো তৰা-নৰা দেখুৱাইছে। এতিয়া এফালে ইংৰাজ, আমেৰিকা আৰু তাৰ লগতে ৰুছদেশ হৈছে—আনপক্ষে জাৰ্ম্মানী, ইটালী আৰু জাপানীহঁত। এইবোৰ কথা তোমালোকে জানা নহয় ?

লভিতা। অঁ আমি অলপ-অচৰপ জানো।

ভলণ্টিয়াৰ। অঁ এতিয়া এই দুই মহৰ যুজত আমি আমাৰ দেশ ৰাখিব লাগিব। ভয় খালে নচলিব। সাহ কৈ নিজৰ স্বাধীনতাৰ বাবে এলাব লাগিব। তোমালোকে ভয় খাইছা নেকি ?

(লভিতা মনে মনে থাকে।)

ৰূপ। (অলপ আগবাঢি আহি) আপুনি ভয় খাইছে নেকি ?

ভলণ্টিয়াৰ। (অলপ অপ্ৰতিভ হৈ) মই ! মই নাই খোৱা। কিয় খাম ?

ৰূপ। আমিনো কিয় খাম ?

ভলণ্টিয়াৰ। কিয় এইবোৰ মিলিটেৰী নিগ্ৰো-চিপাহী সৈন্য-সামন্ত চলিব লাগিছে।

ৰূপ। চলিছে চলিছে। আমাৰ ভয় খোৱাৰ কিটোনো হৈছে ?

ভলণ্টিয়াৰ। তোমালোকৰ দেখোন বৰ সাহ।

ৰূপ। তাৰ মানে আপুনি ভয় খাইছে…?

সেইহে আমাকো ভয় খাইছে বুলি ভাবিছে।

ভলণ্টিয়াৰ। বহুত গাঁৱৰ মানুহে ভয় খোৱা দেখিছো দেখিছে।

ৰূপ। গাঁৱৰ মানুহে কিটো ভয় কৰিব? সেইবোৰ আপোনাৰ নগৰৰ মানুহহে ভয়ত পেপুৱা খাই গাঁৱে গাঁৱে সোমাইছেহি।

ভলণ্টিয়াৰ। হাঃ হাঃ হাঃ হওঁতে হয়, হয় হওঁতে। পিছে বাৰু সেইবোৰ কথা যাওক। এতিয়া মই দেশৰ কথা দুষাৰমান কব খোজো।

ৰূপ। বাৰু কওক। পিছে কোৱাৰ পিছত গীত এটা গাব লাগিব হলে।

লভিতা। ৰূপ! কি চুপতি কৰ অ'?

ভলণ্টিয়াৰ। বাৰু বাৰু গোৱা যাব। একো কথা নাই। পিছে এতিয়া দেশৰ অৱস্থা দেখিছাঁ নহয়। আজি আমাৰ ভাৰতৰ শিৰৰ মণি মহাত্মা গান্ধীক ইংৰাজ গৱৰ্ণমেণ্টে বন্দী কৰি থৈছে। আমাৰ নেতাসকল আজি জেলত পচিছে। আজি মহাত্মাৰ 'ভাৰত-ত্যাগ' মন্ত্ৰই ভাৰতক এক নতুন জাগৰণেৰে জগাই দিছে। আজি দেশৰ জনসাধাৰণ সাৰ পাই উঠি নিজৰ দেশক ইংৰাজৰ হাতৰ পৰা মুক্তি কৰিবলৈ নিজৰ জীৱন দিবলৈ ওলাইছে। কনকলতা কুশল কোঁৱৰ তিলক ডেকা—এই কেইজনে আজি বুকৰ তেজ দি স্বাধীনতাৰ হকে বলি গৈছে। এইবোৰৰ কথা নিশ্চয় জানা। দেশত যে স্বাধীনতাৰ আন্দোলন-বিপ্লৱ এইবোৰ হব লাগিছে, এইবোৰৰ বিষয়ে তোমালোকে কি কৰিছাঁ?

ৰূপ। আমি আৰু কিটোনো কৰিম ?

লজ্জিতা (বাধা দি)। ৰ' চোন অ' ৰূপ! আমি আৰু একোটো কৰিব পৰা নাই। সিদিনা কমিটীত সূতা কাটিবলৈ কৈছে, এৰী কাটিবলৈ কৈছে—তাকে কৰিছো।

ভলণ্টিয়াৰ। তাতে তোমালোকৰ কৰ্ত্তব্য শেষ হ'লনে? আমি বিপ্লৱ কৰিব লাগিব। যুজ কৰিব লাগিব।

ৰূপ। কিহেৰে যুজখন কৰিম? (পিতলৰ কলহটো দেখুৱাই) এই কলহটোৰ কাণেৰে মাৰিলে জানো (মিচিক্‌কৈ হাঁহি দিলে। আন কেইজনীয়েও হাহে।)

লজ্জিতা (খং কৈ)। তহঁতে মাথোন যেই সেই কথাতে হাঁহিবহে জান। নুশুন কিয়?

ভলণ্টিয়াৰ। নহয় নহয় তেওঁ সঁচা কথাই কৈছে। এৰাতো, কিহেৰে যুঁজিম? নাই বন্দুক, নাই বৰতোপ, নাই উৰা-জাহাজ, সেই কাৰণেই আমাৰ একো নাই দেখিয়েই, আমি নিৰস্ত্ৰ দেখিয়েই, জানো আমাৰ দেশৰ স্বাধীনতাৰ বাবে একো নকৰি হাত সাৱটি বহি থাকিব লাগিব? আজি ইংৰাজে আমাক শাসন কৰিছে। কাৰণ সিহঁতৰ শাসন আমি মানি লৈছো দেখিহে। সিহঁতক আমি আমোলা মহৰি দি, বিষয়া হৈ, সিহঁতৰ আইন-কানুনমতে চলি, সিহঁতক কৰ-কাটলৰে যোগান দি সিহঁতক মানি লৈছো দেখিয়েই সিহঁতে আমাক শাসন কৰিছে। যেতিয়াৰ পৰা আমি সিহঁতক সেই সকলোৰে পৰা বঞ্চিত কৰিম,

সেই দিনাৰে পৰা সিহঁতে আমাৰ ওপৰত এই শাসন চলাব নোৱাৰে। অৱশ্যে তাৰ বাবে সিহঁতে আমাক বলেৰে ছলেৰে, কৌশলেৰে ভয় দেখুৱাই নানা অত্যাচাৰ কৰি বইচ মনাবলৈ সকলো চেষ্টা কৰিব—কিন্তু আমি যদি সকলো সহ্য কৰি, ত্যাগ কৰি—কষ্ট-অত্যাচাৰ বুকু পাতি লৈ সেই অগ্নি-পৰীক্ষা পাৰ হব পাৰো—তেন্তে এই শাসকসকলে আমাৰ স্বাধীনতাৰ অধিকাৰ নামানি কলৈ যাব? সেই কাৰণেই কৈছো নিৰস্ত্ৰ হলেও আমাৰ হাতত অমোঘ অস্ত্ৰ আছে। সেই অস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰি তাৰ বাবে যি ত্যাগ আৱশ্যক অকাতৰে তাক কৰিব পাৰিলে আমাৰ বিজয় অনিবাৰ্য্য।

(আটাইবোৰে তভক্ মাৰি শুনি থাকে।)

ইয়াকে কৰিবলৈ হলে—দেশ জাগিব লাগিব। দেশৰ মুনিহ, তিৰোতা, ডেকা, গাভৰু, আদহীয়া, বুঢ়া, ধনী, দুখীয়া সকলোৱেই আগবাঢ়িব লাগিব। সকলো ওলাব লাগিব। আজি এই পৃথিৱীজোৰা মহাসমৰত পূবৰ পশ্চিমৰ সকলো দেশে, মহাদেশে জুই জ্বলিব লাগিছে। যাৰ স্বাধীনতা হেৰুৱাইছে সি স্বাধীনতাৰ কাৰণে মূৰ দাঙি উঠিছে। সেই কাৰণে আজি আমিও ওলাইছো—দেশক জগাবলৈ, দেশক উদ্বুদ্ধ কৰিবলৈ। সকলো ওলাব লাগে। দেশক ৰণ সাজে সজ্জিত কৰিবলৈ আমি ককালত টঙালি বান্ধিব লাগিব।

যুঁজিব লাগিব, মৰিব লাগিব, জিনিব লাগিব। দেশৰ ডেকা-ডেকেৰীৰ দল, দেশৰ নৱ-যোৱানৰ দল সাজু হব লাগিব। (গীত গায় তুই কৰিব লাগিব অগ্নিস্নান)

ভলন্টিয়াৰ জনে গোটেই গীতটো গাই শেষ কৰাৰ পিছত দূৰৈত বৰ গণ্ডগোল শুনা যায়। 'বন্দে মাতৰম্.' 'জয় ভাৰত কি জয়,' জনতাৰ মাজৰ পৰা ধ্বনি আহিবলৈ ধৰে। গোলমালৰ মাজতে ড্ৰবাৰমান বন্দুকৰ শব্দ শুনা গল। ভলন্টিয়াৰে গীত বন্ধ কৰি চক খাই উঠে—আৰু আটাইবোৰে থৰ লাগি আচৰিত হয়। ভলন্টিয়াৰ জনে "সমদলৰ ওপৰত গুলী" বুলি তৎক্ষণাত নাইকিয়া হয়, আকৌ বন্দুকৰ আৱাজ হয়। কোলাহল, মানুহৰ গণ্ডগোল তেনেই ওচৰ চাপি আহে। লভিতাইতে উত্তেজিত হৈ বাহিৰৰ ফালে চাবলৈ ধৰে। লভিতাইতে চোৱাৰ ফালে কিছুমান ভলন্টিয়াৰ আৰু লৰা-ছোৱালী বেগেৰে ষ্টেজৰ ইফালে সিফালে যায়। সিহঁতৰ কোনো কোনোৰ গাত তেজৰ দাগ দেখা গৈছিল। বাহিৰত গণ্ডগোল চলি আছে। কাণ্ড-কাৰখানা দেখি লভিতা আৰু লগৰ ছোৱালী কেজনী নিজৰ ঘৰৰ দুৱাৰমুখত থুপ খালেগৈ।

এনেতে এজুম ছোৱালীৰ মাজত এজনীৰ হাতত তিনি বৰণীয়া নিচান লৈ থকা সৰু ছোৱালীৰে সৈতে এজন দাৰোগা আৰু পুলিচে নিচান লৈ কঢা-আজোৰা কৰি সোমাই আহে। পুলিচৰ দাৰোগাই উগ্ৰমূৰ্ত্তি ধৰি কয়।

দাৰোগা। স্বৰাজ লাগে, স্বৰাজ লাগে। ফ্লেগ্ জোকাৰি জোকাৰি স্বৰাজ খাবলৈ আহিছ ? গাঁৱত ধান বানোতে বানোতে জীৱন গল। এতিয়া গৱৰ্ণমেণ্ট চলাবলৈ আহিছ ? তহঁতৰ জীৱ উলিয়াম।

হাতত নিচান লোৱা ছোৱালী। (বৰ উত্তেজিত হৈ)। চলাম চলাম। এশবাৰ চলাম। হাজাৰবাৰ চলাম গৱৰ্ণমেণ্ট। আমাৰ দেশ—আমাৰ মাটি আমাৰ নৈ আমাৰ পৰ্ব্বত— আমাৰ আকাশ—সকলো আমাৰ। অ—গাঁৱত ধান বানি আছিলো, বোকা খচকি ভূঁই কৰি আছিলো, গৰু ৰখি আছিলো—এতিয়া গৱৰ্ণমেণ্ট চলাম—চলামেই চলাম। কিয় কিয় নচলাম ? তহঁত পুলিচ দাৰোগা, হাকিম, বৰচাহাব, লাটচাহাব সকলোৱেই গাঁৱলীয়া ৰাইজৰ হুকুমমতে চলিব লাগিব। ইমান দিন বগা চাহাবৰ সৈতে লগ লাগি, আমাক গচকি গচকি খালি। এতিয়া নেৰিছো। বুজিছ—নেচোন চাওঁ—হাতৰ পৰা নিচান ?

(এনেতে হঠাৎ দবৈৰপৰা কোনোবা ভলণ্টিয়াৰে গাই উঠে।)

—গীত—

অ' আমাৰ গাঁও
অ' আমাৰ গাঁও
আমাৰ গাঁৱৰ মান ৰাখি
মৰিবলৈ যাঁও
অ' আমাৰ গাঁও।

(হঠাৎ গীত নিমাত হয়

দাৰোগা। পেন্দুকণা ছোৱালী! তোৰ কলিজা দেখোন বৰ ডাঠ—বেটী—

এই বুলি নিচানৰ পৰা হাত এৰি অলপ আঁতৰি চিপাহী কেইটাক কয় "মাৰ কুকুৰনীইতক মাৰ।" দাৰোগাই নিজৰ ককালৰ ৰুল মাৰি উলিয়াই মাৰিবলৈ ধৰে। লগত থকা চিপাহী কেইটাই ৰৈ থাকে। হাতত নিচান লৈ থকা ছোৱালীজনী মাৰ খাই পৰি যায়। লভিতাই সকলো দেখি খঙত বাঘিনীজনী হৈ লৰ মাৰি আহি থাপ মাৰি নিচানখন লৈ বিজুলী সঞ্চাৰে দাৰোগাক ডিঙিত ধৰি গতা মাৰি পেলাই দিয়ে। মাৰ খাই পৰা ছোৱালীজনীক সোণ, হীৰাহঁতে ভিতৰলৈ নিয়ে। তাকে দেখি পুলিচ কেইটাই পাছ হুঁহকি যায়। খং আৰু বেজাৰত লভিতাই কবলৈ ধৰে।

লভিতা। ছিঃ ছিঃ ছিঃ! ইমান তললৈ গলি—ইমান নীচ হলি। তহঁতে পুলিচ হৈছ—তিৰোতাক ৰক্ষা কৰিবলৈ, দুৰ্ব্বলীক বল দিবলৈ—মানুহক অত্যাচাৰীৰ পৰা এৰুৱাই আশ্ৰয় দিবলৈ। কিন্তু কৰিছ কি? কৰিছ কি···?

অকণমান ছোৱালীজনীক তিনটা চাৰিটাই বৰমতা হৈ মাৰিবলৈ লাজ লগা নাই? তহঁতৰ পুৰুষালি এনেকুৱাই নেকি? ইমান নীচ—ইমান হীন—হাতত ক্ষমতা পাই বলিয়া হলি পগলা হলি?

দাৰোগাই অলপ পৰ কি কৰো কি নকৰো কৰি থাকি দাঁত-মুখ কৰচি ককালৰ পৰা পিস্তল উলিয়াই লভিতাৰ বুকুৰ আগত ধৰি চিঞৰি কয়--"চুপ থাক, চুপ থাক, নহলে পিস্তলৰ গুলীৰে কলিজা উকুৱাই দিম ।

লভিতা । (দাঁত কামুৰি চুপ নাথাকো, নাথাকো, নাথাকো । জানিছ গোলামৰ গোলাম ! আজিকালিৰ ছোৱালীয়ে পিষ্টল, বন্দুক, বৰতোপ, বোমা একোলকে ভয় নকৰে । পিষ্টল দেখুৱাই আজিৰ ছোৱালীক ভয় দেখুৱাবলৈ আহিছ ?

এই বুলি দাৰোগাৰ হাতৰ পৰা পিষ্টলটো থাপ মাৰি লৈ অলপ পাছ হুহকি দাৰোগাৰ বুকুৰ ওপৰত ধৰে ।

মই গান্ধীৰ বহীত নাম লিখোৱা নাই জানিবি বাপেৰে—

এনেতে বাহিৰত মটৰৰ শব্দ হয়, ইলেক্‌ট্ৰিক হৰ্ণ বাজে আৰু লগে লগে আৰ্ম্ম পুলিচ কেইটামান লগত লৈ পুলিচ চাহাব সোমাই আহে আৰু কাণ্ড দেখি আচৰিত হয় ।

পুলিচ চাহাব । কি হৈছে ?

লভিতা । (পিষ্টলটো পুলিচ চাহাবৰ হাতত দিয়ে । পুলিচ চাহাবে একো নকই আচৰিত হয় । হাত পাতি পিষ্টলটো লয় আৰু লভিতাৰ ফালে চাই থাকে ।)

আপোনালোকে এই মানুহবোৰৰ হাতত পিষ্টলবোৰ

দিয়ে কিয় ? ইহঁতে নিৰস্ত্ৰ ছোৱালীবোৰকহে গুলীয়াব খোজে···।

পুঃ চাহাব। ঘটনা কি ?

লভিতা। ঘটনা আৰু কি হব ? ই পিষ্টলটো উলিয়াই মোক গুলীয়াব খুজিছিল। সেইকাৰণে মই পিষ্টলটো তেওঁৰ হাতৰ পৰা কাঢ়ি ওভোটাই তেওঁকেই গুলীয়াব খুজিছিলো।

পুঃ চাহাব। তোমালোক কংগ্ৰেছ আৰু গান্ধীৰ মানুহবোৰ অহিংস, তেন্তে কেলেই তুমি মানুহ মাৰিব খুজিছিলা ?

লভিতা। চাহাব ! মই কংগ্ৰেছৰ মানুহো নহও, গান্ধীৰ মানুহো নহও—একো নহও। মই গাঁৱলীয়া ছোৱালী।

পুঃ চাহাব। তেন্তে তোমাৰ হাতত কংগ্ৰেছৰ ফ্লেগ কিয় ? তেন্তে কিয় তুমি পুলিচৰ লগত কাজিয়া কৰিছা ?

লভিতা। চাহাব ! মই ঘৰৰ ছোৱালী ঘৰত আছিলো। এই দাৰোগা আৰু পুলিচ কেইটাই এই ছোৱালীবোৰ মোৰ চোতাললৈ খেদি আনি সৌ অকণমান ছোৱালীজনীক মাৰি মাৰি আধাধুনা কৰিলে। তেতিয়া মই সহিব নোৱাৰি বাধা দিছো আৰু পৰি যোৱা ছোৱালীজনীৰ হাতৰ পৰা নিচানখন লৈছো। তেতিয়া মোক দাৰোগাই পিষ্টল উলিয়াই গুলী কৰিব খুজিছিল, তেতিয়া মই থাপ মাৰি পিস্টলটো লৈ তাৰ বুকুৰ আগত ধৰিছিলো। পিছে চাহাব ! সি নমৰিলহেঁতেন, কাৰণ পিস্টলটো ক'ত টিপা মাৰি ফুটাব লাগে, চাহাব ! সেইটো মই নাজানো !

পুলিচ চাহাবে ঢেক্ ঢেক্‌কৈ হাঁহিবলৈ ধৰে। এনেতে দূৰৈত চাইৰেন বাজে, আটাইবোৰৰ মাজত হুৰাহুৰা লাগে।

পুঃ চাহাব। ঘৰ্‌মে ধুকও, ঘৰ্‌মে ধুকও, চেল্‌টাৰ্‌মে ধুকও।

চাইৰেন্ বাজিয়েই থাকে। এনেতে পুলিচ চাহাবে লভিতা আৰু আন ছোৱালীবোৰক হেচুকি ঘৰটোৰ ফালে পঠিয়াই দিয়ে। আটাইবোৰ ছোৱালীয়ে লভিতাৰ সৈতে ঘৰৰ ভিতৰত সোমায়। পুলিচ চাহাবে "চেলটাৰ মে চলও" বুলি ষ্টেজৰ পৰা ওলাই যায়। লগতে চিপাহী আৰু দাৰোগাও যায। বাহিৰত মটৰ চলোৱা শব্দ হয়, আৰু তাৰ লগে লগে বহুত উৰা-জাহাজ উৰি অহাৰ শব্দ হয়। তেতিয়া ষ্টেজ শুদা হয়। লাহে লাহে উৰা-জাহাজৰ শব্দ কাণ তাল মৰা হৈ পৰে। বোমা পৰাৰ বিস্ফোৰণ শুনা যায়। এনেতে লভিতাৰ বাপেক বাণেশ্বৰ বৰুৱাই কান্ধত ভাৰ এখন লৈ, বেগাবেগিকৈ সোমায়হি আৰু "আই ঔ লভিতা" বুলি মাতে। ওপৰত মেচিন-গান চলিয়েই থাকে। এনেতে এটা বোমা জাপানী উৰা-জাহাজৰ পৰা আহি চোতালত পৰে। আৰু ভীষণ বিস্ফোৰণ হয। বাণেশ্বৰ বৰুৱা ঢাচ্ কৰে মাটিত বাগৰি পৰে। লভিতাহঁতৰ ঘৰ-চাল উৰি যায় আৰু গোটেইখন ধোঁৱাময় হয। ঘৰবোৰত জুই জ্বলে। ঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা কান্দোন শুনা যায। এনেতে তেজেৰে ৰাঙলী হৈ লভিতা আধা পাগলীৰ দৰে ওলাই আহে। আগত বাপেক পৰি থকা দেখি "পিতাই ঐ" বুলি বাপেকক সাৱটি ধৰে। আটাই কেইজনীয়ে কান্দিবলৈ ধৰে। এনেতে বাহিৰত দীঘলীয়া হুইছেলৰ শব্দ

শুনা যায়। লগে লগে এ, আৰ, পি, কেইজনমান লগত লৈ গোলাপ এ, আৰ, পি, কেপ্তেইনৰ পোছাকত উধাতু খাই সোমাই আহে আৰু "লভিতা লভিতা" কৈ চিঞঁৰি লভিতাৰ বাপেকৰ ওচৰত আঠু কাঢ়ে। লভিতাই গোলাপক দেখি "মোৰ পিতাইৰ কি হ'ল" বুলি চিঞঁৰ মাৰে। লভিতা বাউলী হ'ল। এনেতে বাহিৰত ভীষণ "এন্টি এযাৰ ক্ৰেফট্" শব্দ হয়। জুই জলি উঠে। লভিতাক নিবলৈ গোলাপে বৰ চেষ্টা কৰে। লভিতাই বাউলী হৈ কান্দি কয়—

লভিতা। গোলাপ ককাইদেউ! গোলাপ ককাইদেউ! এৰি দিয়া—এৰি দিয়া। ময়ো পিতাইৰ লগতে মৰো! গোলাপ ককাইদেউ—এৰি দিয়া।

———

দ্বিতীয় দৰ্শন

লাহৰ-জান এযাৰড্ৰমৰ তেনেই ওচৰৰ ফুলগুৰি গাঁৱৰ এটা ঘাটৰ পানী-অনা বাট। আমেৰিকান নিগ্ৰো সৈন্যই বাটত বহি মদ খাইছে। দুই এটাই "টেপ্ ডেঞ্চ" কৰিবলৈ ধৰে। এনেতে সেই ফালেদি এজন গাঁৱলীয়া মানুহে এথোকা পকা কল লৈ যায়। নাচি থকা নিগ্ৰো এটাই নাচৰ চেৱতে হাত মেলি মুখেৰে কামুৰিয়েই এটা কল ছিঙি আনে। বাকীবোৰেও থপিয়াথপি কৰি কলবোৰ খাই পেলায়। কল অনা মানুহটোৱে "নিলে ঔ! খালে ঔ" বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰে। এটাই তাৰ মুখ ফালি মদ অলপ বাকি দিয়ে। মানুহটোৱে পেপুৱা লাগি কঁপে। এনেতে এটা নিগ্ৰোৱে দুখন দহ টকীয়া নোট উলিয়াই মানুহটোৰ হাতত দি কয় "গুড্ মেন, যাও যাও"। কল অনা মানুহটোৱে বিচুৰ্ত্তি খায়। আৰু হেবাংটোৰ দৰে এবাৰ নোট দুখনলৈ, এবাৰ নিগ্ৰোটোৰ ফালে চাই থাকে। তাতে নিগ্ৰোটোৱে কলে, "দিচ্ প্ৰাইচ টুৱেন্টি ৰূপিজ" মালুম? মানুহটোৱে কি কৰো কি নকৰো কৰি গৈ থাকে, মাজে মাজে নোট কেইখনৰ ফালে চায়। মানুহটোৱে "একআধ্লি কলত বিছ টকা" বুলি চুচুক চামাককৈ যায়। তাকে দেখি নিগ্ৰোকেইটাই কিৰীলি পাৰে। মানুহটোৱে উচপ খায় ষ্টেজৰ পৰা ওলাই যায়। এনেতে কোবেৰে দুজন আমেৰিকান এম, পি, সোমাই আহে।

এম, পি। হেই হেই—

(তৎক্ষণাত নিগ্ৰোকেইটা এটেন্‌শ্যন অৱস্থাত থিয় হয়।)

এম, পি। ৰাইট এবাউট টাৰ্ণ।

(নিগ্ৰো কেইটাই তেনে কৰে।)

এম, পি। কুইক্ মাৰ্চ।

নিগ্ৰো কেইটাই কুইক্ মাৰ্চ কৰি ষ্টেজৰ পৰা ওলাই যাব আৰু এম, পি, দুটা সিঁহতৰ পাছে পাছে গুচি যায়। এনেতে টালি-টোপোলা বান্ধি, মুনিহ-তিৰোতা এজাক সেই ফালেদি যাব। মানুহ কেইটাৰ মুখত বেজাৰৰ ভাব। তিৰোতা মানুহ কেইজনীয়ে ফেকুৰি ফেকুৰি কান্দি যায়। দূৰৈত এটা মানুহে ঢোল কোবাই অহা শুনা যায়। পিছত ঢোল পিটা মানুহটোৱে

ষ্টেজৰ ভিতৰ সোমাই চিঞঁৰি চিঞঁৰি কবলৈ ধৰে।—

ঢোলপিটা মানুহ। চৰকাৰৰ হুকুম! চৰকাৰৰ হুকুম!! আজিৰ পুৱাৰ পৰা ২০ ঘণ্টাৰ ভিতৰত "লহৰ-জান উৰা-জাহাজৰ ঘাটিৰ" ৫ মাইলৰ ভিতৰৰ গাঁও ফুলগুৰি, ভেলেঙিচুক, দাধৰা, চেঁচনি, হোলোংগুৰি, বৰহাবি, ডাংধৰা, হুহুমৰা, কেহেৰুখন্দা আৰু চক্‌চকি গাঁৱৰ মানুহে গাঁও খাৰিজ কৰি যাব লাগিব। যি নাযাব তাক মিলিটেৰী চিপাহী লগোৱাই খেদোৱা হব। আৰু মিলিটেৰী আইনমতে শাস্তি দিয়া হব। চৰকাৰৰ হুকুম, চৰকাৰৰ হুকুম। (ঢোল পিটে।)

আজিৰ পৰা ২০ ঘণ্টাৰ ভিতৰত। (ঢোল পিটে।) "লহৰ-জান উৰা-জাহাজৰ ঘাটিৰ (এই বুলি কেইবাবাৰো কৈ ওলাই যায।)

এটা গাৱঁলীয়া। হে' এনে কথা হব পাৰেনে? সাত-পুৰুষীয়া ভেটি, গৰু-গাই, ভঁড়ালৰ ধান এৰি ৰাতিটোতে গাঁওখন এৰি উঠি যাব লাগে। চৰকাৰ পগলা হ'ল ঔ! চৰকাৰ পগলা হ'ল। হে প্ৰভু! হে ঈশ্বৰ!

এনেতে কেইটিমান মিলিটেৰীয়ে এজাক লৰা-ছোৱালী আৰু মতা-তিৰোতাক ঠেলি-হেঁচুকি লৈ আহে। মানুহবোৰৰ পিঠিত বোজা। কাৰো মূৰত টোপোলা, উঘা, চেৰেকী, হাঁহ, পাৰ, ছাগলী। আটাইবোৰ মানুহে খণ্ডাখণ্ডিকৈ কথা-বতৰা পাতি যাওঁ নেযাওঁ কৈ আছে। তিৰোতাবোৰে উচুপি উচুপি আছে।

এটা মিলিটেৰী। (মানুহবোৰক হেঁচুকি) যা যা জল্‌দি।

এজনী তিৰোতা। (কান্দি) কলৈ যাওঁ অ' অ'? কি কৰো? আজি বোপা-ককাৰ দিনৰ পৰা ইয়াতেই থাকি অতকাল গ'ল! হে বিধতা, আজি কিহে পালে ঔ! অ' মোৰ ভঁড়ালৰ ধানখিনিৰনো কি হব ঔ! অ' মোৰ গৰু কিজনীনো কোনে চাব ঔ! অ' মোৰ পিতাই কি আছিল! এতিয়া কি হ'ল ঔ!

আৰু কিছুমান মানুহ মিলিটেৰীয়ে ঠেলি-হেঁচুকি লৈ আহে আৰু তাৰ পৰা সিহঁতক খেদি নিবলৈ চিঞৰি-বাখৰি হুলস্থুল লগায়।

এনেতে বাহিৰত বহুত উৰা-জাহাজ উৰি অহাৰ শব্দ হয়। মানুহবোৰে ভয়ত বেছিকৈ চিঞ্ঁৰ-বাখৰ কৰে। এন্টি এয়াৰ ক্ৰেফ্‌ট্‌ৰ শব্দ হয়।

মিলিটেৰী। পলা পলা। ভাগ ভাগ।

(মানুহবোৰ যেনিয়ে তেনিয়ে দিহা দিহি যায়।)

———

তৃতীয় দৰ্শন

লভিতাহঁতৰ ঘৰ। ঘৰৰ পোৰা ভেটিটোৰ মাজতে লভিতা বহি মূৰ গুজি ফেকুৰি ফেকুৰি কান্দি আছে। চোতালত ২।৪ জন গাঁৱৰ পৰা খেদা-খোৱা মানুহ টালি-টোপোলা লৈ আমন-জিমনকৈ বহি হুমুনিয়াহ পেলাইছে। এনেতে এজন গাঁৱলীয়া এ, আৰ, পি ভলন্টিয়াৰ সোমাই আহে।

এ, আৰ, পি। ৰাইজসকল! আপোনালোক ইয়াৰ পৰা সোণকালে যʼক। গাঁৱৰ প্ৰায় সকলো মানুহ গʼল। আপোনালোকে কিয় নোযোৱাকৈ আছে?

চোতালৰ মাহ এজন। "হে ঈশ্বৰ যাওঁ কলৈ? কʼতনো মূৰটো থমগৈ।

এ, আৰ, পি। সেইবোৰ আং বাং বকি থাকিলেনো কি হব? গৱৰ্ণমেণ্টৰ হুকুম, যাবই লাগিব। যদি নাযাৱ, এতিয়াই মিলিটেৰী পুলিচ আহি ডিঙিত ধৰি গতিয়াই কোবাই কিলাই খেদাই দিবহি।

(লভিতাই থিয হৈ চকু-পানীৰে গঙত কয়।)

লভিতা। বুজিছা তোমালোক পগলা হৈছা। কি মিলিটেৰী, মিলিটেৰী কৰি ভয় দেখুৱাইছা? তোমালোক আমাৰ

গাঁৱৰ লৰা হৈ গঞাঁৱৰ অত আলৈ-আহুকাল বিপদ—তালৈ নাচাই চিপাহীবোৰৰ লগতে হোৱা দিছা কিয় ?

এ, আৰ, পি। (খঙেৰে) কি হোৱা দিয়া দেখিলা ?

লভিতা। অৱশ্যে হোৱা দিছা। গৱৰ্ণমেণ্টৰ মানুহে কৈছে গাঁৱলীয়াই গাঁও এৰি বাৰ ঘণ্টাতে যা। তোমালোকেও তাতেই চিঞৰি ফুৰিছা। কিন্তু এই গাঁৱৰ মানুহবোৰ যাব ক'লৈ ? অতবোৰ বয়-বস্তু, সম্পত্তি কি হব ? গৈ থাকিবগৈ ক'ত ? ঘৰ পাব ক'ত ? খাব কি ? সেইবোৰৰ একোৰে একোটোৰে ব্যৱস্থা নোহোৱাকৈ অতবোৰ প্ৰজাক আলৈ-আথানি কৰিছে গৱৰ্ণমেণ্টে। তাৰ লগতে তোমালোকেও পোছাকটো পিন্ধি তাকেই চিঞৰি ফুৰিছা।

এ, আৰ, পি। আমি কি কৰিম ? আমি আমাৰ কৰ্ত্তব্য কৰিছো।

লভিতা। (কাঠ হাঁহি মাৰি) কৰ্ত্তব্য—কৰ্ত্তব্য কৰিছা। এটা বিচাৰ নোহোৱা শত্ৰুৰ আক্ৰমণত তৎ নাপাই পগলা হোৱা এটা গৱৰ্ণমেণ্টৰ পৰা পোছাক এটা আৰু পইচা কিছু পায়েই ৰাইজৰ মানুহ হৈ ৰাইজকে গৰকিব খুজিছা ? তোমালোকে এনে বিলই-বিপত্তিবোৰৰ বাবে গৱৰ্ণমেণ্টক ধৰিব নোৱাৰা ? যদি মানুহ গাঁও এৰি যাবই লাগে—তেন্তে আন ঠাই কলৈ যাব ক'ত থাকিব—তাত ঘৰ কৰিবলৈ, সকলো ঠিক-ঠাক কৰি লবলৈ কিয় গৱৰ্ণমেণ্টে সকলো সুবিধা কৰি নিদিব ?

এ, আৰ, পি। সেইবোৰ আমি কি জানো ? সেইটো আমাৰ

ডিউটি নহয়। আমাৰ কেৱল বোমা-পৰা মানুহবোৰক শুশ্ৰূষা কৰাহে ডিউটি।

লভিতা। (খঙত দাঁত কামুৰি) যা, যা পপীয়া, যা। য'ত বোমা পৰি আমেৰিকানহঁত মৰিব ধৰিছে তালৈ যা আমাৰ এচৰলৈ কিয় আহিছ ?

এ, আৰ, পি। খং নেদেখুৱাবি ছোৱালী! তোৰ নিচিনা বহুত দেখিছো। এতিয়াই মিলিটেৰী বাপেৰহঁত আহি ধুন দেখুৱাবহি ৰ—

এই বুলি গৰপ গৰপকৈ এ. আৰ, পি গুচি যায়। লভিতাই ভেটিত বহি হুক্ হুক্কৈ কান্দিবলৈ ধৰে। অলপ পিছত এজন পুলিচ ইন্স্‌পেক্টৰ আৰ্ম পুলিচ লৈ সোমাই আহে।

পুলিচ ইন্স্‌পেক্টৰ। (মানুহবোৰলৈ চাই) অ' তোমালোক দেখোন ইয়াত আহি ভেম মাৰি বহি আছাহি ? মানুহে ভালেৰে কলে কথা নুশুনে। কেনৈ শুনিব, কপালত দুখ আছে নহয়।

এজন মানুহ। ইন্স্‌পেক্টৰ বাবু! যাবলৈতো কৈছে। পিছে যাওঁ কলৈ কওকচোন ? ধান, চাউল, পাই-পইচা হাতত এটিও নাই। কালিৰ পৰা মিলিটেৰী চিপাহীখনে যি হুহুমুহিখন লগাই দিছে—ক'ৰ বস্তু কলৈ গ'ল, ক'ৰ বাহানি কলৈ গ'ল, তাৰ ঠিকনা নাই। যাওঁৱেই বা কলৈ ?

পুলিচ ইন্স্‌পেক্টৰ। এতিয়া যদি গৱৰ্ণমেণ্টে, পুলিচ মিলিটেৰীয়ে কলৈ যাব, ক'ত থাকিব তাকো সক লৰা-ছোৱালীৰ দৰে

পদে পদে দেখুৱাই ফুৰিব লাগে—তেন্তে কেনেকৈ হব? জাপানীৰ দৰে দুৰ্দ্দান্ত শত্ৰুক কোনোমতে গৱৰ্ণমেণ্টে যুজ কৰি ৰাখিছে। গঁঞাৰ ভালৰ কাৰণেই গৱৰ্ণমেণ্টে আঁতৰি যাবলৈ কৈছে। নহলে জাপানী বোমাৰ কোবত ৰাইজ ধূলি হৈ উৰিব। গঁঞাই নিজে হাত ভৰি লৰাই ক'ত থাকিব, কি কৰিব তাৰ উপায় উলিয়াই লব লাগে নহয়—গৱৰ্ণমেণ্টেনো কিমান কৰিব? ৰাইজে বুজিব লাগে নহয়। উঠক, উঠক ৰাইজ! মিছাকৈয়ে সময় নেখেদাব।

(লভিতালৈ চায —ওচৰলৈ গৈ) পিছে আইদেউ! কান্দি-কাতি থাকিলেনো কি হব? যাব লাগে আইদেউ! যাব লাগে।

লভিতা। (চকুৰ পানীৰে বহুত পৰ ইন্স্‌পেক্টৰৰ মুখলৈ চাই থাকে।) ক—লৈ যাম? থাকিম ক'---ত?

ইন্স্‌পেক্টৰ। আইদেউ! তাৰ ব্যৱস্থা তুমি নিজেই কৰি লোৱাগৈ। কত ওচৰৰ গাঁও আছে, মানুহ আছে, সেইবোৰতে কিবা এটা কৰি থাকিব লাগিব।

লভিতা। এতিয়া লোকৰ ঘৰে ঘৰে খুজি-মাগি খাবলৈ যাম? নাযাওঁ নাযাওঁ। পিতাইৰ ইয়াতেই সকলো শেষ হ'ল। ময়ো ইয়াতেই পৰি নাখাই নবৈ মৰিম।

(মাটিত চাচ্ কৰে পৰে।)

ইন্স্‌পেক্টৰ। বুজালেও যদি মানুহে নুবুজে তেন্তে আৰু কি উপায়!

বাহিৰত মটৰৰ হৰ্ণ—মটৰ ৰখোৱাৰ শব্দ। লগে লগে চাহাবী ডিঙিৰ শব্দ আহে; "জল্‌দি জল্‌দি আদ্‌মি ভাগ যাও।" আৰু লগে লগে যুদ্ধপীয় এজন চুপাৰিন্‌টেন্‌ডেণ্টৰ লগত এদল সশস্ত্ৰ বেয়নেটধাৰী সৈন্য আহে। ইন্স্‌পেক্টৰ আৰু চিপাহীবোৰে চেলিউট কৰে।

পুঃ চুপাঃ। ক্যা দেখতা হ্যায়—যাও—যাও—যাও। ইন্স্‌পেক্টৰ হোৱাট আৰ ইউ ডুইং—ড্ৰাইভ ডিজ আউট—আউট্‌ আউট্‌। ক্যা দেখতা হ্যায়—ভাগো ভাগো—

(মানুহবোৰক খেদে। মানুহবোৰ ভয়ত পেপুৱা খায়। লভিতাক দেখি।)

হেয় ছোৱালী! কি হৈছে? কেলেই কান্দিছে? যাব লাগে। যাব লাগে—বোমা পৰিব। মৰি যাব। উঠও উঠও, গেট আপ্‌ হেই—

(লভিতা ঘপককৈ থিয় হয়।)

লভিতা। অ' অ' অ' মোৰ বোপাই মৰিছে ইয়াতে। ময়ো মৰিম।

পুঃ চাহাব। টুমি কি কাৰণে মৰিব? যোৱান ছোৱালী আছে—বাচি থাকিব লাগে। কান্দিলে কিছু ফয়দা নাই আছে।

লভিতা। চাহাব! তোমালোকে যে মানুহবোৰক এইদৰে

গৰু খেদোৱাদি খেদাই পঠিয়াইছা সিহঁতে ক'ত থাকিব কি খাবগৈ তাৰ কি দিহা কৰিছা ?

পুঃ চাহাব। আমি জাপানাৰ লগত ঢাৱা কৰিছে। ইমানবোৰ গাঁৱলীয়া মানুহক কেনেকৈ খবৰ কৰিব ?

লভিতা। অতবোৰ লাখ লাখ চিপাহীৰ তোমালোকে থকা-মেলাৰ সুবিধা ৰাতিটোৰ ভিতৰতে কৰিব পাৰা, গাঁও কেইখনমানৰ কৰিব নোৱাৰা ? আন নহলেও অকণ অকণ লৰা-ছোৱালীবোৰৰ।

পুঃ চাহাব। হামি টোমাৰ লগত তৰ্ক কৰিবলৈ অহা নাই ; হামি টোমাক কৈছে ইয়াৰ পৰা যাব লাগে হামি ছুচুৰা বাত নাই জানে।

লভিতা। নাই জানে—নাই জানে, তেনে কোনে জানিব ? গৱৰ্ণমেণ্ট হৈ প্ৰজাৰ বাত নাই জানিলে কোনে জানিব ?

পুঃ চাহাব। (খং কৰি) বেছি বক্ বক্ মত কৰ। টুম বহুত বাত্ বল্‌তা হ্যায়।

লভিতা। (কান্দি কান্দি) কি বক্ বক্ কৰাৰ কথা কৈছা। অন্যায়—অন্যায়। তোমালোকে অন্যায় কৰিছা।

পুঃ চাহাব। চুপ, চুপ, চুপ ৰহো।

লভিতা (খঙত একো নাই হৈ) নাই ৰহেগা, চুপ্ নাই—নাই—নাই ৰহেগা।

পুঃ চাহাব। (গৰ্জন কৰি) যাও যাও যাও—বদমাছ্—ডেম্ চোৱাইন্। গুলী কৰেগা।

লভিতা। কৰ কৰ, গুলী কৰ।

পু: চাহাব। নাই মানেগা বাত্, নাই মানেগা, অল্ ৰাইট।

(সশস্ত্ৰ সৈন্যক হুকুম দিয়ে।)

পু: চাহাব। চা—ৰ্জ।

(তৎক্ষণাৎ পাচ, ছয়টা মান বেয়নেটধাৰী চিপাহীয়ে ঘেৰাও কৰি বেয়নেট্‌বোৰ টোৰ্ঙাই ধৰে। এনেতে চু: চাহাবে হাত ডঙাত সিহঁতে সেই দৰেই টোৰ্ঙাই ৰৈ থাকে। চাৰিও ফালৰ মানুহবোৰে চিঞৰি উঠে।)

লভিতা। (বলিয়া হৈ কান্দি কান্দি) হিঃ হিঃ হিঃ ভয় দেখুৱাইছা চাহাব ভয়—ভয়? হিঃ হিঃ হিঃ গুলী কৰিবা। চণ্ডীনেৰে খুচি মাৰিবা? মৰণৰ ভয় দেখুৱাবলৈ আহিছা? আজিৰ ছোৱালীয়ে ভয় নাখায় চাহাব। গোটেই বৃটিছ্ গৱৰ্ণমেণ্টৰ বন্দুক, বৰতোপ আনিলেও চাহাব এই ভেটিৰ পৰা এক খোজো আঁতৰ কৰিব নোৱাৰা জীয়াই থাকো মানে। মোৰ ভেটি, মোৰ ঘৰ, মোৰ মাটি, মোৰ দেশ—ইয়াত মোৰ মাতিবৰ অধিকাৰ আছে। নাযাওঁ। নাযাওঁ। মই ভেটিৰ পৰা নাযাওঁ।

(লভিতাৰ মূৰ্ত্তি দেখি আটাইবোৰ চিপাহী পৰা মানুহৰ দৰে থৰ হৈ ৰৈ থাকে।)

আঁৰ-কাপোৰ

দ্বিতীয় অঙ্ক

প্ৰথম দৰ্শন

ফুল-গুৰি গাঁৱৰ এটা হাবিতলীয়া বাট। সন্ধিয়া লাগি আন্ধাৰ হৈছে। বহুত দূৰৈত ইংৰাজী সুৰৰ সুহুৰি। মাজে মাজে উৰা-জাহাজৰ শব্দ। হাতত টৰ্চলাইট্ লৈ বাট্ চাই চাই এ, আৰ, পি পোছাকত গোলাপে লভিতাক ধৰি লৈ আহে। লভিতাক কান্দি উচুপি থকা দেখা যায়।

লভিতা। (কিছুদূৰ আহো নাহোকৈ আহি হঠাৎ থমকি ৰৈ ভুক ভুক কৈ কান্দিবলৈ ধৰে। পিছত উচুপি উচুপি) ম—মই মৌজাদাৰৰ ঘৰলৈ নাযাওঁ। গোলাপ ককাইদেউ! মই নাযাওঁ।

গোলাপ। (বুজনি দিবলৈ চেষ্টা কৰি) উস্ বাৰে বাৰে একে কথা। লভিতা! তুমি নুবুজা কিয়? আজি হঠাৎ তুমি যি অৱস্থাত পৰিছা তাৰৈ চাই আৰু তুমি আগৰ দৰে চলিব নোৱাৰা নহয়। এতিয়া চকুকাণ মূদি প্ৰাণটো আৰু ইজ্জতটো ৰাখিব পাৰিলেই হৈছে। যুদ্ধৰো যি বিষম অৱস্থা আৰু বা কি হয়—একো কব নোৱাৰি। সেই কাৰণে বৰ্ত্তমান তুমি মৌজাদাৰৰ ঘৰতে কোনোমতে গোজা মাৰি থাকা। তাৰ পিছত অৱস্থা চাই কিবা এটা কৰিব লাগিব।

লভিতা। আঃ অ'—মইনো এতিয়া লোকৰ ঘৰত কেনেকৈ থাকিমগৈ ? হে ঈশ্বৰ ! পিতাইৰ লগতে মোকো মাৰি নিনিলা কিয় ?

গোলাপ। বুজিছা লভিতা ! মই দেখাত হলে এতিয়া তোমাৰ কাৰণে মৌজাদাৰৰ ঘৰে আটাইতকৈ নিৰাপদ ঠাই। এনে যুদ্ধৰ হুহিমুহিৰ মাজত কত ছোৱালীৰ কত বিপদ হৈ গৈছে। কিন্তু মৌজাদাৰৰ ঘৰত থাকিলে সেইবোৰৰ পৰা বহুত নিৰ্ভয়ত থাকিব পাৰিবা। ময়ো তাত থাকিলে খা-খবৰ কৰি থাকিব পাৰিম।

এনেতে শত্ৰুৰ বিমান আক্ৰমণৰ জাননী দি "লহৰজান এয়াৰ-ড্ৰম"ৰ চাইৰেন্ বাজি উঠে। অলপ পিছতে উৰা-জাহাজৰ শব্দ হবলৈ ধৰে। লগে লগে এন্টিএয়াৰ ক্ৰাফ্ট্ গণৰ শব্দ। মানুহ কিছুমানে হুৰমুৰকৈ সেইফালে লৰি আহে। গোলাপ আৰু লভিতাই বেগাবেগিকৈ তাৰ পৰা আঁতৰি যায়।

দ্বিতীয় দৰ্শন

এমাহ পিছত। গঙ্গাৰাম বৰুৱা মৌজাদাৰৰ ঘৰ। তেওঁ লহৰ-জান মৌজাৰ মৌজাদাৰ। মৌজাদাৰৰ ঘৰৰ পাছৰ চোতাল। মৌজাদাৰৰ বঙলা-ঘৰ আৰু ৰান্ধনি ঘৰৰ মাজতে এই চোতাল। ষ্টেজৰ সোঁফালে বঙলাঘৰৰ পাছফালৰ বাৰান্দাখন দেখা গৈছে। ৰান্ধনি ঘৰটো খেৰৰ আৰু বাঁহৰ খুটাৰ। ৰান্ধনিঘৰৰ বাৰান্দাত বহি মৌজা দাৰনীয়ে আগত শাক-পাচলিৰ খৰাহি এটা লৈ শাক পাচলি কুটিছে। ওচৰতে এখন মৈদা আৰু থাল, খৰাহি, পাচি ইত্যাদি। দুৱাৰেদি ৰান্ধনিঘৰৰ পৰা অলপ অলপ ধোঁৱা আহিছে। চোতালেদি মৌজাদাৰৰ চাকৰ, হালোৱা ইত্যাদি মানুহ মাজে মাজে অহা যোৱা কৰিছে। বঙলাঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা মৌজাদাৰৰ গলগলীয়া মাত শুনা যায়।

"হেৰ কোন আছ !
ধপাত এচিলিম্ আন অ !"

মৌজাদাৰনী। (মূৰ ভাঙি) হেৰ কতীয়া—অ' কতীয়া ! (উ – উ বুলি কতীয়াই দূৰৰ পৰা মাতে।)

(মৌজাদাৰনীয়ে শিঁয়াৰি) উ—উ কটা চুৱাখোৱা—বান্দৰ — ক'ত মৰিছগৈ—ধপাত খুজিছে কব নোৱাৰনে ? মাতিলে

চাতিলে ঘপৰাই পাবলৈ নাই। ইয়াত থাকিব নোৱাৰ বাঘে-খোৱা ?

এনেতে সৰু গাঠলু লৰা এটা কেঁও মেঁওকৈ ভয়ে ভয়ে লৰি আহি চিলিম এটা লৈ ৰান্ধনিঘৰত সোমায়। মৌজাদাৰনীয়ে তাতৈ চাই খচ্‌খচ্‌কৈ পাচলি কুটিবলৈ ধৰে। এনেতে বঙলা-ঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা আকৌ চিঞঁৰে।

"হেৰ ধপাত এচিলিম দিব পৰা নাইনে অথনিৰে পৰা—?"

মৌজাদাৰনী। হেৰ কটা বান্দৰ—কতীয়া—কটা বাঘে-খোৱা—হেৰামজেদা কৰিছ কি অতবেলি—হেৰ নানিছনে ?

ভিতৰত কতীয়াই মাতে, "মইনো কি কৰিম, আই! অঙঠা থাকিলেও নিদিয়ে ৰান্ধনীয়ে।"

মৌজাদাৰনী। নিদিব কেলৈ—কে—লৈ নি—দিব তাই ? এই কটাৰ জী লভিতা নে ফভিতা ! দিয়া নাই কিয় ?

লভিতা। (ভিতৰৰ পৰা) মইনো দিওঁ কৰ পৰা আই—কেচা গেবেহা খৰি ফুৱাঁই ফুৱাঁইও জুই ধৰিব পৰা নাই অথনিৰে পৰা।

(কতীয়া সোমাই আহে—চিলিমটো ফুৱাঁই ফুৱাঁই।)

মৌজাদাৰনী। এই বাঘে-খোৱা ! এতিয়া দেখোন পালি ?

কটিয়া। ক'ত পালো আই—সৌ এঙাৰ কেইটামানত ফিৰিঙতি এটা স্থমুৰাই ফুৰাঁই ফুৰাঁই আনিছো।

মৌজাদাৰনী। তোক মই ৰাতিপুৱাই শুকান খৰি কেইডালমান আনি দিবলৈ কৈছিলো নহয় ?

কটিয়া। কলেইনো মই ক'ত পাওঁগৈ শুকান খৰি।

মৌজাদাৰনী। (খঙত টিকচি বিকচি উঠি) কটা 'বদমাছ'! কটা ডগাবাজ! তোৰ দেখোন বৰ বৰ কথা? তই মোক চিনি পোৱা নাই ?

এই বুলি তাতে থকা ছজিনা এডাল লৈ কটীয়াক মাৰ শোধাই দিয়ে। কটীয়াই হাঁওঁ হাঁওঁকৈ যিমান পাৰে সিমান কান্দিবলৈ ধৰে। বঙলাৰ ভিতৰৰ পৰা মৌজাদাৰ "হেৰ কি হ'ল ? হ'ল কি ?" বুলি ওলাই আহে।

মৌজাদাৰনী। (বকিবলৈ লাগি) ক'ৰ জানো এই বাৰে-বাংকৰা মানুহ বুটলি ফুৰিব। এইটো কটা মাক-বাপেকৰ ঠিক নোহোৱা খাইমূৰাটো ঘৰত স্থমুৱালেহি—কথা এটা নুশুনে। ৰান্ধনিঘৰৰ পৰা কল, গাখীৰ, চেনি, দৈ চুৰ কৰি খাই খাই নাইকিয়া কৰিলে। কাম এটালৈ পাচিলে তাতে মৰি থাকিবগৈ। কথা এটা স্থধিলে ভেকাহি মাৰিব। কটা হেৰামজেডা! বদমাছ! (বুলি কটীয়াক খেদা মাৰে। কটীয়াই

ঔ! মাৰিলে ঔ! বুজি চিলিম টিলিম পেলাই লব মাৰে। কথা দেখি মৌজাদাৰেও উচ্চ বাচা নকৰি ভিতৰলৈ সোমাই যায়। মৌজাদাৰনীয়ে পাচলি কুটাত বহি আকৌ বোৰবোৰাবলৈ ধৰে।

মৌজাদাৰনী। যতবোৰ খাবলৈ নোপোৱা কেলেহুৱাবোৰ আনি ঘৰ সুমুৱাবহি। যতবোৰ ডগাবাজ আছে, সেইবোৰহে আনিবলৈ পায়। এইবোৰৰ সৈতে চুপতি কৰোতে কৰোতে মোৰ মূৰটো ঘোলা হ'ল। সেই কুলক্ষণী এজনী আনি আকৌ গোটাই লৈছেহি। ইমানজনী ধোদোঙা ছোৱালী, এদিনো তাই তৰকাৰী এখন, আঞ্জা এখন, ৰান্ধিব নাজানে। কটা এইবোৰ লৈ মোৰ মৰণৰ চিন হ'ল।

এনেতে ৰান্ধনিঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা, ধোঁৱাই খাই চকু, মুখ ৰঙা কৰি, চকুপানী ওলাই থকা লভিতা ওলাই আহে।

লভিতা। আই! পাৰ-চৰাইৰ আঞ্জাখন কেনেকৈ ৰান্ধিব লাগে দেখুৱাই দিয়কহিচোন।

মৌজাদাৰনী। হেৰ' তই পাৰ-চৰাইৰ আঞ্জাখনো ৰান্ধিব নাজাননে? কটা টোকোনাৰ জাত! ভাল আপদে পালে!

লভিতা। আই নাজানিম কিয়? আমি যেনেকৈ গাঁওত ৰান্ধো, সেই দৰে আঞ্জা তৰকাৰী ৰান্ধি দিলে দেখোন আপোনা-

লোকে জুতি নাপায়। আপোনালোকে বাৰে বঙলুৱা জুতি ধৰি খোৱা মানুহ, সেই কাৰণেহে।

মৌজাদাৰনী। (খঙত চিঞৰি) বাৰে বঙলুৱা! আঞ্জা এখন ৰান্ধিব নাজান? তাৰ মূৰত তাইৰ কথা কটাৰ কোব কি চাবা? বান্দী খাটিবলৈ আহিছ, থুপৰি, ভা য়ৰী—বান্দীৰ দৰে কথা কবি। বৰ কথা মাতিলে—

লভিতা। (মুখৰ ওপৰতে) কি বৰ কথানো মাতিলো আই? মই বান্দী খাটিবলৈ অহা নাই। মোক উপযাচি ইয়ালৈ আশ্ৰয় দিবলৈ অনাতহে আহিছো।

মৌজাদাৰনী। (পেংলাই কৰি) বান্দী খাটিবলৈ অহা নাই? মোৰ ৰজাৰ জী আইদেউক দাং দোলাকৈ ইয়াত বৰ চাঙত তুলি থৈ কুঁৱৰী পাতিবলৈ আনিছিলে?

লভিতা। আই! মই ঘৰত থকাত অসন্তোষ পাইছে যদি যাবলৈ কলেই যামগৈ নহয়। মৰিবলৈ কিবা পৃথিৱীখনত ঠাই নোহোৱা হৈছেনে?

মৌজাদাৰনী। অঁ নোহোৱা হৈছেতো। বাগৰি বাগৰি এইখিনি ওলাইছহি। সৰু মুখত বৰ কথা ভাল নহয় দেইবা বুজিছ?

এনেতে হৰৰাম গাওবুঢ়াই টোম এটাত আমৰলীয়া হাঁহ এটা আৰু এহাতত বেত গাজ এসোপা লৈ চোতাল সোমায়।

হৰৰাম। কৃষ্ণ—কৃষ্ণ—আই বন্দীয়ে সেৱাহে জনাইছে।

মৌজাদাৰনী। (মুখৰ বৰণ সলাই) অ' হয়ৰাম ! আহাঁ আহাঁ বোপাই আহা। এৰা, আকৌ আজি কেবাদিনৰে পৰা বেত গাজ খাবৰ মনটো গৈ আছিল ; আনিলা ভালেই হ'ল।

হয়ৰাম। কৃষ্ণ—কৃষ্ণ (আগবাটি আহি ৰান্ধনিঘৰৰ পিৰালিতে বেত-গাজ আৰু হাঁহৰ টোমটো থয়, আৰু হাতত অনা লাখুটিডাল পাৰি বহে।)

মৌজাদাৰনী। এহ—চাওঁ—চাওঁ—এই লভিতা ! এই গাঁওবুঢ়াক পীৰা এখন দে। (লভিতাই ভিতৰ সোমাই পীৰা এখন দি আকৌ ভিতৰলৈ সোমাই যায়।)

হয়ৰাম। আই ! এই সিদিনা সেই বোমা পৰি বাপেক মৰা ছোৱালীজনী নহয়নে ?

(মৌজাদাৰনীয়ে শলাগে।)

এৰা, আই দেশখনতনো কি হব খুজিছে, কবই পৰা নাই। ইফালে সেই মিলিটেৰীখন, সিফালে আকৌ জাপানী, মাজতে আকৌ কংগ্ৰেছৰ ভলণ্টিয়াৰখন।

মৌজাদাৰনী। অ' আকৌ তাৰ ভিতৰতে আকৌ সেই কমুনিছনে কিবা নৰমনিছখন ওলাইছে নহয়।

হয়ৰাম। হয় আই, হয়। সেই কমিনিষ্ঠকিটা আই, বৰ চকু চৰহা। সিহঁতৰ মোৰ গুটি-ধানৰ ভঁড়াল কেইটাতহে চকু। সিহঁতে কৈছে বোলে মোৰ হেনো অকলে চাৰিটা ভঁড়াল

কেলৈ থাকিব। চাওকচোন বাৰু আই! অত দুখখন কৰি খেতি কৰি ভঁড়াল কেইটা বান্ধিছো। ডকাইত আই! দিন-ডকাইত। সিফালে মিলিটেৰীয়ে বোমা দিয়ক, জাপানীয়ে দেশ খচকক, গান্ধীৰ মানুহে লৰা-ছোৱালীবোৰ বলিয়া কৰিলে। ধান-চাউল পাবলৈ নাইকিয়া কৰিলে। ইফালে কমিনিষ্টে ভঁড়ালৰ ধান, গোহালিৰ গৰু কাঢ়ি নিয়ক। হ'ল আৰু আই! ঘোৰ কলি আই! ঘোৰ কলি পালেহি।

লভিতা। (ভিতৰৰ পৰা) গাঁওবুঢ়া ককাই! কি কলিকালৰ কথা কৈছা। গান্ধী মাহাত্মাইনো কি বেয়া কাম কৰিছে? আমাৰ দেশক গচকি গচকি সাত সাগৰৰ পাৰৰ ইংৰাজহঁতে চাহিমুহি খালে। সোপাকে সিহঁতৰ দেশলৈ কঢ়িয়াইছে। গান্ধীয়ে তেও সিহঁতক আমাৰ দেশ এৰি দিবলৈহে কৈছে। আমাৰ মানুহক লোকৰ তলতীয়া বহতীয়া গোলাম হৈ নাথাকি নিজে নিজে স্বৰাজ কৰিবলৈহে কৈছে।

মৌজাদাৰনী। (মুখ বিকটাই, চকুৰে গাঁওবুঢ়াক ঠাৰ মাৰি উপলুঙা সূচক ভঙ্গী কৰে)।

গাঁওবুঢ়া। অ' হয়তো! হয়তো। ৰজাৰ বিৰুদ্ধে উঠি অতপালি কৰিছে। মহাৰাণীৰ ৰাজ্যত এনে অময়া সুখত থাকি ইহঁতক ভূতে কিলাইছে।

মৌজাদাৰনী। তপত ভাতত ধোঁৱাই খায় বুজিছা গাঁওবুঢ়া।

গাঁওবুঢ়া। হয়তো আই! এনে মহাৰাণীৰ ৰাজ্য, লাগ বুলিলেই

চাউল, লাগ বুলিলেই ধান, এই নিমখ, এই তেল, এই ৰেল, এই জাহাজ, এই টেলিগিৰাফ। মহাৰাণীৰ ৰাজ্যত কোনোবাই কাৰোবাৰ চুলি এডাল চুব পাৰেনে? এই টিপা এটা মাৰিলেই গিৰিপ্‌কৈ পুলিচ দাৰোগা। এই দহ মাইলে দহ মাইলে ডাক-ঘৰ, এই পাঁচ মাইলে পাঁচ মাইলে কানি দোকান। এনে অময়া সুখত থাকি এই ভলণ্টিয়াৰ-খনক ভাল পোকে কামুৰিছে।

লভিতা। অময়া সুখ! তোমাৰ দৰে গাঁওবুঢ়া কেইটামানে আছাতো অময়া সুখত। ৰাইজখনৰ কি বিলৈ! খেজেনাৰ হেঁচাত চেপা খাই জোল হ'ল। কানি বৰবিহ খাই খাই ৰাইজৰ কাঁহী-বাটি নোহোৱা হ'ল। গাত নাই কাপোৰ, ভঁড়ালত নাই ধান, আখৰ এটা চিনি নাপায়। যোৱাচোন চাহাবহঁতৰ দেশত। কেনেকৈ আছে চোৱাঁগৈ এবাৰ।

গাওঁবুঢ়া। আই! এই ছোৱালী ঘৰত নাৰাখিব। এইৰ মুখত বৰ কুলক্ষণীয়া কথা। ওঁ ওঁ ৰজাৰ বিৰুদ্ধে হলে ভাল নহয় দেই। সেই কাৰণেহে বাপেক বোমা পৰি মৰিল। এতিয়া ঘৰে ঘৰে ফুৰিবলগীয়া হৈছে। এনেবোৰ মানুহৰ এনে হয়েই।

লভিতা ৰান্ধনিঘৰৰ দুৱাৰমুখৰ পৰা উগ্ৰমূৰ্ত্তি ধৰি ওলাই আহে।

লভিতা। (খঙত) এনেবোৰ মানুহৰ এনে হয়েই! তাৰ বাহিৰে তোমাৰ দৰে মানুহৰ মুখত কি আন কথা ওলাব? ইংৰাজ

চৰকাৰে যেনেকৈ ঢাহিমুহি খাইছে, সেইদৰে ইংৰাজ আমোলৰ গাওবুঢ়া হৈ তোমালোকেই ৰাইজক ঢাহিমুহি খাইছা।

গাওঁবুঢ়া। (খং খাই) দেখিছে আই! দেখিছে? এতিয়া মইহে ৰাইজক মাৰি খোৱা হ'ল। কটা ছোৱালী! তোৰ বাপেৰৰ ভাগৰ আনি খাইছোনে?

লভিতা। অঁ অ' খাইছাতো। আমাৰ খাজানা দিব নোৱাৰাত মাটি-ডোখৰ নীলাম যাওঁতে দুশ-টকীয়া মাটি কিডৰা তুমিয়েই সোতৰ টকাত ৰাখি থোৱা নাইনে? সিদিনা আমাৰ বগাৰামৰ গাখীৰতী গৰুজনী চাৰি টকাত খাজানা-নীলামত দি মৌজাদাৰে আধামূলীয়াকৈ ৰাখি থোৱা নাইনে? মোৰ পিতাই সেই বছৰ গ্ৰহণীত পৰি খেতি কৰিব নোৱাৰি খাজানা শোধাব নোৱাৰিলত চাৰিপুৰুষীয়া মাটি-ডোখৰ নীলাম গ'ল। তোমালোকে ইংৰাজ ৰজা আৰু ইংৰাজৰ মানুহবোৰৰ খাজানাৰ টকা কেইটাৰ বাহিৰে একো নাজানা। মাটিখিনি নীলাম কৰি থলা কেইটকামানৰ কাৰণে! ইফালে মানুহটোৱে লৰা-ছোৱালী কিটা লৈ কিহেৰে তৰিব, তাৰ কিবা খবৰ কোনোবা চৰকাৰৰ মানুহে ৰাখিছিলনে? মানুহ মৰি যাওক! লৰা-ছোৱালী খাবলৈ নাপাই শুকাই-খীনাই মৰক। তোমালোকে খাজানাৰ টকাকিটা কোনোমতে ঢাহিমুহি

ন্যায়-অন্যায় একো বিচাৰ নকৰি নিব পাৰিলেই হ'ল। ৰাইজ ডাঙৰ নে খাজনা ডাঙৰ? ইংৰাজ ৰজাৰ কাৰণে খাজনা ডাঙৰ। ৰাইজ সিফালে খাবলৈ নাপাই উছন যাওক। সেইকাৰণেই গান্ধীয়ে ইংৰাজক গুচি যাবলৈ কৈছে। অৱশ্যেই ইংৰাজ যাব লাগিব। তাৰ লগতে এই ইংৰাজৰ লগত থকা ভূত-প্ৰেত সোপাও।

গাওঁবুঢ়া। দেখিছে আই! দেখিছে? এনে অসহনি কথা, এনে অসহনি! হে হে ইংৰাজৰ ৰাইজ্যত এনে অন্যায় কথা শুনিব লাগেনে? হে ৰজা নোহোৱা হ'লনে? হে মহাৰাণীৰ নাতিয়েক নোহোৱা হ'লনে? হে মৌজাদাৰ দেউতা! শুনিছেনে এই কুলক্ষণীৰ কথা?

মৌজাদাৰনী। এ বোলো ছোৱালী! যা ৰান্ধনিঘৰৰ মানুহ ৰান্ধনিঘৰলৈ। বুঢ়া মানুহৰ লগত টুপতি কৰিবলৈ নাহিবি। যদি থাকিবৰ মন নাই, ভলন্টিয়াৰ বাপেৰহঁতৰ লগত থাকগৈ। ক'তা—দেখোন বাপেৰ মৰিল, ঘৰ ভাগিল, ভলন্টিয়াৰ বাপেৰহ'ত এটাও নাহিল। সেই ইংৰাজ ৰজাৰ মৌজাদাৰৰ ঘৰতহে আশ্ৰয় পালি। এই বেটী খাই পাত ফলাৰ জাত!

লভিতা। আই! মই আপোনাৰ একো খাই পাত ফলাৰ কাম কৰা নাই আই—মই!

(মৌজাদাৰনীয়ে তাং খাই উঠে।)

মৌজাদৰনী। চুপ্ থাক বেটী! বইজাত চুপ্ থাক। বেছি কথা কলে—বাঢ়নিৰে কোবাই দিম—বুজিছ ?

লভিতা। (খঙত উগ্ৰ হৈ) কোবাওকচোন বাঢ়নিৰে!

মৌজাদাৰনী। (জাপমাৰি আহি) কটাৰ জী বেটী! বৰ সাহ দেখোন ? বৰ সাহ দেখোন ?

লভিতা। অ' হবতো সাহ! সঁচা কথা কবলৈ কাৰ সাহ নহব ? (কান্দি) নাথাকো মই এনেকুৱা মানুহৰ ঘৰত। ঘৰে ঘৰে খুজি খাম। লুইতত জাপ দি মৰিমগৈ। তেও মই এনেকুৱা মানুহৰ ঘৰত নাথাকো—নাথাকো।

(এই বুলি লভিতা তাৰ পৰা ওফৰ খাই ওলাই যায়গৈ আৰু মৌজাদাৰ খৰকৈ ওলাই আহে)

মৌজাদাৰ। কি হ'ল ? কি হ'ল ?

গাঁওবুঢ়া। দেউতা! দেউতা! এই বেটী কমিনিষ্ট হ'ল। কমিনিষ্ট হ'ল।

আঁৰ-কাপোৰ

তৃতীয় অঙ্ক

প্ৰথম দৰ্শন

এটা গাঁৱলীয়া বাট। সন্ধিয়া লাগি আহিছে। চকু-পানী টুকি টুকি এখোজ দুখোজকৈ লভিতা আহিছে। আহি আহি থমকি ৰৈ কাণ পাতি কিবা শুনাৰ দৰে কৰে। আকৌ খৰ লাগি ৰয়। এনেতে দূৰৈত খলখলাই কোনোবা মুনিহ্-মানুহৰ হাঁহি শুনা যায়। লভিতাই কি কৰো নকৰোকৈ ৰয়। অলপপৰ তলকা মাৰি হুক্ হুক্কৈ কান্দিবলৈ ধৰে। এনেতে বাহিৰত জোতাৰ গেৰেপ গেৰেপ শব্দ হয়। লভিতাই এফালেদি ওলাই যাবৰ কাৰণে চুচুকচামাক কৰোতেই তিনটা মদখোৰা ভাৰতীয় মিলিটেৰী তাত ওলায়হি। লভিতা এফালে ওলাই যাব ধৰোতে এটাই গৈ আগভেটি ধৰেগৈ। আৰু লভিতাই কি কৰো নকৰোকৈ টলকা মাৰি ৰয়।

১নং মিলিটেৰী। ভয় নাই কৰিবে। হামিলোক ভূত নাই আছে, বাঘ নাই আছে। (বাকী দুটাই অলপ আঁতৰত থাকি ফুচ্ ফুচ্ কৰি কিবা কথা পাতে।) তুম্ বহুত খুবছুৰত ছোৱালী আছে। (লভিতাই যাবলৈ খোজ দিব খোজে; সি আগভেটি ধৰে।) কাহে ভাগি যাব খুজিছে? হামি তোমাকে

কুচ্ তুচমনি নাই কৰিবে। হামি ভালা আদমি আছে। হামি তোমাকে পিয়াৰ কৰিবে। তোমাকে ৰূপীয়া দিবে। (এই বুলি এখন দহটকীয়া নোট উলিয়াই লভিতাৰ গালত ঘঁহাই দিয়ে। লভিতাই খঙত নোট থাপ মাৰি লৈ এচাৰ মাৰি পেলাই দিয়ে।

২নং মিলিটেৰী। ওঃ ছোক্ৰী! এত্না ৰাগ মত দেখাও। আৰে ভাইজী! ক্যা দেখতা? চলো উঠাও! লেকে চলো।

এই বুলি সি জেপৰ পৰা ৰুমাল উলিয়াই বিজুলী সঞ্চাৰে গৈ লভিতাক হাতেৰে সাৱট মাৰি ধৰি আন হাতেৰে ৰুমালেৰে মুখত সোপা দি ধৰে। লভিতাই চিঞঁৰিবলৈ চেষ্টা কৰে আৰু হাত-ভৰি আচাৰি উফাল খায়! তাৰ হাতৰ পৰা এৰাই গৈ মাটিত কৰ্ফাল খাই পৰে। এই বাৰ তিনিওটাই গৈ তাইক হেঁচা মাৰি ধৰি মুখত সোপা দি পথাৰি কোলাকৈ দাঙি লয়, আৰু লভিভাই হাত ভৰি মূৰ আচাৰিবলৈ ধৰে। মুখত সোপা দিয়া স্বত্বেও তাইৰ কোঁ-কোঁৱনি গোঁ গোঁৱনি কিছু দূৰলৈ শুনা যায়। এইদৰে তাইক সিহঁতে ধৰি-বান্ধি উলিয়াই নিবলৈ চেষ্টা কৰোতেই এজন ডেকা পুলিচ এ, এচ, আই ওলায়, আৰু হঠাৎ চাইকেলৰ কোব ৰখাবলৈ যাওঁতে আহি মিলিটেৰী কেইটাৰ গাত থুন্দা খাই পৰে; আৰু পৰি তৎক্ষণাত জাপ মাৰি উঠি ঘোৰ বাঘৰ মূৰ্ত্তি ধৰি মিলিটেৰী কেইটালৈ চাই সোধে।

পুঃ এ, এচ, আই। এই কুকুৰ-পোৱালীহঁত! এই কাহে! এই লেৰকীকো ছোড় দেও। (এই বুলি পুলিচ এ, এচ, আই জাপ মাৰি সিহঁতৰ মাজত পৰে আৰু দবৰা-দবৰি কৰিবলৈ ধৰে। এনেতে লভিতাই উফাল মাৰি সিহঁতৰ হাতৰ পৰা এৰাই দূৰলৈ লৰ মাৰে আৰু ইফালে পুলিচ এ; এচ, আইৰ সৈতে মিলিটেৰী কেটাৰ দবৰা দবৰি লাগে।)

২নং মিলিটেৰী। (হঠাৎ থিৰ হৈ) আৰে তুম কৈছে আদ্‌মি হো? তুম ভি বৃটিছ কী পুলিচ হো, অৰ হাম্‌ভি বৃটিছ কো চিপাহী। থোৰা থোৰা ছোৱালীকো সাথ ফুৰ্ত্তি কৰেগা। আৰে তুমকো তো মদৎ কৰনী চাহিয়ে।

পুঃ এ, আই। মদৎ! মদৎ! কুত্তেলোগ মদৎ! হা হাম পুলিচ হ্যায়। জানানাকো অত্যাচাৰছে তুমালোগকো হামৰাঁ বহন বছানেকেলিয়ে পুলিচ হুয়া হ্যায়। হা হা বৃটিছ্ কা পোছাক পহনকে পুলিচ হুয়া হ্যায়। লেকিন জনানাকো জুলুম কৰনেকে লিয়ে নহীঁ। আদমিয়োঁকো অপনা খুন দে কৰ, অপনা জান দে কৰ বচানেকেলিয়ে। হাৰামজাদা! বেইমানলোগ!

এইবুলি খঙত কঁপি কঁপি ককালৰ পৰা বেল্ট মাৰি উলিয়াই তিনিওটা মিলিটেৰীক উৰাই-ঘূৰাই মাৰিবলৈ ধৰে আৰু মুখেৰে চিঞৰি কয়।

পুঃ এ, এচ, আই। কুকুৰহঁত! পুলিচে তহঁতক নাৰী ধৰ্ষণ কৰিবলৈ মদৎ দিব লাগে। পাপিষ্ঠ নৰাধম! (তেতিয়া মিলিটেৰী কেইটাইও, এচ আই জনক ঘোচা মাৰিবলৈ খেদি যায়।

আৰু এ এচ. আইৰ ওঠত ঘোচা পৰাত মুখৰ পৰা তেজ ওলাবলৈ ধৰে। মাৰপিট চলি থাকে। এনেতে শাক-পাচলিৰ ভাৰ এখন লৈ এটা বুঢ়া. ডবীয়া অসমীয়া মুছলমান ইলাহী বকছ. সেই বাটেদি যাবলৈ ওলাওতে হঠাৎ তাতে ওলাইহি আৰু কাণ্ড দেখি চমক্ খাই ৰয়। বুঢ়াক দেখি লভিতাই লৰমাৰি বুঢ়াৰ পাছফালে থিয় হলগৈ। মৰামৰি বাঢ়ি যায়।)

(মৰামৰি হৈ থাকোতেই এ, এচ, আই এ চিঞঁৰি কয়।)

আৰে বুঢ়া মিঞা! কি দেখিছ? এই ছোৱালীক বচা। লৈ যা। তাইক লৈ যা। থানাত খবৰ দেগৈ, যা ছোৱালী-জনীক বচা—লৈ যা—লৈ যা।

বুঢ়াই বেগেৰে ওলাই যায়। লভিতাইত ওলাই যোৱাৰ পিছত মিলিটেৰী কেটাই মাৰি এ, এচ, আই জনক মাটিত পেলাই দিয়ে, আৰু এটাই ককালৰ পৰা ডেগাৰ এখন উলিয়াই এ, এচ, আইৰ বুকুত বহুৱাবলৈ সাজু হওঁতেই হঠাৎ দুটা এমেৰিকান এম, পি তাত ওলায়, আৰু এটাৰ পিষ্টলৰ গুলীত ডেগাৰ মাৰিব খোজাটো মাটিত বাগৰি যায়। বাকী দুটালৈ পিষ্টল টোঁৱাই কয়।)

এম, পি। হেণ্ডছ আপ।

(মিলিটেৰী কেটাই তেনে কৰে।)

এনেতে ছাৎ কৰে আঁৰ-কাপোৰ

—*—

দ্বিতীয় দৰ্শন।

ইলাহীবকছৰ ঘৰৰ আগ চোতাল। জুপুৰি ঘৰটোৰ পিৰালিতে বুঢ়া ইলাহীবকছ বহি বাদনা এটালৈ পানীৰে মুখ ধুইছে আৰু আন ফালে লভিতা উচুপি উচুপি বহি আছে। ওচৰতে কেইটামান কুকুৰাই খুটিয়াই খুটিয়াই ধান খাব লাগিছে। চোতালত এফালে গৰু এজনী আৰু দামুৰি পোৱালী এটা বন্ধা আছে।

ইলাহীয়ে মুখ ধুই, কান্ধৰ গামোছাৰে মুখ মচি বাদনাটো ভালকৈ পানীৰে আওধালি গৰুজনীৰ ফালে গৈ—

ইলাহী— লভিতাক) মাই অ'! তই কালিৰে পৰা মুখত পানী এটোপাকে দিয়া নাই। কি কৰিবি মাই, খোদাৰ কিবা মানুহৰ ওপৰত খং উঠিছে; সেই কাৰণে যুঁজ বাগৰ, আকাল বিকাল দুনীয়ালৈ পঠিয়াইছে। মাই তোৰেইতো অকল এনে হোৱা নাই। (দামুৰীটো আনি ওহাৰত লগাই দিয়ে।) কত মানুহৰ বিলাই হৈছে। কতৰ মাকবাপেক হেৰুৱাইছে। ঘৰবাৰী গৈছে। (দামুৰীটো নি বান্ধি থৈ গাখীৰ খিৰাবলৈ ধৰে।) মাই, যি আছে কপালত। এতিয়া যেনে তেনে জানটোহে বচাব লাগে মাই। কান্দি-কাটি নাখাই নবৈ নিজৰ দেহটোক লোকচান কৰিলে কি হব? (গাখীৰ খিৰোৱা হয় আৰু বাদনাটোত গাখীৰ আনি লভিতাৰ ওচৰত থৈ) মাই, গাখীৰকে অলপ তপতাই দিওঁ। তাকে খা মাই। তই হেন্দুৰ ঘৰৰ ছোৱালী! ভাত দুটামান ৰান্ধি তোক দুটামান খুৱাবৰ মোৰ এক্তিয়াৰ নাই। আমাৰ মানুহৰ সমাজৰ নিয়ম এনে। হায় আল্লা!

লভিতা। নালাগে গাখীৰ তপতাব। মোৰ একো খাবৰ মন যোৱা নাই। গাটো জ্বৰ জ্বৰ হে লাগিছে।

ইলাহী। নহয় মাই, জ্বৰ তোৰ হোৱা নাই। তোৰ ভোক চৰিহে এনেকুৱা ইচাতি বিচাতি লাগিছে। গাখীৰ এটোপা খালে মাই পেটটো জুৰ পৰিলে ভাল পাবি।

এনেতে বাহিৰত হো হোৱাই এখন ইলেট্ৰিক, হৰ্ণ হাও হাওকৈ বজাই মিলিটেৰী লড়ী গুম্‌গুমাই যায়।

লড়ীবোৰৰ লৰাধপৰাখন আকৌ লাগিল। উৰাজাহাজৰ হো-হোৱনি মটৰৰ ভোঁ-ভোৱনি শুনি আৰু কাণ ক'লা হ'লগৈ। মাই, সেই কুঁৱাৰ পৰা পানী অলপ তুলি মুখখন ধুই আহগৈ। তালুখনো অলপ তিয়াই দিবি, ভাল পাবি। যা মাই, যা। (মৰমেৰে চায়) আই উ, মাইজনীৰ অৱস্থা নোহোৱা হল। আল্লা! আল্লা! (হুমুনিয়াহ পেলাই ঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই যায়। ভিতৰৰ পৰা) গলি মাই যা, যা, হাত মুখ ধো গৈ যা, যা (লভিতা উঠি ৰিহাৰ আচলেৰে চকু, নাক মচি এখুজি-দুখুজিকৈ বাহিৰলৈ ওলাই যায়। এনেতে এ, আৰ, পি পোছাকত গোলাপে হাতত বেত এডাল লৈ সোমাই আহি চোতালত থিয় হয়হি।

গোলাপ। ইলাহী মিঞা ঘৰত আছেনে ?

(ভিতৰৰ পৰা) 'অঁ আছো'।

ইলাহী। (ওলাই) অ' আমাৰ গোলাপ বাপাই দেখোন! পিছে কিনো হ'ল, আজি দেখোন পুৱাই ওলালাঁহি ? আমিও ঘৰবাৰী এৰি যাবৰ হুকুম লৈ আহিছা নেকি ? ৰবা বাপাই (এই বুলি ভিতৰলৈ গৈ মূঢ়া এটা আনি দি।) বঁহা বাপাই বঁহা, ও পিছে ?

গোলাপ। পিছে এটা খবৰৰ কাৰণেহে আহিলোঁ।

ইলাহী। কিনো খবৰ ?

গোলাপ। এই, এই আমাৰ ছোৱালী এজনী এইফালে আহিছিল বোলে ?

ইলাহী। অ' বাপাই অ'। সেই যে বাণেশ্বৰ বৰুৱাৰ জীয়েক-জনী, তায়েই। ঘটনাটো শুনিছাই নহয় ?

গোলাপ। অ' থানাৰ দাৰোগাই কৈছে।

ইলাহী। পিচে আমাৰ সৰু দাৰোগাজন ভাল হৈছেনে ?

গোলাপ। অ' জিলাৰ হাস্পাতাললৈ নিছে। ভাললৈ আহিছে।

ইলাহী। আল্লাই ভাল কৰিব। এৰা, এনেকুৱাহে পুলিচ হব লাগে। ছোৱালীজনীৰ ইজ্জত নিজৰ জানটো দিও ৰাখি দিবলৈ ওলাইছিল।

গোলাপ। পিছে ছোৱাজনী ক'ত আছে ?

ইলাহী। ক'ত থাকিব আৰু। মোৰ ঘৰতে পৰশিৰ পৰা আছে। হেন্দুৰ ছোৱালী তাই। একো এটাকে মুখত নিদিয়ে। চকু গৈ গাঁতত সোমালেগৈ। কালি ৰাতি কোনোমতে গাখীৰ এবাটি কটিয়াইছিলো। আজি আকৌ গাখীৰ অকণ তপতাইছো। সুধিলো বোলো—মাই, তোক কৰবাত থৈ আহোঁগৈ ব'ল। তাই কোনোপধ্যেই নাযায়। তাকে ভাবিচিন্তি আছিলো বোলো কৰো কি। থানাৰ দাৰোগাকে চমজাই দিওঁগৈ নেকি ?

এনেতে লভিতা ভিতৰৰ পৰা আহি গোলাপক দেখি হুকুহুকৈ কান্দিবলৈ ধৰে।

গোলাপ। (ওচৰলৈ গৈ) লভিতা—লভিতা! নাকান্দিবা, নাকান্দিবা লভিতা !

ইলাহী। নাকান্দিবি মাই, নাকান্দিবি। আহ, আহ, গাখীৰটোপা খাই লহি। কি হব মাই কান্দিলে। আহ।

এই বুলি লভিতাক মৰম কৰি ভিতৰলৈ লৈ যায়গৈ। গোলাপ বেজাৰ মনেৰে গৈ মুঢ়াত বহে। উৰা-জাহাজৰ শব্দ হয়, আৰু কিছুপৰৰ পিছত নাইকিয়া হয়। ইলাহী বুঢ়া ওলাই আহে।

ইলাহী। এৰা বাপাই, ছোৱালীজনীৰ কিবা এটা দিহা লগাব লাগিল নহয়। মোৰ ইয়াত আৰু ভাত-পানী নাখাই কেইদিন থাকিব? তুমিয়েই বুজাই-বঢ়াই এঠাইত গত লগাই থোৱা।

গোলাপ। মইতো সকলো কথা ভাবিচিন্তিয়েই, দেশ-কালৰ কথা দেখিয়েই মৌজাদাৰৰ ঘৰত থৈছিলো। পিছে নিজেই তাৰ পৰা আহিছে।

ইলাহী। (কিছু আচৰিত হৈ) কি

গোলাপ। এৰা।

ইলাহী। কেলেই তোমালোকৰ গাঁৱতে দেখোন কাৰবাৰ ঘৰত থাকিব পাৰে। তোমাৰ ঘৰতো—?

গোলাপ। (তলকা মাৰি থাকি কি কওঁ কি ন কওঁকৈ থাকে।)

লভিতা। ইলাহী ককা! তুমি বুজা নাই। (কাঠ হাঁহি মাৰি।) মই—মই হিন্দু মানুহৰ ছোৱালী। মোক এইবোৰ বঙালে-কঙালে হাতত ধৰিলে। মই তোমাৰ ঘৰত, মছলমানৰ

ঘৰত আশ্ৰয় লৈ থাকিলো। বুজিছা ইলাহী ককা, এতিয়া হিন্দু মানুহে মোক সিহঁতৰ গাঁৱত ৰাখে কেনেকৈ? সিহঁতৰ ইহকাল পৰকাল নষ্ট যাব। বুজিছা বুঢ়া ককা!

(কাঠ হাঁহি মাৰে। লভিতাৰ মুখত এটা তীব্ৰ বেদনা আৰু চকুত জুই আঙনি ফুটি ওলায়।)

ইলাহী। আল্লা! আল্লা! মানুহবোৰ ইমান কাঠচিতীয়া।

গোলাপ। ইলাহী মিঞাঁ, কি কম, কি কম। আমাৰ মানুহবোৰৰ আজিও চকু মুকলি নহল। আজিও—

ইলাহী। কেলৈ বাপাই। আজি অত বছৰ গান্ধী মহাত্মাই, কংগ্ৰেছে মানুহক দেখোন এইবোৰ এৰিবলৈ কৈছে— মহাত্মাৰ কথাৰ অলপো গুণ ধৰা নাইনে? এইবোৰ বিপদত পৰিলহি। মানুহে বিপদ চাপিলে সহি থাকিব লাগে।

লভিতা। (কন্দনামুৱাহৈ ওলাই আহি) কিয় সহি থাকিব? অন্যায় অত্যাচাৰৰ কেতিয়াও সহি থাকিব নালাগে। তুমি মোক আশ্ৰয়ৰ বাবে মৌজাদাৰৰ ঘৰত থলা। তাত ক'ত মোক দুআষাৰ মৰমৰ মাতেৰে মনত সান্ত্বনা দিব। কিনা গোলামৰ দৰে বাবলৈতো ধৰিলেই, তাৰ উপৰি পুৱাৰে পৰা ৰাতি দুপৰলৈকে যতবোৰ বছা বছা তিতা-কেহা এটাইবোৰ দিবলৈ লাগিল। তেজ-মঙহৰ মানুহে নোৱাৰে সহিব। মইতো আৰু গৰু ছাগলী নহও।

গোলাপ। মই মৌজাদাৰনী তেনে বুলি ভবা নাছিলো।

লভিতা। তেওঁলোকে মানুহক গৰকি গৰকি, মানুহক যে, মানুহ বুলি ভাবিব লাগে, সেইটো পাহৰিয়েই গৈছে।

ইলাহী। এৰা, দুনীয়াখন বৰ কটুৱা। পিছে যি হয় এটা কৰা। তোমালোকৰ ঘৰলৈকে লৈ লোৱা।

(গোলাপে একো নামাতি মনে মনে থাকে। ইলাহীয়ে লভিতাৰ ফলে চায়। লভিতাই তলমূৰকৈ থাকে।)

ইলাহী। (কিছুপৰ গোলাপৰ ফালে চাই) একো নামাতিলা দেখোন ?

গোলাপ। এৰা মই একো বুদ্ধিকে পোৱা নাই। (চিন্তা কৰে।) ধৰিছে বিছু বিছু। পিছে আমাৰ এই ফালৰ গাঁওবোৰত এতিয়াও বেছি ভাগ গঁঞাৱয়েই একেবাৰে আগৰ দস্তুৰকে খামোচ মাৰি ধৰি আছে।

ইলাহী। তোমালোকে ডেকাবোৰে পিছে— ?

গোলাপ। আমি ডেকাবোৰেও যুজিছো, তাৰ বিৰুদ্ধে যুজিছো। পিছে ঘৰখনৰ মানুহৰ সৈতে যুঁজা বৰ টান, বাহিৰৰ মানুহৰ সৈতে যুজি-বাগৰি সিহঁতক সৈমান কৰাব পাৰিলেও ঘৰৰ মানুহক নোৱাৰি।

ইলাহী। বিয় বাপাই, এই ছোৱালী তুমিয়েই বিয়া কৰোৱাৰ কথা! তুমিয়েই তাইক নি আশ্ৰয় নিদিয়া কিয় ?

গোলাপ। (কিছু পৰ মনে মনে থাকি) ইলাহী মিঞা! আজি

লভিতাৰ বিষয়ে গাঁৱে-ভূঁয়ে না-না কথা ওলাইছে, আজি যদি মই লভিতাক আশ্ৰয় দিওঁ, মাক সমাজে—

লভিতা। (ঙৰ জ্বলি উঠি) নানা কথা ওলাইছে! অৱশ্যে যি ঘটনাৰ মাজেদি ঈশ্বৰে মোক নিছে—ওলাব। মোৰ মান গ'ল, ইজ্জত গ'ল, জাত গ'ল বুলি মানুহে ভাবিবৰ কথাই। কিন্তু তুমি - তুমিও মোক ঘিণ কৰিবানে?

গোলাপ। কেতিয়াও নকৰোঁ—নকৰোঁ। লভিতা,—মই আজি কালিৰ ডেকা লৰা, লভিতা!

লভিতা। আজিকালিৰ ডেকা লৰা। আজিকালি উপজিছা, সেইবুলিয়েই নে? অকল আজিকালি উপজিলেই আজি-কালিৰ লৰা হব নোৱাৰি। তোমাৰ মনটো আজিৰ দিনতো আজি দুকুৰি বছৰ আগৰ ডেকাৰ দৰে। যি কথাটো সত্য বুলি ভাবা, তাক সমাজৰ ভয়ত কবলৈ সাহ নাই, কৰিবলৈ সাহ নাই।

গোলাপ। (তলমূৰকৈ থাকে)

লভিতা। তুমি নকবা, আজিৰ দিনৰ ডেকা বুলি, তোমাক নিজকে সেই বুলি ভুৱা নিদিবা। যি ডেকাৰ অন্তৰত বিপ্লৱৰ জুই জ্বলা নাই, সি আজিৰ দিনৰ ডেকা হবই নোৱাৰে। ৰজাৰ অন্যায়, আইনৰ অন্যায়, দেশৰ অন্যায়, দেশৰ চলি থকা অন্যায় নিয়ম কাৰণ, মূৰ্খ সমাজৰ, সঙ্কীৰ্ণ মনৰ মানুহৰ নিৰপৰাধী নিমাখিতৰ ওপৰত অন্যায়

অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে নিজৰ সুখ-সম্পদ, আনকি জীৱনকো দি যি ডেকাৰ থিয় হবলৈ মনত বল নাই, বুকত শক্তি নাই, সি আজিৰ ডেকা হ্‌বই নোৱাৰে। বুঢ়া ককা! মোৰ এই ঠাইত আৰু ঠাই নাই। মই এতিয়া অস্পৃশ্য, মই এতিয়া যাওঁ, (কান্দিবলৈ ধৰে) গোলাপ,—মোৰ বাবে তুমি মূৰ ঘুমাব নালাগে। তুমি আমনি পাব নালাগে। সমাজৰ চকুৰ কুটা দাঁতৰ শাল হব নালাগে। সমাজৰ বৰমূৰীয়া ধৰ্ম্মধ্বজসকলৰ গৰিহনা শাও খাবলৈ তুমি যাব নালাগে। তুমি যিয়েই হোৱা কিন্তু তুমি আজিৰ ডেকা নোহোৱা। তোমাৰ গাঁওলৈ, তোমাৰ মানুহলৈ তোমাৰ গাঁৱৰ নিয়ম কাৰণ লৈ, তোমাৰ সমাজ লৈ, তোমাৰ জাত লৈ তুমি থাকা। কিন্তু কাৰো আগত নকবা তুমি আজিৰ ডেকা বুলি, তুমি আজিৰ ডেকা বুলি নকবা, নকবা, নকবা।

(এই বুলি লভিতা তাৰ পৰা উৎ মাৰি ওলাই যায়গৈ। গোলাপে কি কৰো কি নকৰোকৈ মুখত এটা তীব্ৰ বেজাৰেৰে কান্দো কান্দো হয়। ইলাহী বুঢ়াই কাতৰ কণ্ঠেৰে কন্দনা স্বৰত চিঞঁৰি লভিতা যোৱা-ফালে খোজ দিয়ে।)

ইলাহী। নাযাবি অ' মাই, নাযাবি অ' মাই, অ' মাই, মাই অ'......।

আঁৰ কাপোৰ

চতুৰ্থ অঙ্ক

প্ৰথম দৰ্শন

(গোলাঘাট চহৰৰ এটা চৰকাৰী আলি। দুজন কাছাৰিৰ আমোলাই কথা পাতি যায় ।

১ম আমোলা। এৰা হেৰি বৰ বিপদেই হ'ল। কি কৰা যায় ? আমাৰ দেখোন জীয়াতে মৰণ হ'ল। এইদৰে খাবলৈ বয়বস্তু নহলে কেনেকৈ তৰিব হেৰি।

২য় আমোলা। নাই আৰু ক'ৰবালে ভাগিহে যাব লাগিব। চাউলৰ মোণে হ'লগৈ ডেৰকুৰি টকা দাম। আটা পাবলৈ নাই, তেল পাবলৈ নাই, ঘিউ অকণ পাবলৈ নাই, কেনেকে তৰা বাৰু ?

১ম আমোলা। আটা, ঘিউৰ যিয়েই হওক। এই শাক-পাচলি কেইডালমান আৰু মাছ-পুঠি দুটামান হলে ওতো জীৱনটো থাকে।

২য় আমোলা। শাক-পাচলি পাবা ক'ৰ পৰা ? ঠিকাদাৰবোৰে গাঁৱে-ভূঁয়ে সোমাই লাও, কোমোৰা, জলকীয়া, বেঙেনা, য'ত যি পায় চুঁচি বাচি-নি মিলিটেৰীক দিছেগৈ। হেৰা নেমুটেঙা এটাৰনো দাম গোটে আঠ অনা, প্ৰভু ! এইখন কি কৰিলা ?

১ম আমোলা। ডাঙৰৰ যি হওক বাৰু লৰা-ছোৱালী কেইটাই এতিয়া দুবেলা দুপোৱা গাখীৰ খাবলৈ নেপালে জীয়ে কেনেকৈ ?

(এনেতে দূৰত 'বন্দে মাতৰম্' 'ইনকিলাব জিন্দাবাদ' ধ্বনি হয়।)

২য় আমোলা। সেয়া, সেইখনো লাগিল আকৌ।

১ম আমোলা। এৰা, কিনো হব খুজিছে, তত্তকে পোৱা নাই। এই যুদ্ধৰ সময়ত এই কংগ্ৰেছখন অলপ তলকা মাৰি থকা হলেও হয়। নাই, গোটেইখন উত্ৰাৱল। বাপেকে গুলী খাই খাই মৰিছে, তেও জানো সিহঁত শান্ত হব! ইংৰাজৰ হাতত আটাইবোৰ বৈজ্ঞানিক অস্ত্ৰ – নতুন নতুন কত মানুহ মৰা কল-কাৰখানা। শুদা হাতেৰেনো কেনেকৈ সিহঁতক খেদাবলৈ যায়। এতিয়া বোলে আকৌ 'এটম বোমা' উলিয়াছে। তাৰে বোলে এটা বোমাৰেই এখন চহৰ উৰাই দিব পাৰে। এই কংগ্ৰেছখনে ভাল তৰাৰ ফৰ্মুটি মাৰি বাঘ খেদিবলৈ ওলাইছে। এনেনো মূৰ্খালি দিন দুপৰতে কৰিব লাগেনে ?

২য় আমোলা। আজি বোলে ভলন্টিয়াৰে কাছাৰিত নিচান তুলিবলৈ আহিব। মৰিব, মৰিব, ইংৰাজে কি মুখলৈ চাব। এতিয়া সিহঁতে দেশ জাপানীয়ে লয় বুলি বলিয়া হৈছে, এফালৰ পৰা গুলীয়াই দিব।

১ম আমোলা। এৰা বলক হেৰি, বলক ইয়াৰ পৰা। কৰবাত
গুলী চুলি উফৰি আহিব, ভাল কৰিলা ঈশ্বৰ!

দুয়ো বেগাই ওলাই যায়। দূৰত 'বন্দে মাতৰম্' ধ্বনি শুনা যায়। সেইবাবাৰো
হয় এনেতে সেইফালে কেইজনমান কংগ্ৰেছ ভলন্টিয়াৰ গান্ধী
টুপী পিন্ধি কোবোৰে ওলাই যায় তাৰ পিছতে গান্ধী টুপী পিন্ধা
এদল গাঁৱলীয়া ডেকাডেকেৰী - হাতত ত্ৰিবৰ্ণ নিচানলৈ গীত
গাই সমদল কৰি সেইফালেদি যায়হি -

—গীত—

অ' আমাৰ গাঁও!
আমাৰ গাঁৱৰ মান ৰাখি
মৰিবলৈ যাওঁ আমি
মৰিবলৈ যাওঁ।
ভৰপূৰ তমোলেৰে
সেউজীয়া পথাৰেৰে
দূৰতে জিলিক থকা
অ' আমাৰ গাঁও!
দেশৰ হকে মৰিব পৰা
আমাৰ গাঁৱৰ ডেকা লৰা
ডেকেৰী নহয় পাছ পৰা
অ' আমাৰ গাঁও।

একঠা মাটি মই উপজিয়ে পাওঁ
এমুঠি পেটৰ ভাত
এখনি কাপোৰ গাত
আজি কিয় তাকো নাপাওঁ ?

এই মাটি মোৰ অধিকাৰ
মোৰে ভাত মোৰে কাপোৰ
মোৰে দেশ আজি মই
নিজে ৰখাওঁ

কালৰ মূৰ্ত্তি ধৰি
শতৰু মূৰত
আকাশৰ চৰগ্ নেলাওঁ।

(গাই গাই গাই গুলাই যায়গৈ।)

অলপ পিছত এজন দাৰোগা ছাইকেল মাৰি কোবেৰে যায়। কিছুমান ছাত্ৰ-ছাত্ৰী 'বন্দে মাতৰম্' ধ্বনি কৰি সেই ফালেদি লৰ মাৰে। কেইটা মান গুৰ্খা সৈন্যই চঙ্গীন উলিয়াই সেইফালে পেত্ৰল কৰি গুচি যায়। এনেতে দুজন ঠিকাদাৰ কথা পাতি সেই ফালেদি আহে।)

১ম ঠিকাদাৰ। যদি মই এই তুশ কুলি গোটাই কামটো ঠিকে-ঠাকে শেষ কৰিব পাৰো, তেন্তে নগদ একলাখ টকা লাভ ৰবই।

২য় ঠিকাদাৰ। মোৰহে অলপ দিগদাৰ হ'ল। চোৱাচোন কাম হৈ যোৱা টকাখিনি বন্ধ কৰি থৈছে। বুজিছা সেই ইঞ্জিনীয়াৰ চাহাবটোক বোলে দহ হেজাৰ লাগে, তেহে হেনো বিলখন পাচ কৰি দিয়ে।

১ম ঠিকাদাৰ। নকবা আৰু টকা নহলে একোৱেই নহয়। ঠিকাদাৰখনক খটুৱাই মাৰি এই গৱৰ্ণমেণ্টৰ অফিচাৰবোৰে মাজতে টকাবোৰ মাৰিছে। (এনেতে এজন মাৰোৱাৰী মহাজন সোমাই আহে।) অ' ৰাম ৰাম! বাবুজী এই আমি আপোনাৰ তালৈ যামহে বুলিছিলো।

মহাজন। ৰাম ৰাম! পিছে কি বাত কৰিব বাবুজী? জিনিছ উনিছ ত' কুছ পাবলৈ নাই আছে। ডাল নাই, আটা নাই, চেনি নাই, নিমখ নাই, তেল নাই, কুছ নাই, হামিলোকে কৰ পৰা আনিব? ৰেল-জাহাজতো চব খালি মিলিটেৰী মাল আৰু চিপাহী আনিছে নিছে।

১ম ঠিকদাৰ। পিছে বাবুজী এটা কথা নহয়।

মাৰোৱাৰী। কি কথা আছে?

১ম ঠিকাদাৰ। মোক তুমোণ আটা নহলে নহয়।

মাৰোৱাৰী। হৰে ৰাম, হৰে ৰাম! হামি আজি এক মহিনা ৰুটি খাবলৈ নাই পাইছো। খালি চাউল খাই খাই হামাৰ চবৰে পেটৰ বেমাৰ হৈ গৈছে। হৰে ৰাম, হৰে ৰাম ক'ত পাম?

১ম ঠিকাদাৰ। নহয় বাবুজী! আপুনি বিচাৰি কৰবাৰ পৰা দিবই লাগিব।

মাৰোৱাৰী। ৰাম ৰাম বিশ্বাস নকৰে নেকি? থাকিলে নো আৰু আপোনাক হামাৰ নিজৰ মানুহক নাই দিমনে? বাৰু ৰাম ৰাম। (যায়।)

১ম ঠিকাদাৰ। বৰ দিগদাৰ হ'ল। বাবুজী যদি কেনেবাকৈ দিব পাৰে, মই সেৰে দুটকাকৈ ভি দিবলৈ ৰাজি আছে।

(মাৰোৱাৰী উলটি আহি)

মাৰোৱাৰী। কি কি দুটকা সেৰ দিব? বাৰু গধূলিকে একবাৰ হামাৰ দোকানত আহিব। কিজানি দুছোৰা কাৰবাৰ ঘৰত পোৱা যাব পাৰে। খবৰ কৰি দেখিম। আচ্ছা ৭ সাত বজাত আহিব। (যায়।)

২য় ঠিকাদাৰ। মাৰিছ বোপাই, তহঁতেই মাৰিছ টকা। টকাত দহ টকাকৈ লাভ।

১ম ঠিকাদাৰ। ইহঁতে বস্তুবোৰ লুকুৱাই লুকুৱাই বস্তুৰ দাম তুলি মানুহখনক ঠাৱনি নোপোৱাকৈ মাৰিলে। গৱৰ্ণমেণ্টে সেই কণ্ট্ৰল কৰিলে কি হব? টকা পালেই ব্লেক মাৰ্কেটিয়াৰক এৰি দিব ; ক'ৰ পৰা দাম কমে।

(এনেতে দূৰত লড়ীৰ হৰ্ণ শুনা যায়।)

এ সেইখন মোৰ লড়ী আহিল। মই আজি ডিমাপুৰ দুই বজাত পাবগৈয়ে লাগিব। ভাল তেন্তে মই যাওঁ।

(এই বুলি দুজন দুফালে ওলাই যায়। এনেতে ইলাহী বকছে এডাল লাঠিত এটা কাপোৰৰ টোপোলা বান্ধি লৈ এখোজ দুখোজ কৈ সোমাই আহে আৰু পাছে পাছে লভিতা)

ইলাহী। মাই, এইখিনিতে অলপ বহো, বৰ ভাগৰ লাগিছে।

(ইলাহীয়ে টোপোলাটো থৈ লভিতাৰ সৈতে বহে। এনেতে দুফালৰ পৰা দুজন মানুহ আহি বাটতে লগ খায়।)

১ম মানুহ। এ শইকীয়া, শুনিছেনে কথাটো? হয়নে বোলে জাপানীবোৰে আহি নগাপাহাৰ সোমালেহি।

২য় মানুহৰ। এৰা বোলে কহিমাৰ পৰা প্ৰায় ৭০ মাইল দূৰলৈকে সিহঁতৰ দুটা দল আহিছে বোলে।

১ম মানুহ। এটা কথা দেখোন ওচৰ চাপি আহিল।

(ইলাহীয়ে শুনি লভিতাক ফুচ্‌ফুচাই কিবা কয়। এনেতে দুজন এ, আৰ, পি অফিচাৰ আৰু তুজনী ৰেড্ ক্ৰচ্ছ নাৰ্চ সেই ফালেদি আহে।)

২য় মানুহ। (এ, আৰ, পিক) অ' হেৰি হয়নে? জাপানী বোলে পালেহিয়েই?

এ, আৰ, পি। কোনে কলে? মিছা কথা। উৰা বাতৰিবোৰ উলিয়াই মানুহক ভয় খুৱাই নুফুৰিব।

২য় মানুহ। হাঃ হাঃ হাঃ হাঃ হাঃ...নাই নাই আমি—নাই নাই হাঃ হাঃ হাঃ।

(ওলাই যায়। লগতে ১ম মানুহে হাহি হাঁহি ওলাই যায়। ইলাহীয়ে অলপ ভয় ভয়কৈ আহি এ, আৰ, পি জনক চালাম দিয়ে।)

এ, আৰ, পি। কি হ'ল বুঢ়া মানুহ?

ইলাহী। হজুৰ, আমি বৰ চাহাবৰ বঙলালৈ যাব খুজিছো। পিছে চিনি নাপাওঁ।

এ, আৰ, পি। বৰচাহাবৰ বঙলালৈ ? (লভিতালৈ চকু পৰিলত) অ' এইজনী তোমাৰ ছোৱালী নেকি ? কি হ'ল তোমাৰ ছোৱালী ? কৰবাত মিলিটেৰীয়ে দিগ্‌দাৰ কৰিছিলে নেকি ?

ইলাহী। (খোকোজা লাগি) অ' অ'...নাই। (এজনী নাৰ্চ—লভিতাৰ ওচৰলৈ গৈ চাই থাকে)

এ, আৰ, পি। বৰ চাহাবৰ তালৈ কিয় যাবা ?

ইলাহী। হজুৰ ! এই ছোৱালীজনীৰ কেও কিছু নাই। কিবা এটা উপায়—?

এ, আৰ, পি। কি তোমাৰ ছোৱালী নহয় ? তুমি নাৰ্চ কাম কৰিবানে ? তিনিকুৰিকৈ দৰমহা পাবা।

(ইলাহীয়ে অলপ আনন্দ পাই ওচৰলৈ আহি।)

ইলাহী। তিনিকুৰি দৰমহা। কৰিব কৰিব...মাই মাই ! তোৰ কপাল ভাল তোৰ—।

এ, আৰ, পি। ৰবা ৰবা, ছোৱালীয়ে কি কয় ? নাৰ্চ মানে বুজিছানে ?

লভিতা। বুজিছো, বেমাৰী চাব লাগিব।

এ, আৰ, পি। অ' হয়। পিছে নাৰ্চ হৈ যাব লাগিব যুদ্ধৰ হাস্পাতাললৈ। গুলী খাই মৰাৰ ভয় আছে হলে।

লভিতা। মৰিলে মইহে মৰিমনে ? আন আন নাৰ্ছো মৰিব নহয়।

এ, আৰ, পি। (হাঁহি) অ' তোমাৰ বৰ সাহ। তুমি তেন্তে মৰিবলৈ ভয় নকৰা।

লভিতা। (হাঁহি মুৰ জোকাৰে।)

এনেতে দূৰত বন্দে মাতৰম্' ধ্বনি হয়। 'মাহাত্মা গান্ধী কি জয়।' 'স্বাধীন ভাৰত কি জয়।' সকলোৱে সেইফালে চায়।

এ, আৰ, পি। অ' আজি কাছাৰিত স্বৰাজ নিছান উৰুৱাবলৈ যোৱা ভলণ্টিয়াৰবোৰ সকলোকে এৰেষ্ট কৰি আনিছে।

তেওঁলোক এদাঁতিত থিয় হয় আৰু ভিতৰৰ ফালে চাই থাকে। ভিতৰত ভলণ্টিয়াৰৰ গীত হয়।

—গীত—

বিশ্ববিজয়ী নৱ জোৱান
বিশ্ববিজয়ী নৱ জোৱান
শক্তিশালিনী ভাৰতৰ
ওলাই আহাঁ, ওলাই আহাঁ,
সন্তান তুমি বিপ্লৱৰ।
সমুখ সমৰ সমুখতে
মুক্তি যুঁজাৰু হুঁচিয়াৰ
মৃত্যু বিজয় কৰিব লাগিব
স্বাধীনতাৰ খুলি দুৱাৰ।

এদল গান্ধীটুপী পিন্ধা কংগ্ৰেছ ভলণ্টিয়াৰক চঙ্গীনধাৰী পল্টনে ঘেৰাও কৰি জেললৈ লৈ যায়। সিহঁতে গীত গাই গাই আহে। দলটো এফালৰ পৰা আনফালে ওলাই যায়। দূৰলৈ যোৱাত গীত লাহে লাহে নুশুনা হয়। লভিতাই তন্ময় হৈ সিহঁতৰ ফালে চাই আছিল।

লভিতা। (ভলণ্টিয়াৰ যোৱাৰ ফালে চাই থাকি ইলাহীক কয়) বুঢ়া ককা! এওঁলোকৰ সৈতে দেশৰ কামকে কৰিবলৈ পোৱা হলেও—

এ, আৰ, পি। (লভিতাৰ কথা শুনি) দেশৰ কাম? নাৰ্চ হলে জানো দেশৰ কাম কৰা নহয়? বেমাৰীক, যুদ্ধত আহত হোৱা আতুৰত পৰা মানুহক শুশ্ৰূষা কৰা, সিহঁতক সেৱা কৰা সিহঁতক প্ৰতিপাল কৰাতকৈ কি আৰু ডাঙৰ পুণ্যৰ কাম হব পাৰে? তিৰোতাৰ সেৱাই ধৰ্ম্ম। আতুৰক শুশ্ৰূষা কৰা, বিপদ আপদত মানুহৰ মুখত এটুপি পানী দিয়া, এষাৰি মৰমৰ মাত দিয়াই তিৰোতাৰ ডাঙৰ ধৰ্ম্ম, ইও দেশৰেই কাম। ক··· আমাৰ মানুহ যুদ্ধত আহত হৈ আহিব, সেইবোৰ নিজৰ দেশৰ মানুহক শুশ্ৰূষা কৰা, সেৱা কৰা জানো দেশৰ কাম নহয়? ই মানুহৰ সেৱা। ঈশ্বৰৰ পূজা। তিৰোতা মানুহক ইয়াতকৈ আৰু কি ডাঙৰ কাম লাগিছে?

লভিতা। (কিছুপৰ তলকা মাৰি থাকি, ইলাহীৰ মুখখন করুণ ভাবে চাই থকাৰ পাচত এ, আৰ, পিৰ লগত অহা নাৰ্চজনীয়ে হাঁহি গৈ লভিতাক বাউসীত ধৰি লৈ যায়। লভিতাই তল মূৰকৈ যায়। এনেতে ছাইৰেন বাজে। সিহঁত বেগাবেগিকৈ যায়। এ, আৰ, পিয়ে হুইছেল উলিয়াই বজাই ইফালে সিফালে গৈ এবাৰ চাং কৰে যায়গৈ।)

দ্বিতীয় দর্শন

গোলাঘাটৰ লহৰ-জান এয়াৰ ড্ৰমৰ ওচৰৰ এটা নাৰ্ছ ট্ৰেইনিং কেম্প। এফালেদি দূৰৈত এয়াৰ ড্ৰম দেখা গৈছিল আৰু ডাঙৰ ডাঙৰ কেইখন-মান বোমাৰু আৰু সৈন্য-বাহী বিমান দেখা গৈছিল। ট্ৰেইনিং-কেম্পৰ বাৰান্দাত বুকুত ডাঙৰকৈ ৰেড্ ক্ৰছ লগোৱা আৰু মূৰত ডাঙৰকৈ হুড্ পিন্ধা কেইজনীমান নাৰ্ছৰ সৈতে লভিতাও সম্পূৰ্ণ নাৰ্ছৰ পোচাকত ৰেলিঙত ধৰি কথা পাতি থাকে। ইফালে লেবাৰ ক'ৰ ইউনিফৰ্ম পিন্ধা মানুহে ভিতৰৰ পৰা মাল কিছুমান কান্ধতকৈ কঢ়িয়াই বাহিৰত থকা লৰীত বোজাই দিবলৈ যোৱা-অহা কৰি থাকে।

১ম নাৰ্ছ। এৰা, এইবাৰহে কোন লঙ্কা পাবগৈ লাগে ঠিক নাই। কহিমাৰ পৰা আকৌ হুহকি এই গোলাঘাটকে পাবহি লাগিব নে আগবাঢ়ি গৈ বৰ্ম্মা সোমাবগৈ লাগিব কব পৰা নাই।

লভিতা। বৰ্ম্মা সোমাবগৈ পাৰিলেহে মই ভাল পাম। মোৰ হলে এইখনত আৰু ভাল লগা নাই।

১ম নাৰ্ছ। তোমাৰ কি আছে, অকলশৰীয়া মানুহ, আমেৰিকা পালেগৈও তোমাৰ ভালেই লাগিব ; আমাৰ আকৌ ঘৰৰ গাঁৱত আই-বোপাই, বাই,-ভনী সোপাই আছে নহয়।

(লভিতাই তলমূৰকৈ বেজাৰ কৰে।)

২য় নাৰ্চ। এৰা ! (হাতৰ ঘড়ী চাই) এতিয়া দেখোন ৯ বাজি ২০ মিনিট গলেই। ঠিক ১০ বজাত ইয়াৰ পৰা বোলে ৰাওনা হবই লাগিব। তেহে সন্ধিয়া কহিমা পোৱাগৈ হব। মই ককাইটিক মাতি পঠিয়াইছিলো ৰাতিপুৱাই আহিবলৈ। এতিয়ালৈকে দেখোন খবৰেই নাই।

১ম নাৰ্চ। এৰা, আমাৰো পিতাইহঁত অহাৰ কথা আছিল।

(এনেতে কেপটেইন্ শৰ্ম্মা আহে।)

কেপটেইন শৰ্ম্মা। সোণচাকী কাৰ নাম ?

১ম নাৰ্চ। মোৰ নাম ছাৰ্।

কেঃ শৰ্ম্মা। হাম্‌দৈ কাৰ নাম ?

২য় নাৰ্চ। মোৰ নাম ছাৰ।

কেঃ শৰ্ম্মা। অ' তোমালোকৰ ঘৰৰ পৰা পিতায়েৰা আৰু ককায়েৰা আহিছে। সেই অফিচৰ বাৰান্দাতে আছে। দেখা কৰি আহা। কুইক্ কুইক্ কুইক্। দহ মিনিটৰ ভিতৰত দেখা কৰা হব লাগিব।

(দুয়ো-জনীয়ে হাহি 'বাৰু ছাৰ' বুলি খৰ খেদাকৈ ওলাই যায়।)

শৰ্ম্মাই। (মুখত এটা চিগাৰেট লগাই লৈ লভিতালৈ চাই,) তোমাৰ নাম কি ?

লভিতা। লভিতা বৰুৱা।

কেঃ শৰ্ম্মা। ল-ভি-তা-বাৰুৱা। কৰবাত শুনা যেন লাগে,—তুমি কোন গাঁৱৰ ?

লভিতা। ফুলগুৰিৰ।

কেঃ শৰ্ম্মা। I see—তোমাৰ কোনো অহা নাই দেখো মাতিবলৈ ?

লভিতা। নাই।

কেঃ শৰ্ম্মা। I see—অ' তুমিও কহিমাৰ ডিউটিত পৰিছা নহয় ?

লভিতা। হয়। ময়ো আজি কহিমালৈ যাব লাগিব।

কেঃ শৰ্ম্মা। I see—বাৰু। (এই বুলি গৰপ্-গৰপ্কৈ বাৰান্দালৈ উঠি কেম্পৰ ভিতৰলৈ সোমাই অদৃশ্য হয়। ভিতৰৰ পৰা মাত আহে।) "এই বেছি দেৰি নেইহে। জলদি, জলদি, মাল উঠাও। আধা ঘণ্টা হে।" (কেবাটাও লেবাৰ ক'ৰৰ মানুহে মাল-পত্ৰ লৈ লৰি লৰি আহে, আৰু মাল অনা নিয়াৰ খৰ খেদা লাগে। এনেতে শৰ্ম্মা ঘড়ী চাই বাৰান্দাত থিয় হয়হি।) জলদি কৰ, জলদি কৰ, আধাঘণ্টা টাইম, জলদি। কুইক্ কুইক্ কুইক্। (লভিতাৰ ফালে চাই) তুমি ইয়াত কি কৰিছা ? তোমাৰ মাল নি ট্ৰাকত দিয়া হ'লনে ? কুইক Quick Quick.

লভিতা। হয় হ'ল।

কেঃ শৰ্ম্মা। তেন্তে যোৱা। ভালকৈ সকলো চাইচিন্তি যাবৰ কাৰণে ৰেডি হোৱাগৈ কুইক্ Quick Quick

(এই বুলি তেওঁ বেগেৰে বাহিৰলৈ ওলাই যায়, লভিতাও বেগাই ভিতৰ সোমায়। এনেতে হাতত টোপোলা লৈ নাৰ্ছ দুজনী লৰি লৰি কেম্পলৈ সোমাব খোঁজোতে 'হেই' শব্দ শুনি ৰয়, আৰু কেঃ শৰ্ম্মা আহি)

কি—কি—কি এইবোৰ কি ?

১ম নাৰ্ছ। (অলপ হোহঁকা-পিচলা কৰি) ঘৰৰ পৰা পিঠা দিছে।

কেঃ শৰ্ম্মা। পি···ঠা··· ? পি···ঠা (ধমকি মাৰি) যুদ্ধৰ মাজত পিঠা ? কেলৈ ? কোনে দিছে ?

২য় নাৰ্ছ। পিতাইহঁত আহিছিল।

কেঃ শৰ্ম্মা। I see কি এতিয়া যাবৰ সময়ত পিঠা উলিয়াইছা ? চাওঁ চাওঁ কি আছে তাত, পিঠাই দেখোন। (নাৰ্ছ দুজনীয়ে টোপোলা মেলি দেখুৱায় আৰু কেঃ শৰ্ম্মাই পিঠা দুটামান হাতত লৈ) অ' পিঠাইতো। যোৱা বেগে খৰকৈ ওলাব লাগে। Quick Quick. (পিঠা এটা মুখত ভৰাই খায়) Quick, Quick. মাত্ৰ ১৫ মিনিট, যোৱা তোমালোক ট্ৰাকত উঠাগৈ। (আকৌ পিঠা খায়) চাওঁ, চাওঁ আৰু দুটামান দিয়াচোন (গৈ উলিয়াই লয়, নাৰ্ছ দুজনী হাঁহি সোমাই যায়। কেঃ শৰ্ম্মাই পিঠা খায়। লভিতা আৰু দুজনী নাৰ্ছ টালি-টোপোলা লৈ ট্ৰাকত উঠিবলৈ যায়। সিহঁতলৈ চাই) পিঠা কেইটা ভালকৈ কৰিছিল দেইবা। হেঃ হেঃ হেঃ। Quick, Quick. (সিহঁত ওলাই যায়। বাহিৰত ট্ৰাকত দীঘলীয়া হৰ্ণ বাজে। এনেতে

লাঠী এডালত দুটা মাটিকঠাল ওলোমাই লৈ ইলাহী বক্স তাত সোমাই ইফালে সিফালে চাই কেঃ শৰ্ম্মাক চালাম দিয়ে।) কি? কি? ক্যা মাঙ্‌তা? ক্যা মাঙ্‌তা?

ইলাহী। হুজুৰ! হুজুৰ! মোৰ ছোৱালীজনীলৈ দুটামান 'আনাৰস' আনিছিলো। হুজুৰ! এইফালে চিপাহীয়ে আহিবলৈ নিদিয়ে। হুজুৰ কোনো ম'তেহে বৰকৈ কাকুতি মিনতি কৰি আহিছো। হুজুৰ! ছোৱালীজনী এবাৰ দেখা পামনে হুজুৰ?

কেঃ শৰ্ম্মা। কি নাম? কোন ছোৱালী?

ইলাহী। হুজুৰ! হুজুৰ! মোৰ ছোৱালীজনী লভিতা, হুজুৰ ধাই কাম কৰে—

কেঃ শৰ্ম্মা। লভিতা—তোমাৰ ছোৱালী?

ইলাহী। হুজুৰ! মোৰ নহয় যদিও মোৰ জীৰ দৰেই। কেঁও-কিছু নোহোৱাত মোৰ আশ্ৰয়তে আছিল। মই উপায় নাপাই এই কামত দি দিছো।

কেঃ শৰ্ম্মা। সেই তুমি অনা I see. পিছে তাই এতিয়া কহিমালৈ যাবলৈ মটৰত উঠিল। এতিয়া আৰু দেখা নাপাবা।

ইলাহী। নহয় হুজুৰ! নহয় হুজুৰ। খোদাই আপোনাৰ মঙ্গল কৰিব। এবাৰ হুজুৰ! যোৱাৰ আগতে চাই লম—আঃ মোৰ মাইজনীক চাই লম। কি জানি আৰু দেখা··· হুজুৰ!

কেঃ শৰ্ম্মা। All right. মাত্ৰ ৪ মিনিট আছে যাবলৈ। (ঘড়ি চাই) দুই মিনিট দেখা কৰিব পাৰিবা। (এই বুলি ওলায় যায়। অলপ পিছত লভিতা লৰ মাৰি আহি ইলাহীক দেখি "ককা ককা" বুলি সাৱট মাৰি ধৰি বুকত মূৰ সুমায়। ইলাহীয়ে "মাই মোৰ মাই" বুলি সাৱটি ধৰে, মাটি কঠালকেটা মাটিত থয়।)

লভিতা। ককা! যাবৰ সময়ত তোমাক কোনে খবৰ দিলে ?

ইলাহী। খোদাই—খোদাই খবৰ দিলে মাই। আজি মোৰ মনটোত পুৱাৰে পৰা তোক বৰ চাবৰ মন গৈছিল—থাকিব নোৱাৰি আহিলো। (বাহিৰত ট্ৰাকত হৰ্ণ বাজে।)

লভিতা। (কন্দনামুৱাকৈ) ককা! কহিমালৈ যাব লাগিব, তাত যুদ্ধ চাপি আহিছে। ককা! আকৌ যদি তোমাৰ সৈতে দেখা নহয়। (কান্দে)

ইলাহী। মাই! মাই (চকু পানী টুকি) খোদাৰ ইচ্ছা। মাই! দুদিনলৈ আহিছিলি মাই। মোৰ দুনীয়াৰ সকলোকে হেৰুৱাই খোদাক টিন্তি দিন গণি আছিলো। তই আহি দুদিনতে মোৰ জীৰ মৰম উথলাই তুলিলি মাই! এতিয়া গাৰ মঙহ এৰোৱাদি এৰাই কলৈ বিপদৰ মাজলৈ যাবলৈ ওলালি-মাই! মাই (হুৱাওৱাওকৈ কান্দে) মাই—অ' মাই! (মটৰৰ হৰ্ণ খুব খৰকৈ বাজিবলৈ ধৰে আৰু 'নাৰ্চ, নাৰ্চ জলদি আও' বুলি চিঞঁৰ আহে।)

লভিতা। ককা! ককা! যাওঁ যাওঁ উস ককা……

ইলাহী। যা, যা, মাই ! উস খোদা............(খুব হৰ্ণ বাজে আৰু 'নাৰ্ছ নাৰ্ছ' কৈ চিঞৰ আহে মটৰ stai হৈ হুহুৱাবলৈ ধৰে। লভিতাই বুঢ়াৰ বুকৰ পৰা ওলাই কান্দি কান্দি যায়গৈ। ইলাহীয়ে অলপ দূৰ গৈ তাই ওলাই যোৱাত আহি ষ্টেজৰ মাজত মূৰে কপালে হাত দি বহে আৰু হো হোৱাই ট্ৰাকবোৰ গুচি যোৱাৰ শব্দ হয়। ওচৰতে পৰি থকা আনাৰস দুটালৈ চাই আনি হাতত লৈ অলপ চাই বেজাৰেৰে দূৰলৈ পেলাই দিয়ে।) হায় খোদা ! তোমাৰ দুনীয়া। এই বুঢ়াক লৰা-ছোৱালী দিলা, তিৰোতা দিলা, ধন-দৌলত দি আকৌ কাঢ়ি নিলা ! ভাবিছিলো বুঢ়াকালত তোমাৰ নাম কৰি কৰি তোমাৰ ওচৰলৈ যাম। কিন্তু খোদা ! এয়া আকৌ কি কৰিলা। হায় মিছা-মিছা। আজি এই বুঢ়া কালত কি দেখুৱাইছা খোদা ? আল্লাহ-তাল্লা ! আজি তোমাৰ দুনীয়াখন চয়তানৰ হাতত এৰি দিলা নেকি ? মানুহলৈ মানুহৰ মৰম নাই, দয়া নাই, কোনেও কাকো চিনি নাপায়। মানুহৰ তেজ মানুহে খাইছে, দুনীয়াৰ মানুহ আজি ৰাজ্য লৈ পগলা হৈছে। মানুহ জানোৱাৰ হৈ মাটিৰ লোভত, ৰাজ্যৰ লোভত, দৌলতৰ লোভত চয়তানৰ আঙুলি-মূৰত ঘূৰি চব পাহৰি, ইটোৱে সিটোক কাটিছে, মাৰিছে, বন্দুক, বোমা, বৰতোপ, উৰাজাহাজেৰে আজি মানুহে মানুহক ধ্বংস কৰিবলৈ বলিয়াৰ দৰে লৰিছে। অন্যায়, অধৰম, চয়তান, বদমাচি, চুৰি, ডকাইটি অত্যাচাৰ চলিছে দুনীয়াত। খালি টকা

টকা। কণা মাগ্লাহে একো নেদেখে আজি। হায় খোদা! তুনীয়াখন ই কি কৰিলা? গুণাহ গুণাহ তুনীয়াৰ মানুহ চব গুণাহগাৰ, চব গুণাহগাৰ। সেইহে খোদা তুমি আজি সকলোকে শেষ কৰিব খুজিছা। গুণাহগাৰী তুনীয়া—যা, যা, জহন্নামলৈ যা। মৰম ধৰম নাইকিয়া তুনীয়া অন্যায়, অত্যাচাৰ, অবিচাৰ অধৰমেৰে ভৰা তুনীয়া ধ্বংস হৈ যাওক। আচমানৰ পৰা হাজাৰ হাজাৰ তৰাৰ দৰে বোমা আহি সকলো নাশ কৰি দিয়ক। ভূঁইকঁপ হৈ তলৰ মাটি ওপৰ কৰি তুনীয়াৰ চব গুণাহগাৰবোৰক পুতি পেলাওক। খোদা খোদা—খোদা! আজি এনেকুৱা মানুহৰ পতন দেখি ইচ্ছা হৈছে যেন এই পৃথিৱীখনতকৈয়ো এটা ডাঙৰ দৈত্য হৈ এই পাপৰ পৃথিৱীখন হাতৰ মুঠিত লৈ মোহাৰি মোহাৰি ভাঙি গুৰি কৰি চূৰ্ণ কৰি, ধূলি কৰি ফু মাৰি উৰুৱাই দিওঁ, গুণাহগাৰ তুনীয়া খোদাৰ ৰাজ্যৰ পৰা নাইকিয়া হৈ যাওক। তুনীয়াত মানুহেই মানুহ কিন্তু খোদা—মানুহ নাই, মানুহ নাই!

আঁৰ কাপোৰ

পঞ্চম অঙ্ক

প্ৰথম দৰ্শন

নগা পৰ্ব্বত। কহিমা চহৰৰ পৰ্ব্বতৰ নামনিৰ বাট। দূৰৈত ওপৰত কহিমাৰ কাচাৰি, হাস্পতাল দেখা গৈছিল আৰু পাট্‌কাই পৰ্ব্বতৰ ৰেখা জিলিকি আছিল। দূৰৈৰ পৰা বৰতোপৰ শব্দ আহিব লাগিছে। উৰাজাহাজৰ হো-হোৱানিয়ে মাজে মাজে পৰ্ব্বত-ভৈয়াম কঁপাই গৈছে। মাজে মাজে দূৰৰ পৰা মেচিন গানৰ লেঠাৰি নিচিগা শব্দ আহে। নগা কিছুমান লৰা-তিৰোতা লৈ আৰু হোৰা কিছুমান লৈ সেই বাটেদি বেগা-বেগিকৈ যায়। কেইটামান আমেৰিকান, পাইলটৰ পোছাক পিন্ধি বৰ বেগেৰে যায়। বৃটিশ সৈন্য, গুৰ্খা সৈন্য, লেবাৰ ক'ৰৰ মানুহ সেইফালে অহা-যোৱা কৰে। এনেতে এজন "অসম ৰেজিমেণ্ট"ৰ অসমীয়া কেপ্তেইন আৰু আনফালৰ পৰা এজন চিভিলিয়ান পোছাকৰ অসমীয়া ডাক্তৰ হাজৰিকা আহি থমক খাই ৰয়হি।

কেপ্তেইন সেনাপতি। (চেলিউট দি) ডাক্তৰ হাজৰিকা দেখোন ?

ডাক্তাৰ হাজৰিকা—কেপ্তেইন সেনাপতি দেখোন ?

কেঃ সেঃ। আপুনি কেতিয়া আকৌ ?

ডাঃ হাঃ। পৰহি সন্ধিয়া মই গোলাঘাটৰ নতুনকৈ ট্ৰেইনিং পোৱা নাৰ্চ দহ জনীৰে পালোহি ; কিন্তু ইয়াত যে অৱস্থা এনেকুৱা আমাৰ গমকে নাছিল।

কেঃ সেঃ। এৰা, কহিমা যে আৰু ৰাখিব পাৰিব তাৰ আশা মই দেখা নাই। কালি ৰাতিয়েই ইভাকুয়েছনৰ অৰ্ডাৰ দিছেই। আমি এক ৰকম জাপানীৰ ঘেৰাওতে পৰিছো।

ডাক্তাৰ হাঃ। এতিয়া শেষত আহি আমি জাপানীৰ হাততহে পৰিবলগীয়া হ'ল। আমাৰ ডাক্তৰ আৰু নাৰ্চবোৰকতো শেষলৈকে 'ইভাকুয়েত' কৰিবলৈ নিদিয়েই।

কেঃ সেনাঃ। ডাক্তৰ নাৰ্চো যদি যায়, তেন্তে তাহাঁতক চাব কোনে ?

এনেতে চাইৰেন বাজিবলৈ ধৰিলে। নগা-নাগিনীবোৰৰ মাজত হুৱাদুৱা লাগিল। সেই ফালেদি সৈন্য লেবাৰ ক'ৰৰ মানুহ আমেৰিকান এম, পি বৃটিশ অফিচাৰৰ লৰাধপৰা আৰম্ভ হ'ল। লগে লগে ওপৰত উৰাজাহাজৰ ভীষণ শব্দ, বোমা বিস্ফোৰণৰ ভয়ঙ্কৰ শব্দ আৰু এণ্টি-এয়াৰ ক্ৰেপ্টৰ কাণ তাল মৰা ফায়াৰিঙৰ শব্দ হৈ এটা ভয়ঙ্কৰ অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰিলে।

আঁৰ-কাপোৰ

দ্বিতীয় দৰ্শন

কহিমাৰ বাট। ঘোৰ অন্ধকাৰ। জাপানী আহি কহিমা সোমাইছে। ভীষণ হতাহতি যুদ্ধ চলিব লাগিছে। মেচিন-গানৰ অনবৰত ৰু-ৰুৰনি। মাজে মাজে বৰতোপৰ ভীষণ শব্দ। আন্ধাৰ বাটেদি মাহুহ সৈন্য ইত্যাদিয়ে লৰাধপৰা কৰিছে। এনেতে এদল বৃটিছ সৈন্য আৰু জাপানী সৈন্যই বন্দুকেৰে হতাহতি যুদ্ধ কৰি সেই ফালেদি যায়। ভীষণ চিঞঁৰ বাখৰ। মৰা মৰে, যুদ্ধ কৰাই যুদ্ধ কৰে। এই দৰে ভীষণ যুদ্ধ চলি থাকে।

ৰাতি পুৱাই আহে। পোহৰ হৈ অহাৰ লগে লগে তাত বহুত মৰা সৈন্য পৰি থকা দেখা যায়। সিফালে যুদ্ধ চলিয়েই থাকে। মেচিন গানৰ শব্দই ৰু-ৰুৱাবই লাগিছে।

এদল জাপানী সৈন্যই এদল বৃটিছ সৈন্য আৰু এজন বৃটিছ কমাণ্ডাৰক বন্দী কৰি লৈ যায। তাৰ পিছত কেইটামান জাপানীয়ে বেয়নেট দেখুৱাই কেইজনীমান নাগিনী ছোৱালী সেইফালেদি লৈ যায়। তাৰ পিছত কেইটামান জাপানী সৈন্য সেই ফালেদি আহে, আৰু হঠাতে কৰবাৰ পৰা কেইটামান গুৰ্খা ওলাই সিহঁতৰ লগত পিস্তলেৰ যুদ্ধ কৰে। জাপানী দুটা মৰে। এনেতে কেইটামান জাপানী আহি বন্দুকেৰে গুলিয়াই গুৰ্খা কেইটাক পেলাই দিয়ে। কেইটামান জাপানী সেইফালে লৰি আগলৈ গুলি চলাই চলাই যায়। তাৰ পিছত এদল জাপানীয়ে এদল অসম "ৰেজিমেণ্ট"ৰ মানুহ আৰু তাৰ লগতে ডাক্তৰ হাজৰিকা, কেঃ সেনাপতি আৰু কেপটেন শৰ্ম্মাক বন্দী কৰি লৈ যায়হি। তাৰ পিছত দুটা জাপানীয়ে মাজত সুমুৱাই লভিতাক সেই ফালেদি লৈ

আহে ; আৰু তাইৰ পিছত জাপানীয়ে আৰু কেইজনীমান নাৰ্চ্ছ হাতত ধৰি লৈ আহে। এনেতে কেইটামান গুৰ্খা আহি জাপানীবোৰক পিস্তলেৰে আক্ৰমণ কৰে। কিন্তু ততালিকে গুৰ্খা কেইটাক জাপানীয়ে ঘেৰাও কৰি বন্দী কৰে। লভিতা আৰু নাৰ্চবোৰক আজুৰি টানি জাপানী কেইটাই লৈ যায়।

তৃতীয় দৰ্শন

ৰাতি আন্ধাৰ, একো দেখা নাযায়। এডোখৰ কহিমাৰ পৰ্ব্বতৰ তলৰ হাবি। দুটা "অসম ৰেজিমেণ্ট"ৰ অসমীয়া সৈন্য, সিহঁতৰ দাড়ি গজি ভোবোকাৰ। পিন্ধা ইউনিফ'ৰ্ম ফাটিচিতি ফাঁহ ফাঁহ হৈ আছে। সিহঁতে জুইলা মাৰি এডোখৰ চুৰটকে দুয়োটাই ভগাই হোপে। জুইশলাৰ পোহৰত সিহঁত দুটাক দেখা যায়। তাৰ পিছত মাথোন আন্ধাৰত সিহঁতে হোপা চিগাৰেটৰ জুই জ্বলি থাকে আৰু আন্ধাৰৰ পৰা সিহঁতে কথা পতা শুনা যায়।

১ম। হেৰা! পিছে আমাৰ কি কৰা? আৰু এইদৰে নগাৰ গাঁৱে গাঁৱে কিমানদিন লুকাই লুকাই ফুৰিবা? কেতিয়াবা নগাৰ হাতত মূৰটো যাব।

২য়। যাবই যাব। এতিয়াতো কহিমা, গোটেই নগা পৰ্ব্বত জাপানীৰ হাতত। নগাবোৰে আমাক দেখিলে ক'ত শুদাই এৰিব।

১ম। কি কৰো, জাপানীৰ হাতত ধৰা নিদিলে আৰু উপায় নাই। যি আছে কপালত। ইমান দিনে জাপানীয়ে চাগৈ ডিমাপুৰ দখল কৰিব পায়।

২য়। ডিমাপুৰ কহিমা লোৱাৰ দুদিনৰ পিছতেই শেষ হব পায়। আজি কহিমা লোৱা এঘাৰ দিনে অকল ডিমাপুৰহে লৈছেনে? যি কোবেৰে উৰাই নিছে, কিজানি তেজপুৰ গুৱাহাটীও উফৰিব পায়।

১ম। ইস্! ইস্ কিনো কথাটো হ'ল। এই হেন বৃটিছৰ ৰাজ্য, দেখিছা কেনেকৈ কাগজ পোৰাদি দংশি নিলে। বুইছানে মোৰ গাঁওখনলৈহে মনত পৰি বুকুখন চিৰিং-চিৰিংকৈ আছে। আমাৰ ঘৰখন বাৰু আছেনে চাগৈ। আমাৰ মানুহবোৰ বা কোন ধুবুৰী পালেগৈ।

২য়। এঃ মই হলে ভাবিবলৈ এৰি দিলো। ভাবিনো কি ভাল কৰিবা, যি আছে কপালত।

এনেতে ওচৰত কিবা এটা শব্দ হয় আৰু দুয়ো তাৰ পৰা ছাট কৰে নাইকিয়া হয়। চিগাৰেটৰ জুই দুটুকুৰা নাইকিয়া হয়। এনেতে হাতত আঁৰিয়ালৈ চিঞঁৰি-বাখৰি এদল নগা সেইফালেদি আহি কিবা বিচৰা যেনেকৈ গোলমাল কৰিবলৈ ধৰে।

———

চতুৰ্থ দৰ্শন

উত্তৰ বৰ্ম্মাৰ মিটচিনা নামৰ এটা উৰাজাহাজৰ ঘাঁটি। জাপানী দখলত, তাত জাপানী নিছান উৰিব লাগিছে। দূৰৈত এয়াৰ-ড্ৰমৰ ঘৰবোৰ দেখা গৈছে আৰু ডাঙৰ ডাঙৰ বিমান মাটিত পৰি থকা দেখা গৈছে। কিছু দূৰণিত এটা পেগডাও জিলিকি আছে।

সেই ঠাইতে "অসম ৰেজিমেণ্ট"ৰ এদল সৈন্য বহি আছে। মাটিত, সিহঁতৰ মাজত ডাক্তৰ হাজৰিকাইতকো দেখা গৈছে। জাপানী বেয়নেট ধাৰী কেইটামান সৈন্যই সিহঁতক পহৰা দি আছে।

সিহঁত যদিও বন্দী অৱস্থাত আছে তথাপি সিহঁতে কথা-বতৰা পাতি আছে সিহঁতৰ ভিতৰতে। আৰু চিগাৰেট ইত্যাদি খাই আছে।

ইহঁতক কহিমাৰ পৰা বন্দী কৰি আনি এয়াৰ ড্ৰমত পহৰাত ৰাখি কাম কৰোৱাইছে আৰু এতিয়া জিৰণি লবলৈ দিছে।

সিহঁতৰ ওচৰেদি এয়াৰ ড্ৰমত কাম কৰা বৰ্ম্মা পোছাক পিন্ধা মানুহ এটা দুটা অহা-যোৱা কৰিছে। কেতিযাবা দুই এজনী বাৰ্ম্মিজ ছোৱালীও সেইফালেদি গৈছে।

ডাঃ হাজঃ। (চিগাৰেট হোপা মাৰি) মই ডাক্তৰ মানুহ। মোক্‌নো বাৰু ইহঁতে মাটি কটা কামত লগাব পায়নে?

কেঃ সেনাপতি। আপোনাক পিছে দুই এদিনতে হাস্পতাললৈ নিবই নিব। আপোনাৰ ৰেহৰূপ চাই লৈছে, তাক চাবলৈহে মাটি কটোৱাতে লগাইছে।

ডাঃ হাজঃ। আমাৰ লগৰ নাৰ্চ কেইজনীক কৰিলে কি বা ?

কেঃ সেনাপতি। কালি মই হাস্পতালৰ বাৰান্দাত লভিতা আৰু বাকী দুজনীকো দেখিছিলো। সিহঁতক তাত কিবা কাম্ কৰোৱাইছে

ডাঃ হাজঃ। পিছে আমাৰ গতি এয়েই হব নেকি ? ক'ত কি হৈছে তাৰ দেখোন একো খবৰ পাবলৈ নোহোৱা হ'ল, আজি এমাহে সংসাৰত ক'ত কি হ'ল তাৰ বিষয়ে—

এনেতে বাহিৰত মটৰৰ হৰ্ণ বাজে, সকলোৱে কথা-বতৰা এৰি চাই থাকে। এজন জাপানী অফিচাৰ আৰু আজাদ হিন্দ্ ফৌজৰ শিখ কামাণ্ডাৰ কথা পাতি পাতি তালৈ সোমাই আহি গহীন হৈ বন্দী দলটোৰ আগত ৰয়। জাপানী ৰখীয়া কেইজনে চেলিউট দিয়ে। ৰেজিমেণ্টটো থিয হয। শিখ কমাণ্ডাৰে হাতেৰে বহিবলৈ কয়। ৰেজিমেণ্টৰ মানুহবোৰ আকৌ আগৰ দৰে বহে। সিহঁত দুয়োজনে ভালকৈ ৰেজিমেণ্টৰ মানুহবোৰক চায়, তাৰ পিছত দুয়োৰে ভিতৰত কিবা কথা হয আৰু শিখ কমাণ্ডাৰজন আগবাঢ়ি যায়।

শিখ কমাণ্ডাৰ। মেৰে হিন্দুস্থানী চিপাহী ভাইয়োঁ। আজ ম্যেয় আপলোগোকে চাম্‌নে এক বাত্ পেশ্ কৰনা চাহতা হুঁ। আপ্‌লোগ্ আজ কয়দ হোকৰ আয়ে, ম্যায় ভি একৰোজ কয়েদ হোকৰ আয়া থা, লেকিন আজ হম নেতাজীকী কৃপাসে এক নয়ী ৰোছনীকা সন্ধান পাকৰ

হমাৰে হিন্দুস্থানকো আজাদ কৰণেকে লিয়ে এক নয়ে ৰাস্তামে যাতে হ্যায়। ইস্ ৰাস্তেমে যানেকে লিয়ে ম্যায় আজ হমাৰে হিন্দুস্থানী চিপাহী ভায়োকা ভি আজাদ কৰণেকে লিয়ে হাজিৰ হুয়া হু, ভাইয়ো আপলোক মেৰী বাত সম্‌ঝতে হ্যায় ?

ডাঃ হাজং। (থিয় হৈ) কমাণ্ডাৰ চাহেব। হিন্দুস্থানী বাত্ হম আওৰ দু এক সম্‌জেতে হোঁয়, লেকিন ইস ৰেজিমেণ্টকে বাকী আদমিকো আপকা ভাষণ পুৰা সম্‌ঝনেমে কুচ মুচ্‌কিল হ্যাঁয়।

শিখ কমাণ্ডাৰ। অচ্ছা! অচ্ছা! ইহ্ ৰেজিমেণ্ট কো'ন ভাষা কহতে হ্যায় ?

ডাঃ হাজং। জী য়হ ৰেজিমেণ্ট আসাম ৰাইফলস কা হ্যায়। ৱেলোগ অসমীয়া ভাষা বলতে হ্যাঁয়। হিন্দুস্থানী বোলি থোড়ী সম্‌জেতে হ্যায়।

শিখ কমাণ্ডাৰ। অচ্ছা! অচ্ছা!

(অলপ পৰ বৈ জাপানী কমাণ্ডাৰৰ সৈতে আলোচনা কৰে আৰু জাপানী কমাণ্ডাৰ এজনে জাপানী সৈন্যক মাতি এখন ভিজিটিং কাৰ্ডত কিবা লিখি দিয়ে আৰু তাকো জাপানী ভাষাত কিবা কৈ দিয়ে। সি চেলিউট দি বেগেৰে ওলাই যায়।

শিখ কমাণ্ডাৰ। অচ্ছা অচ্ছা! আপ কোন হ্যাঁয় ?

ডাক্তৰ হাজৰিকা। ম্যায় তো ডাক্তাৰ হুঁ।

শিখ কমাণ্ডাৰ। অচ্ছা—অচ্ছা তো অভি আপলোগোঁকী বাত সমজ নেকেলিয়ে, আপলোগোকে-দেশকে-লেফটেণ্ট বৰুৱা চাহেব আয়েঙ্গে। মেৰী অৰ্জ য়হী হ্যায় কি আপলোগ বাত শুন কৰ হামলোগকে আজাদ-হিন্দ-ফৌজকে তথা নেতাজীকী মদদ কৰকে হমৰা সোনেকা হিন্দুস্থানকা আজাদ কৰনে কে লিয়ে তৈয়াৰ হো যায়েঙ্গে।

এনেতে লেফটেনেণ্ট বৰুৱা কাষলতিৰ তলত এখন মেৰিয়াই থোৱা নিচান লৈ আহি-শিখ কমাণ্ডাৰক চেলিউট দি ৰথ।

শিখ কমাণ্ডাৰ। অচ্ছা বৰুৱা চাহেব, দেখিয়ে য়ে লোগ আসাম কে ৰহনেৱালে হ্যায়্। হিন্দুস্থানী ভাষা ইন্‌লোগোকো সমজমেঁ নহী অতি উস্‌লিয়ে ম্যায় আপকো বুলায়াহুঁ। আপ ইনলোগোঁকো আজাদ-হিন্দ-ফৌজকে সব কুছ সমজা দীজিয়ে।

লেফটেনেণ্ট বৰুৱা। (চেলিউট কৰি জী এই বুলি লেফঃ বৰুৱাই ৰেজিমেণ্টৰ ফালে ঘূৰি সকলোলৈকে চাবলৈ ধৰে। তাৰ পিছত ডাক্তৰ হাজৰিকাক দেখি অলপ ইহা যেন কৰি।)

আ—আ—আপুনি ডাক্তৰ হাজৰিকা নহয়নে ?

হাজঃ। (থিয় হৈ) হয় মই ডাক্তৰ হাজৰিকা। (তাৰ পিছত ভালকৈ চায়) এ আপুনি দেখোন আপুনি—?

লেফঃ বৰুৱা। এৰা ময়েই। (সকলোৱে লেফঃ বৰুৱাৰ ফালে চায় আৰু বৰুৱা আগবাঢ়ি আহি ডাক্তৰ হাজৰিকাক সাৱট মাৰি ধৰে।)

ডাক্তৰ হাজঃ। আপুনি পিছে ?

লেফঃ বৰুৱা। মই শিঙাপুৰত আছিলো। মই তাতেই ধৰা পৰো। তাৰ পিছত আমাৰ নেতাজী বসুৰ আজাদ্-হিন্দ্-ফৌজত সোমালো।

ডাক্তৰ বৰুৱা। আজাদ্ হিন্দ্ ফৌজত ?

লেফঃ বৰুৱা। এৰা, এতিয়াতো এই সুবিধাতেই আমি ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ বাবে চেষ্টা কৰিব লাগিব। বৰ্ত্তমান আজাদ হিন্দ্ ফৌজত প্ৰায় কেবা লাখো সু-শিক্ষিত সৈন্য হৈছে। ভাৰতৰ সকলো প্ৰদেশৰে বঙালী, বিহাৰী, পাঞ্জাৱী, মাৰাঠী শিখ, পাঠান, মাদ্ৰাজী আদি সকলোৱে আছে। আমাৰ অসমীয়াহে মাথোন প্ৰায় ১৮ জন মান। অন্ততঃ ১০০ মান হলেই। আপোনালোকৰ ৰেজিমেণ্টটোত কিমান ?

ডাক্তৰ হাজঃ। ইয়াত আমাৰ প্ৰায় ২০০ ৰ ওপৰ। আমাৰ লগত ৪ জনী অসমীয়া ধৰা পৰিছে। সিহঁতক হাস্পতালত ঠাই দিছে।

লেফঃ বৰুৱা। হয় নেকি? অসমীয়া নাৰ্ছ?

ডাক্তৰ হাঃ। তেন্তে তেওঁলোকক মতোৱাই ইয়ালৈ অনোৱা যাওক। সকলো কথা মই বুজাওঁ।

এই বুলি বৰুৱাই গৈ জাপানী ভাষাৰে জাপানী কমাণ্ডাৰক কিবা কয় আৰু জাপানী কমাণ্ডাৰে মূৰ দুপিয়াই এখন কাগজ লিখি এটা চন্তৰী মাতি পঠিয়াই দিয়ে। লেঃ বৰুৱাই ডাক্তৰ হাজৰিকাক হাত বাউল দি মাতে আৰু তেওঁ গলত অলপ দূৰলৈ নি অকলশৰীয়াকৈ, আনে নুশুনাকৈ কিবা কথা বৰ গহীনভাবে পাতিবলৈ ধৰে। জাপানী কমাণ্ডাৰ আৰু শিখ কমাণ্ডাৰে তেওঁলোকৰ ভিতৰত কথা পাতে আৰু দলটোৰ মানুহবোৰে নিজৰ ভিতৰত খুব কিবা আলোচনা কৰিবলৈ ধৰে। এনেতে জাপানী চন্তৰীয়ে লভিতা আৰু দুজনী নাৰ্ছক তালৈ লৈ আহে। সিহঁতৰ মুখ শেঁতা আৰু ক্ষীণোৱা; সিহঁতে নাৰ্ছৰ পোছাকতেই আছিল। সিহঁতক আনি জাপানী কমাণ্ডাৰৰ ওচৰত হাজিৰ কৰে। দলৰ সকলোৱে মাত-কথা বন্ধ কৰি সিহঁতলৈ চাই থাকে।

ডাঃ হাজৰিকা আৰু লেঃ বৰুৱা কথা পাতি থকা ঠাইৰ পৰা আহি লভিতাহঁতৰ আগত থিয় হয়। লেঃ বৰুৱাই জাপানী কমাণ্ডাৰক জাপানী ভাষাত কিবা সোধে আৰু উত্তৰ পায় কয়।

লেফঃ বৰুৱা। (ডাঃ হাজৰিকাক) ডাক্তৰ হাজৰিকা! আপুনি বাৰু বহকগৈ।

ডাঃ হাজঃ। মূৰ দুপিযাই গৈ আগৰ ঠাইত বহেগৈ।

লভিতাইঁতৰ ফালে ভালকৈ ভৰিৰ পৰা মূৰলৈকে নিৰীক্ষণ কৰি)

তোমালোক অসমীয়া ছোৱালী ?

লভিতা। হয়।

লেঃ বৰুৱা। তোমালোকৰ ঘৰ ক'ত আছিল ?

লভিতা। মোৰ গোলাঘাটত আৰু তেওঁলোকৰ এওঁ তেজপুৰৰ আৰু তেওঁ নগাৱঁৰ।

লেঃ বৰুৱা। তোমালোকে নাৰ্চ কাম কিমান দিনৰ পৰা কৰিছা ?

লভিতা। ধৰা পৰাৰ তিনি মাহ আগৰে পৰা।

লেঃ বৰুৱা। তোমালোকে কেনেকৈ যুদ্ধৰ কামত আহিবলৈ পালা ?

লভিতা। বহুতো অসমীয়া ছোৱালী এই কামত ভৰ্ত্তি হৈছে ম—মই (অলপ বৈ) ময়ো।

লেঃ বৰুৱা। ' লভিতালৈ টানকৈ চাই যুদ্ধলৈ ভয় নাইনে তোমালোকৰ ?

লভিতা। ভয় কৰিলেনো আমি যুদ্ধৰ পৰা সাৰিব পাৰিম জানো ? আমাৰ গাঁৱৰ চোতালে-পথাৰে যুদ্ধ। অসমীয়া কত' লৰা-ছোৱালীয়ে কংগ্ৰেছৰ ভলণ্টিয়াৰ হৈ লাঠী খাই, গুলি খাই মৰিছে। আমিনো আৰু ভয় কৰিবলৈ কিটো আছে ?

লেঃ বৰুৱা। (লভিতাৰ কথাত আচৰিত আৰু আনন্দিত হৈ) নিশ্চয় তেন্তে আমাৰ অসম দেশ আৰু অসমীয়া মানুহ আগৰ হৈ থকা নাই। মই আজি ১০।১২ বছৰ বিদেশতেই।

লভিতা। কংগ্ৰেছ আন্দোলন আৰু এই বাৰ বিয়াল্লিছৰ বিপ্লৱে আৰু লগে লগে যুদ্ধৰ তল-ওপৰে অসমীয়া মানুহক সলাই পেলালে।

লেঃ বৰুৱা। (কিছু পৰ নিৰ্ব্বাক হৈ থাকে) তোমাৰ নাম?

লভিতা। লভিতা বৰুৱা।

লেঃ বৰুৱা। লভিতা বঁ-ৰু-ৱা?

(অলপ তলমূৰকৈ মনে মনে থাকি হঠাৎ দলৰ ফালে মুখ কৰি কবলৈ ধৰে।)

মোৰ অসমীয়া সৈনিক ভাইসকল! মই আপোনালোকক কেটামান প্ৰশ্ন সুধিব খোজো?

এজন সৈন্য। (থিয় হৈ) হয় ডাঙৰীয়া সোধক, আমি—

লেঃ বৰুৱা। বাৰু বহক। মোক বহি বহি উত্তৰ দিলেই হব। থিয় হব নালাগে। মোৰ প্ৰশ্ন আৰু কথা মন দি শুনি শুনি গাঁথিহে উত্তৰ দিব।

এজন সৈন্য। ভাল ডাঙৰীয়া।

লেঃ বৰুৱা। আপোনালোক কাৰ সৈন্য?

এজন সৈন্য। আমি বৃটিছৰ সৈন্য।

লেঃ বৰুৱা। বৃটিছৰ ?

এজন সৈন্য। বৃটিছৰ পিছে ভাৰতীয় সৈন্য।

লেঃ বৰুৱা। আপোনালোকে কাৰ বিৰুদ্ধে যুজিবলৈ আহিছিল ?

এজন সৈন্য। জাপানীৰ।

লেঃ বৰুৱা। কিয় ?

এজন সৈন্য। জাপানীয়ে আমাৰ দেশ লবলৈ আহিছিল দেখি।

লেঃ বৰুৱা। তেন্তে যেয়ে আপোনালোকৰ দেশ লয় বা লবলৈ আহে, তাৰ সৈতে আপোনালোকে যুঁজ কৰিব ?

এজন সৈন্য। হয় সেইটো আমাৰ কৰ্ত্তব্য।

লেঃ বৰুৱা। ভাল কথা ! তেন্তে ইংৰাজবোৰো জাপানীৰ দৰেই বিদেশী। সিহঁতৰ লগত ইমানদিনে আপোনালোকে যুদ্ধ কৰা নাছিল কিয় ?

(সকলোৰে নিমাতে থাকে তাৰ পিছত এজনে কয়।)

এজন সৈন্য ! ডাঙৰীয়া ! আমি বৃটিছৰ নিমখ খাইছো সিহঁতে আমাক দৰমহা দি সৈন্য কৰিছে।

লেঃ বৰুৱা। বৃটিছৰ নিমখ আপোনালোকে খাইছে ? হাঃ—হাঃ —হাঃ আপোনালোকক যে দৰমহা দিয়ে ক'ৰপৰা দিয়ে কব পাৰানে ?

এজন সৈন্য। চৰকাৰৰ পৰা—

লেঃ বৰুৱা। চৰকাৰে সেই টকা ক'ৰ পৰা পায় জানেনে ?

এজন সৈন্য। চৰকাৰে ৰায়তৰ খাজনা তুলি—

লেঃ বৰুৱা। তেন্তে আপোনালোকে দৰমহা পায় খাজনাৰ টকাৰ পৰা ? সেই টকা ৰায়তে ঘটে, হাড়ক মাটি কৰি তেজক পানী কৰি খেতি-বাতি কৰি। ইংৰাজে বিলাতৰ পৰা আপোনালোকৰ দৰমহাৰ টকা নানে। আমাৰ মানুহৰ পৰা খাজনা তুলি সেই টকাৰেই আপোনালোকক দৰমহা দিছে। সেই টকাৰেই আপোলোকে খাইছে, লৰা-ছোৱালীক পুহিছে। তেন্তে ভাইসকল ! আপোনালোকে ৰায়তৰ নিমখ খোৱা নাইনে ? অসমীয়া ৰায়তৰ নিমখ খাইছে। ইংৰাজ বিদেশী গৱৰ্ণমেণ্টৰ নিমখ খোৱা নাই। হয় নে নহয় বাৰু কওকচোন এতিয়া।

লভিতা। আপুনি কোৱা কথাবোৰ আমাৰ তাত গান্ধীৰ ভলণ্টিয়াৰবোৰে কৈছে। আমাৰ গাঁৱৰ ৰায়তসকলে বুজিছে। কিন্তু আমাৰ যিসকলে সৈনিক হৈছে, তেওঁলোকেও আজিকালি এই কথাটো বুজা হৈছে, কিন্তু বুজিও তেওঁলোকে একো কৰিবলৈ উপায় পোৱা নাই।

লেঃ বৰুৱা। সেই কাৰণেই আমি আজাদ হিন্দ্ ফৌজে তাৰ উপায় উলিয়াইছোঁ। নেতাজীয়ে তাৰ উপায় আমাক দিছে। ইমান দিন আমাক ইংৰাজে এনেকৈ বান্ধি-ছাটি

থৈছিল যে, আমি যদিও অন্তৰে অন্তৰে কথা বুজিছিলো — আমাৰ ভাৰতীয় ৰাইজে ভাৰতীয় সৈনিকসকলে ভাৰতীয় উচ্চ নীচ সকলোৱেই বৃটিছৰ হাতৰ পৰা নিজৰ দেশক মুকলি কৰিবলৈ বুকত জীয়াজুই পুহি আছিল, তথাপিও আমি একো তাৰ উপায় পোৱা নাছিলো।

এদিন ১৮৫৭ চনত ভাৰতীয় সৈন্যসকলে আৰু ভাৰতীয় ৰাইজে বৃটিছৰ বিৰুদ্ধে মূৰ ডাঙি উঠিছিল। কিন্তু আমাৰ দুৰ্ভাগ্যবশতঃ সেই অভিযানৰ চেষ্টা সকলো ব্যৰ্থ হ'ল। ঝান্সীৰ ৰাণীকে আদি কৰি কত বীৰ বীৰাঙ্গনাই সেই জুইত নিজকে জাহ দি—আমাৰ কাৰণে স্বাধীনতাৰ শলিতা নিজৰ বুকৰ তেজেৰে জ্বলাই থৈ গল। আজি এই পৃথিবীজোৰা মহাসমৰৰ বাবে আমি ভাৰতীয়ই যি এক মহান সুযোগ পাইছো ; এই সুবিধাতে আমি আকৌ প্ৰাণপণে স্বাধীনতাৰ কাৰণে যুঁজিব লাগিব।

আজি ভাৰতৰ ভিতৰত কংগ্ৰেছৰ নেতৃত্বত ভাৰতীয় জনতাই স্বাধীনতাৰ মহা সংগ্ৰাম চলাইছে। ১৯৪২ চনৰ বিপ্লৱৰ জুই এতিয়াও নুমুৱা নাই ; কিন্তু আজি জনতাৰ এই স্বাধীনতাৰ অদম্য হেপাহ বৃটিছে সামৰিক বৰ্ব্বৰতা আৰু নিষ্ঠুৰতাৰে দমন কৰি আজিও ভাৰতবৰ্ষক ভৰিৰ তলত গচকি ধৰি আছে।

তেন্তে — তেন্তে ভাৰতীয় সৈনিক ভাইসকল ! আজি আমি ভাগ্যৰ ফেৰত ভাৰতক অস্ত্ৰেৰে হলেও মুক্ত

কৰিবলৈ যি সুবিধা পাইছো, এই সুবিধা এৰি দিয়াটো আমাৰ মূৰ্খালি নহবনে? আমি সৈনিকবোৰো ভাৰতৰ সন্তান। ভাৰতক মুকলি কৰিবলৈ, ভাৰতী আইৰ ভৰিৰ শিকলি খুলি দিবলৈ আমাৰ শক্তিৰে আমাৰ বুদ্ধিৰে চেষ্টা কৰাটো আমাৰ কৰ্ত্তব্য নহয়নে বৃটিছৰ ভৰিৰ তলত থাকি থাকি সিহঁতৰ তলত চাকৰি কৰি সিহঁতৰ বিষ মন্ত্ৰৰে অনুপ্ৰাণিত হৈ আজি আমি আমাৰ মাতৃভুমিক চিনি নোপোৱা হলো নেকি?

সোৱা ভাইসকল! সোৱা দূৰৈত অসমৰ পৰ্ব্বতৰ চুড়া, —সোৱা দূৰৈত অসমৰ আকাশ বতাহ, সোৱা দূৰৈত লুইতৰ পাৰত আমাৰ অসমীয়া ৰাইজ, সোৱা বৃটিছৰ নিপীড়িত দলিত ধৰ্ষিত অত্যাচাৰত জৰ্জ্জৰিত আমাৰ ভাৰতীয়—অসমীয়া—স্বাধীনতাৰ কাৰণে বিয়াকুল হৈ ৰৈ আছে। সেই নিপীড়িত জনতাৰ কান্দোন আপোনালোকে শুনা নাইনে? সোৱা কুশল কোঁৱৰ, কনকলতা, তিলেশ্বৰী, মুকুন্দ, মনবৰ, তিলক ডেকা, মদন, ৰাউতা, ৰতন কচাৰীৰ, পানিকাৰ আত্মাই আমাক মাতিছে।

সৈনিকসকল। আজি তেন্তে আপোনালোকে কি কৰিব? কি কৰিব?

কেইজনমান সৈন্য। আমি, আমি ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ কাৰণে প্ৰাণ দিম, প্ৰাণ দিম।

লেঃ বৰুৱা। ধন্য আপোনালোক, আপোনালোকৰ অসমীয়া নাম সাৰ্থক বুজিলো। আপোনালোকৰ আত্মা এতিয়াও বৃটিছে জয় কৰিব পৰা নাই, সেই কাৰণেই আজি মাতৃভূমিৰ আহ্বানত সাৰ পাই উঠিছে। (হাতৰ নিছান মুকলি কৰি) এইখন আমাৰ তিৰঙ্গা নিছান। এই পতাকা ভাৰতৰ গাঁৱে গাঁৱে চহৰে চহৰে উৰিছে। এয়ে আমাৰ মুক্তি পতাকা। এয়ে আমাৰ বিজয়ী পতাকা। আহক সৈনিকসকল! আজি ভাৰতৰ মুক্তি মন্ত্রত দীক্ষা লোৱা, নতুন মানুহ আপোনালোক, আহক এই নিছানৰ তলত থিয় হৈ গাওক।

সকলো উত্তেজিত হৈ থিয় হয়। বৰুৱাই লগাই দিয়ে আৰু সকলোৱে গায়।

লেঃ বৰুৱা— ঝাণ্ডা উচা ৰহে হমাৰা,
বিজয়ী বিশ্ব-তিৰঙ্গা প্যাৰা—
মদা শক্তি বৰ্ষাণেৱালা
প্রেম সুধা সৰ সনেৱালা
বীৰোঁকা হৰ্ষাণেৱালা
ঝাণ্ডা উচা ৰহে হমৰা—
জয় হিন্দ্—জয় হিন্দ্

ইয়াৰ পিছত লেঃ বৰুৱাই গীত লগাই দিয়ে আৰু সকলোৱে গাব লভিতাইঁতেও যোগ দিয়ে।

—গীত—

জয় হিন্দ্
জয় জয়
জয় হিন্দ্ জয় জয়

নবভাৰতৰ নবীন অৰুণোদয়
জয় হিন্দ্ জয় জয়

যুগান্তৰৰ আন্ধাৰ জিনি
আগ বাঢ়ি যা ন যোৱান !
তোৰ হাতত উৰে বিজয়ী নিছান ।

ইন্ কিলাব জিন্দাবাদ্
হিন্দ্ আজাদ হিন্দ্ আজাদ

আঁৰ-কাপোৰ

সমাপতি

নগা পৰ্ব্বতৰ নাৰ্মনি। অসময় ৰণখলি। দূৰৈত পাটকাই পৰ্ব্বত ৰিণিকি ৰিণিকিকৈ দেখা গৈছে।

বন্দুক বৰতোপ আৰু মেছিন গানৰ ৰু-কুৰনি, মাজে মাজে একোটা বোমা পৰাৰ ভীষণ শব্দ।

মঞ্চৰ সোঁমাজত এটা ওখ টিলা—টিলাটোৰ আগফালে দৰ্শকৰ ফালে পিঠি দি এদল, গোৰা সৈন্যই টিলাটোৰ আঁৰ লৈ মেছিনগান, বন্দুক, 'ট্ৰেঞ্চফৰমেছন'ত অ'ত ত'ত থাকি চলাই আছে। সিফালৰ পৰা গুলি আহি আৰু হেণ্ড গ্ৰেনেড আহি এই গোৰা সৈন্যবোৰৰ মাজত পৰিছে। তাৰে এটা দুটা সৈন্য মাজে মাজে গুলি লাগি বাগৰি পৰিছে আৰু লুকাই থকা 'ৰেডক্ৰছ'ৰ মানুহ আহি লৈ গৈছে।

সিফালৰ পৰা বন্দুকৰ শব্দ ওচৰ চাপি আহে হেণ্ড গ্ৰেনেডৰ কোব চৰি অহাত এই ফালৰ গোৰা সৈন্যবোৰে লাহে লাহে পাছ হুহুকিবলৈ ধৰে।

এনেতে সিফালৰ আজাদ হিন্দ্ ফৌজৰ এদল সৈন্যই উন্মুক্ত চণ্ডীনেৰে হঠাৎ টিলাটোৰ ওপৰেদি ঢৌ বাগৰাদি বাগৰি আহি গোৰা সৈন্য-বোৰৰ ওপৰত পৰে। গোৰা সৈন্য ছেদেলি ভেদেলি হৈ যায়, আৰু আজাদ হিন্দ্ সৈন্যৰ আগত তিষ্ঠিব নোৱাৰি হুহকি মঞ্চৰ পৰা ওলাই যায়, আৰু আজাদ হিন্দ্ সৈন্যও সিহঁতক পাছে পাছে খেদি গৈ মঞ্চৰ পৰা ওলাই যায়।

এনেতে টিলাটোৰ সিফালে আৰু এদল সৈন্যৰে সৈতে লেঃ বৰুৱা হাতত তিৰঙ্গা নিছান লৈ ওলাই আহে আৰু তিৰঙ্গা নিছান টিলাটোৰ ওপৰত থয়। দুটা সৈনিকে চঙীনেৰে মাটি খান্দি খান্দি নিছান-খন ভালকৈ পোতে।

লেঃ বৰুৱা। (নিছানৰ তলৰ পৰা অলপ মাটি হাতত লৈ।)

এইয়া—এইয়া অসমৰ মাটি, ভাৰতৰ মাটি, ভাৰতৰ মাটিত আজি আমাৰ নিছান পোতা হল। ভাইসকল! আগবাঢ়ি যোৱা। এই নিছানক আৰু আগবঢ়াই নিব লাগিব। অসমৰ বুকলৈ, লুইতৰ পাৰলৈ, ভাৰতৰ কেন্দ্ৰলৈ, দিল্লীলৈ, লালকিল্লালৈ আগবাঢ়া। জয় হিন্দ্ জয় হিন্দ্।

সকলো সৈন্যই জয় হিন্দ্ বুলি গোড়া সৈন্যবোৰ হুহকি যোৱা ফালে প্ৰচণ্ড বেগেৰে আগবাঢ়ি যায়। এনেতে লেঃ বৰুৱাৰ বাওঁ হাতৰ আঙুলিত গুলি লাগেহি আৰু তেজ ওলাবলৈ ধৰে। টিলাটোৰ আঁৰত লুকাই থকা লভিতা আৰু বাকী দুজনী নাছ হঠাতে ওলাই আহি বৰুৱাৰ ফালে আগবাঢ়ে।

লেঃ বৰুৱা। নাহিবা লভিতা! নাহিবা। আঁৰত থাকা। আঁৰত থাকা। মোৰ একো হোৱা নাই, আঙুলিত মাথোন সামান্য আঘাত—একো নহয়। তোমালোক আঁৰত থাকা লভিতা।

তোমালোক এই নিছানৰ তলতেই থাকিবা। মই আগবাঢ়ি যাওঁ। মোৰ সৈন্য আগবাঢ়ি গল। বৃটিছৰ

সম্পূৰ্ণ পৰাজয় কৰিব লাগিব। কালিলৈ আমি অসমৰ সেউজীয়া ধাননিত তিৰঙ্গা নিছান উৰুৱাব লাগিব। সাৱধানেৰে থাকিব লভিতা।

এই বুলি বৰুৱাই ৰাইফল আগলৈ টোৱাই কোবেৰে সৈন্যবোৰ যোৱাৰ ফালে যায়গৈ। এনতে আগত দূৰৰ পৰা জয় হিন্দ্, জয় হিন্দ্ বুলি বিৰাট ধ্বনি আহে। লভিতাহঁতে নিছানৰ তলত টিলাৰ আঁৰত লুকায়। দূৰৈৰ পৰা মেচিন গানৰ শব্দ আহি থাকে।

এনেতে চাৰিজন ৰেডক্ৰছৰ সৈন্যই আহত হোৱা লেফ্‌টেনেণ্ট বৰুৱাক ষ্ট্ৰেছাৰত তুলি লৈ আহে। লভিতা আৰু আন কেজনী নাৰ্ছে ততাতৈয়াকৈ লৰি গৈ ষ্ট্ৰেচাৰৰ ওচৰত উধাতু খাই গিয় হয় গৈ।

লেফ্‌টেনেণ্ট বৰুৱা। (ষ্ট্ৰেছাৰত উঠি বহি চিয়ঁৰি চিয়ঁৰি) অসমীয়া সৈন্যসকল! আগবাঢ়ি যোৱা আগবাঢি যোৱা।—লভিতা! লভিতা! উস্—উস্—আজি ৰণ জয় কৰিব লাগিব— অসমৰ বুকলৈ আগবাঢ়ি যাব লাগিব—অসমীয়া সৈন্য— আগৱাঢি যোৱা—আগ—

এই বুলি লেফ্‌টেনেণ্ট বৰুৱা ষ্ট্ৰেছাৰত ঢলি পৰি যায় আৰু লভিতাই নাৰ্ছবোৰে ঘেৰি ষ্ট্ৰেছাৰখন টিলাটোৰ পাছে দি হাবিৰ ভিতৰলৈ লৈ যায়। ভীষণ মেচিনগানৰ ৰুৱনি আহিবলৈ ধৰে। এনেতে হতাহতি চণ্ডীনৰ যুজ কৰি আজাদহিন্দৰ সৈন্য এদল পাছ হুহকি

আহি মঞ্চত সোমায়—আৰু বৃটিছ গোৰা সৈন্য আহি সিহঁতৰ ওপৰত পৰে—আৰু ভীষণ যুদ্ধ হয়—এনেতে বিজুলী সঞ্চাৰে হাতত চঙীন লগোৱা বন্দুক লৈ ৰণ-ৰঙ্গিনী মূৰ্ত্তিৰে লভিতা আহি টিলাটোৰ ওপৰত থিয় হয়।

লভিতা। এখোজো নাহিবা। এখোজো নাহিবা। এখোজো পাছলৈ নাহিবা। আজিৰ যুদ্ধ জিকিবই লাগিব। অসমলৈ আগবাঢ়ি যাবই লাগিব। যুদ্ধ কৰা, যুদ্ধ কৰা—প্ৰাণপণে —শত্ৰুক ধ্বংস কৰা। আগবাঢ়া। জয় হিন্দ—জয় হিন্দ্— জয় হিন্দ্।

আজাদ হিন্দৰ অসমীয়া সৈন্যবোৰে ভীষণভাবে যুদ্ধ কৰি—আকৌ বৃটিছ সৈন্যক খেদি মঞ্চৰ বাহিৰলৈ উলিয়াই লৈ যায় গৈ। লভিতাই আগবাঢ়ি সমুখলৈ আহি চিয়ঁৰি চিয়ঁৰি কয়।]

লভিতা। গাত এটোপা তেজ থাকে মানে—উশাহ থাকে মানে—যুজ কৰা—আজি গোটেই অসমীয়াৰ, গোটেই হিন্দুস্থানৰ সন্মান তোমালোকৰ হাতত—আগবাঢ়া—

এনেতে দূৰৈত জয় হিন্দ্ জয় হিন্দ্ শব্দ হয়। আৰু মেছিন গানৰ ৰু-ৰুৱনি বাঢ়ি যায়।

লভিতাই আঁৰৰ পৰা তাতে হৈ উৎকণ্ঠিত ছৈ উত্তেজিত হৈ দুৰলৈ চাই থাকে। টিলাৰ আঁৰৰ পৰা মুখ উলিয়াই আন দুজন নাচেঁ কয়।

এজনী নাৰ্চ। লভিতা বাইদেউ! লভিতা বাইদেউ! মুকলিত নাথাকিবা। গুলি আহিয়েই আছে, আঁৰত থাকা।

দূৰৈত জয় হিন্দ, জয় হিন্দ, বুলি বিৰাট ধ্বনি হয়।

লভিতাই তাতে থিয় হৈ দূৰলৈ চাই আছে আৰু এনেতে দূৰৈত ভীষণ মেছিন গানৰ শব্দ হয়। মেছিন গানৰ এটা গুলি আহি লভিতাৰ বুকত লাগে। লভিতা পাক-ঘূৰণি খাই এবাৰ সিফালে এবাৰ ইফালে, এবাৰ আহি নিছানৰ তলত ধঁাচ কৰে পৰি যায়।

দূৰত আকৌ ভীষণ শব্দৰে জয় হিন্দ, জয় হিন্দ বুলি ধ্বনি হয়।

টিলাৰ সিফালে থকা নাৰ্চ দুজনী উধাতু খাই আহি লভিতাক গৱা মাৰি ধৰে।

লভিতা। মোক—মো—ক—নিছানৰ তললৈ নি—য়া। মোক—নিছানৰ তলত— ।

নাৰ্চ দুজনীয়ে লভিতাক ধৰি নিছানৰ তললৈ লৈ যায়। লভিতাই তলত বহি নিছানৰ খুটাটোক সাৱট মাৰি ধৰি মূৰটো তাতে থয়। নাৰ্চ এজনীয়ে লৰালৰিকৈ কিবা দৰব আৰু বেণ্ডেজ আনি, লভিতাৰ বুকত হাত দিয়ে।

লভিতা। মোক মোক—একো নকৰিবা—দৰব নিদিবা—মোৰ বুকুত গুলি লাগিছে। মই—আৰু বেছি পৰ নাথাকো। ভনীহত! যাবৰ সময়ত মোৰ অসম আইৰ মাটিৰে কপালত এটা ফোঁট দিয়া—মোৰ দেশৰ মাটিৰে—ফোঁট—

নাৰ্চ দুজনীয়ে হুক্ হুক্ কৈ কান্দিবলৈ ধৰে। এজনীয়ে নিছানৰ তলৰ মাটি লৈ লভিতাৰ কপালত এটা ডাঙৰকৈ ফোঁট দিয়ে। লভিতাৰ বেদনাক্লিষ্ট মুখত এটা আনন্দৰ হাঁহি বিৰিঙি উঠে।

লভিতা। ভনীটীহঁত ! নাকান্দিবা। ভনীটীহঁত ! নাকান্দিবা। মোৰ মাত নাইকিয়া হৈ আহিছে। মোৰ চকুৰ পোহৰ কমি আহিছে। ভনীটীহঁত ! মই যাবৰ সময়ত অসমৰ সুন্নদি সুৰীয়া নাম এটা গাই শুনোৱা—অসমৰ সুন্নদি মাত—অসমৰ সুৰীয়া মাত—ভনীটিহঁত—নাম—নাম—এটি অসমৰ সুন্নদি নাম—অসমী আইৰ সেউজীয়া পথাৰৰ শোভা দেখি মৰিবলৈ নাপালো—আইৰ সুন্নদি নামকে শুনি যাওঁ ভনীটীহঁত—

নাৰ্চ দুজনীয়ে চকুপানী মচি মচি মাজে মাজে উচপি উচপি গায়।

—নাম—

লুইতৰ আকাশত তৰাৰ তৰাৱলী
পাৰত দীপাৱলী তেজেৰে মোৰ—
আই নাকান্দিবি,
থাপনাত তেজেৰে বন্তি দিলেহি
লৰা-ছোৱালীয়ে তোৰ।

লাচিতৰ দিনৰে জ্বলা জুয়েকুৰা
আই অ' নুমুৱা নাই,
নতুন তেজেৰে শলিতা জ্বলিছে
উজলিছে ভমকাই।
চকুলো বোৱাই জুই নুনুমাবি
গুচকৈ আন্ধাৰে ঘোৰ—
লুইতৰ আকাশত তৰাৰ তৰাৱলী
পাৰত দীপাৱলী তেজৰে মোৰ।

নাৰ্ছইতে নাম গাই থকাৰ মাজতেই লাহে লাহে লভিতাৰ চকু জাপ খাই আহে, আৰু নিছানৰ ফালে এবাৰ ওপৰলৈ চকু বলেৰে মেলি চায় তাৰ পিছতে লভিতাৰ চকু মুদ খাই যায় আৰু মেল নাখায়। লভিতা নিছানকে সাৱট মাৰি থৰ লাগি থাকে, মূৰটো ঢলি যায়।

নাৰ্ছ দুজনীয়ে হুক হুকাই কান্দি লভিতাৰ গাত সাৱট মাৰি ধৰি উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰে। দূৰৈত জয় হিন্দ, জয় হিন্দ ধ্বনি হবলৈ ধৰে।

আঁৰ-কাপোৰ

জ্যোতি প্ৰসাদৰ কথা

ডিব্ৰুগড়ৰ মদাৰখাট মৌজাৰ তামোল-বাৰী চাহবাগিছাত ইং ১৯০৩ চনৰ ১৭ জুনত জ্যোতিপ্ৰসাদৰ জন্ম। প্ৰাতঃস্মৰণীয় হৰিবিলাস আগৰৱালাৰ তৃতীয় পুত্ৰ সঙ্গীতবিদ্ পৰমানন্দৰ এওঁ প্ৰথম সন্তান। জ্যোতিপ্ৰসাদৰ মাক কিৰণময়ী, শিবসাগৰৰ বলিয়া-ঘাটৰ জগন্নাথ তিৰোকাকতিৰ ঘৰৰ জীয়ৰী। সৰুকালছোৱা সৰহভাগ তামোলবাৰীতেই যায়। ৭ বছৰ বয়সত "তেজপুৰ হাইস্কুল"ত নাম লগায়। "ডিব্ৰুগড় গৱৰ্ণমেণ্ট হাইস্কুল" আৰু "জৰ্জ্জস্কুল"তো দুবছৰ মান পঢ়ে। তেজপুৰ হাইস্কুলৰ পৰা মেট্ৰিকুলেশ্যনৰ বাছনিত উত্তীৰ্ণ হৈ ১৯২১ চনৰ অসহযোগত নামে। পিছত চিত্তৰঞ্জন দাসে প্ৰতিষ্ঠা কৰা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মেট্ৰিকুলেশ্যনৰ পৰীক্ষা দ্বিতীয় বিভাগত উত্তীৰ্ণ হৈ চন্দ্ৰ শৰ্ম্মাৰ নেতৃত্বত তেজপুৰৰ গাঁৱে ভূঁঞে এবছৰ কংগ্ৰেছৰ কাম কৰি অসহযোগ আন্দোলন মৰিলত 'স্বদেশী ষ্টৰ' নাম দি দোকান এখন চলায়। এবছৰৰ পিছত কলিকতাত নেছনেল কলেজত ভৰ্ত্তি হৈ আই-এ দ্বিতীয় বাৰ্ষিক শেষ কৰাত, সেই কলেজ উঠি যোৱাত ঘৰলৈ আহি গুৱাহাটী নিউপ্ৰেছৰ কাৰবাৰত সোমাইহি। সেই সময়ত বেজবৰুৱাৰ 'বাঁহী' তাৰ পৰাই ওলাইছিল।

জ্যোতিপ্ৰসাদে স্কুলত পঢ়াৰ দিনতেই ১৩।১৪ বছৰ বয়সৰ পৰাই সাহিত্য চৰ্চ্চা আৰম্ভ কৰে। তেজপুৰ হাইস্কুলত পঢ়োতে হাতেলিখা 'জোনাকী' নামৰ কাকতৰ সম্পাদক আছিল। তেতিয়া তেওঁৰ ১৪ বছৰ বয়স। সেই সময়ত সেই বয়সতেই অসমীয়া বিখ্যাত নাটক'শোণিতকুঁৱৰী' লিখি শেষ কৰে, যদিও তাক কেবাবছৰৰ পিছতহে প্ৰকাশ কৰিছে আৰু তেতিয়াই লিখা তেওঁৰ প্ৰথম গল্প 'সতীৰ

সোঁৱৰণী' বাহীত প্ৰকাশ হৈছিল। সেই বয়সত লিখা গল্প কবিতা যিবোৰ জোনাকী কাকতত ওলাইছিল, সেইবোৰেই কেবাবছৰৰ পিছত বাঁহীত ধাৰাবাহিকৰূপে প্ৰকাশিত হৈছিল। 'সোণতৰা' 'বগীতৰা' 'যুঞ্জাৰু' 'মুকুতা-সাউদ'—এইবোৰ গল্প—তেওঁ ১৪ ৰ পৰা ২১ বছৰ বয়সত লিখা।

সৰু কালৰেই পৰা তেওঁ সঙ্গীত বিদ্যাতো বিশেষ মনযোগ দিয়ে আৰু কম বযসতেই ব্যুৎপত্তি লাভ কৰে। কলেজত পঢ়া বয়সত তেওঁ তেজপুৰৰ বানষ্টেজৰ এজন স্থনিপুণ অভিনেতা হৈ পৰে। তেওঁ কেবাটাও সোণৰ আৰু ৰূপৰ পদক অভিনয়ত কৃতিত্ব দেখুৱাই পায়। ১৯২১ অৰ অসহযোগৰ পিছত তেজপুৰত থকা কালতেই তেওঁ 'শোণিত-কুঁৱৰী' নাটৰ গীতবোৰত অসমীয়া সুৰ সংযোজনা কৰি—অসমীযা সঙ্গীত ৰাজ্যলৈ এক নবযুগ আনে। শোণিতকুঁৱৰীৰ গীতৰ সুৰবোৰে অসমীয়া বনগীত, বিহুগীত, আইনাম, বিয়ানাম ইত্যাদিক নতুন ৰূপেৰে আনি অসমীয়া সঙ্গীত জগতত এক অভিনৱ স্পন্দন তোলে। তেতিয়াৰ পৰাই অসমীয়া সুৰৰ গানে অসমীয়া সঙ্গীত-জগতত নিজৰ আসনত বহি দিনক দিনে নিজৰ প্ৰভাৱ বিয়পাই আহিবলৈ ধৰিলে। শোণিতকুঁৱৰী নাট প্ৰকাশ হলত—সেই নাট এখন প্ৰথম শ্ৰেণীৰ নাট বুলি খ্যাতি লাভ কৰিলে আৰু সেই বছৰেই সেই নাটক কাশীবিশ্ববিদ্যালয়ৰ বি এ মহলাত অসমীয়া পাঠ্যৰূপে নিৰ্ব্বাচিত হ'ল আৰু বৰ্ত্তমানে ই গুৱাহাটী বিদ্যালয়ৰ এম-এ মহলাৰ পাঠ্য হৈছে। শ্ৰীযুত বাণীকান্ত কাকতীদেৱে এই নাটকৰ এক সমালোচনা লিখে। ইয়াৰ পিছত তেওঁ ২১।২২ বছৰ বয়সত 'কাৰেঙৰ লিগিৰী' নাট লিখিবলৈ লয় অৱশ্যে এইখন তেওঁ বিলাতৰ পৰা ঘূৰি আহিহে প্ৰকাশ কৰে।

নিউপ্ৰেছত কেবছৰমান থকাৰ পিছত তেওঁ য়ুৰোপলৈ উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে যাবলৈ ওলায় আৰু ১৯২৬ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত বিলাতলৈ ৰাওনা হয়। তেওঁ বিলাতলৈ গৈ ৬ মাহৰ পিছত এ'ডনবৰা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মেট্ৰিক পৰীক্ষা দিয়ে। গণিত আৰু সংস্কৃতত তেওঁ অকৃতকাৰ্য্য হোৱাৰ

বাবে আকৌ ৬ মাহ পিছত সেই দুটা বিষয়ত পৰীক্ষা দিয়ে – কিন্তু সেইবাৰো অঙ্কত তেওঁ উত্তীৰ্ণ হ'ব নোৱাৰিলে। বাকী আটাই কেইটা বিষয়ত উত্তীৰ্ণ হোৱা বাবে—আৰু গণিত পিছৰ বাৰলৈ উত্তীৰ্ণ হোৱাৰ সাপেক্ষে—বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কৰ্তৃপক্ষই তেওঁক এম, এ পঢ়িবলৈ অনুমতি দিলে। প্ৰথম বছৰ অৰ্থনীতি, সংস্কৃত আৰু পাব্লিক্ ল এই তিনিওটা বিষয়ে তেওঁ ক্লাছ লয় আৰু এবছৰ পিছৰ এই বিষয়ত ডিগ্ৰী পৰীক্ষাত বহিবলৈ ডিগ্ৰী পাছ্ পায়। পিছৰ বছৰ তেওঁ দৰ্শন আৰু অৰ্থনৈতিক বুৰঞ্জী বিষয়ৰ ক্লাছ্ লয়। বিশ্ববিদ্যালয়ত এম, এ পঢ়াৰ লগেলগেই তেওঁ সঙ্গীত-বিজ্ঞানৰ বিষয়েও বিশেষ অধ্যয়ন কৰিছিল। দ্বিতীয় বছৰ দৰ্শনত তেওঁ ডিগ্ৰী পাছ নোপোৱাত আৰু প্ৰবেশিকাৰ গণিতো সম্পূৰ্ণ কৰিব নোৱাৰাত—এডিনবৰা বিশ্ববিদ্যালয় এম, এ পঢ়া তিমানতে এৰি, কিছুদিন লণ্ডনত থাকি—ফিল্ম শিল্পৰ বিষয়ে অভিজ্ঞতা লবলৈ জাৰ্ম্মাণীলৈ আহে। জাৰ্ম্মাণীত Universum Filmen Aktien Geselshaft কোম্পানীক তেওঁ 'শোণিতকুঁৱৰী' ইংৰাজী কৰি ফিল্ম তৈয়াৰী কৰিবলৈ খাটনি ধৰে। সেই কোম্পানীয়ে সেই সময়ত টকা ঘূৰোৱাৰ বাবে ভাৰতলৈ নহাকৈ সেই ফিল্ম কৰিব নোৱাৰিব বুলি আৰু বহুত খৰচ হ'ব বুলি অসন্মত হয় আৰু সেই কোম্পানীতে ফিল্ম 'LIGHT of ASIA' তোলা ওতা বিখ্যাত প্ৰযোজক হিমাংশুকুমাৰ ৰায়ক লগ পায়। হিমাংশুকুমাৰৰ তত্ত্বাবধানতে বাৰ্লিনত প্ৰায় ৭ মাহ থাকি, ফিল্ম প্ৰযোজনা আৰু পৰিচালনাৰ সমুদায় কাম শিকে। তাৰ পিছত ১৯৩০ চনত তেওঁ ভাৰতলৈ উলটি অহাৰ বাটত, য়ুৰোপৰ নানা-দেশ ফুৰি সেই দেশবোৰৰ সংস্কৃতি সভ্যতাৰ নিদৰ্শনবোৰৰ বিষয়ে কিছু অভিজ্ঞতা গোটাই তুৰস্কলৈ আহে। তুৰস্কৰ পৰা আৰব দেশৰ মাজেদি স্থলপথেদি মৰুভূমি পাৰ হৈ, মছোল, বোগদাদ, বেবিলন, কাৰবালা ইত্যাদি ঠাই ভ্ৰমণ কৰি বছোৰাৰ পৰা কৰাচী হৈ ভাৰত পায়হি। আহিয়েই সেই সময়ত চলি থকা অসহযোগত নামে। অসমীয়া

কেবাটাও বিখ্যাত জাতীয়-সঙ্গীত তেওঁ এই অসহযোগ আন্দোলনত সময়ে সময়ে লিখা। তাৰ ভিতৰত 'বিশ্ববিজয়ী নৱ যোৱান' 'অ আমাৰ গাঁও'। কিন্তু 'লুইতৰ পাৰৰ আমি ডেকালৰা' আৰু 'সাজু হবৰে হ'ল' এই দুটা গান তেওঁ বিলাতৰ পৰাই লিখি পঠাইছিল। বিলাতত থাকোতেই তেওঁ কাৰেঙৰ লিগিৰী' সম্পূৰ্ণ কৰে। এই 'কাৰেঙৰ লিগিৰী'ৰ গীতবোৰৰ সুৰত তেওঁ পশ্চিমীয়া সঙ্গীতৰ সুৰৰ সৈতে অসমীয়া সুৰৰ এটা সমন্বয়ৰ চেষ্টা কৰে। বিলাতৰপৰা ঘূৰি আহি পায়েই তেওঁ তেতিয়া ১৯৩০ চনৰ আইন অমান্য আন্দোলনত লাগে। কিন্তু তেওঁ তিনিমাহ মান লাগোতেই গান্ধী আৰুইন চুক্তি হয়। তাৰ পিছতে তেওঁ গাঁৱে-ভূঁঞে তেজপুৰৰ কংগ্ৰেছসেৱকৰ অধিনায়ক হৈ কাম কৰে আৰু ১৯৩২ চনৰ আইন অমান্য আন্দোলনত ১৫ মাহ সশ্ৰম কাৰাদণ্ড আৰু ৫০০ টকা ভোগ কৰে। ছিলচৰ জেলত থাকোতে জ্যোতিপ্ৰসাদৰ মাজে মাজে জ্বৰ হবলৈ ধৰে। তেতিয়া মাত্ৰ ৪।৫ মাহহে উকলিছিল। পিছত তাৰ জেল চুপাৰিন্টেণ্ডেণ্টে তেওঁৰ যক্ষ্মা বেমাৰ বুলি কয়। দেশত তেওঁক মুক্তি দিয়াবলৈ প্ৰবল আন্দোলন হয়। জেলত তেওঁক বাহিৰৰ চিকিৎসাৰ বাবে লিখি দি ওলাবলৈ কয়। তেওঁক শ্বিলঙলৈ আনে। চাৰ মাইকেল কীন সেই সময়ৰ গবৰ্ণৰে জেলত তেওঁক গৈ ডুবাৰো বুজাই চিকিৎসাৰ কাৰণে লিখি ওলাই যাবলৈ অনুৰোধ কৰে কিন্তু জ্যোতিপ্ৰসাদক এচলিও লৰচৰ কৰিব নোৱাৰিলে। কেমাহমান পিছত পৰীক্ষা কৰি চাই থাকি, তাৰ ডাক্তৰে যক্ষ্মা নহয় বুলি কলেহি। ১৫ মাহ পূৰা মিয়াদ ভোগ কৰিহে তেওঁ ওলাই আহে। মিয়াদ পূৰা হোৱাত খালাছ হৈ ওলাই আহি তেওঁলোকৰ কলংপুৰৰ ভোলাগুৰি চাহবাগিচাৰ ভাৰ লৈ সোমায়। এই সময়তেই তেওঁ অসমৰ ফিল্ম-শিল্পৰ কথা ভাবিবলৈ ধৰে।

১৯৩৪ চনৰ প্ৰথম ভাগতে তেওঁ তেওঁলোকৰ পৰিয়ালৰ তেজপুৰক

কলং পুৰৰ চাহবাগিছা ভোলাগুৰিত 'চিত্ৰবন' নাম দি অসমীয়া ফিল্ম শিল্প প্ৰতিষ্ঠান 'চিত্ৰলেখা মুভিটন' আৰম্ভ কৰে। এই চিত্ৰবনতে—তেওঁ এটা সম্পূৰ্ণ ষ্টুডীয় বহুৱায়। এই ষ্টুডীয়ৰ সকলো যন্ত্ৰপাতি ভেৰোণীয়াকৈ অনা হৈছিল—সেই কাৰণেই 'জয়মতী'য়ে আৰ্থিক সফলতা লাভ কৰিব নোৱৰাৰ বাবে—সেই ষ্টুডীয় স্থায়ী কৰিবলৈ জ্যোতিপ্ৰসাদৰ অক্ষম হ'ল।

নানা আলৈ-আহুকাল, নানা বিপদ-আপদ (তেখেতৰ মাতৃদেৱী কিৰণময়ী আৰু পিতৃদেৱেক পৰমানন্দ এই জয়মতী তোলা সময়ৰ ভিতৰতেই স্বৰ্গী হয়) নানা অসুবিধাৰ মাজতো অবিচলিত হৈ থাকি জয়মতী সম্পূৰ্ণ কৰে। ১৯৩৫ চনৰ ১০ মাৰ্চ্চ তাৰিখে এই প্ৰথম অসমীয়া কথাছবি কলিকতাৰ ধৰমতলাৰ ৰাওনাক মহলত, সাহিত্যৰথী বেজবৰুৱাই মুকলি কৰে।

'জয়মতী' ফিল্ম কৰোতে নানা শাৰীৰিক আৰু মানসিক কষ্টৰ মাজেদি যাওঁতে জ্যোতিপ্ৰসাদৰ স্বাস্থ্য ভাগি আহিবলৈ ধৰিলে।

১৯৩৬ চনত তেওঁ ডিব্ৰুগড়ৰ ভূঞা পৰিয়ালৰ স্বৰ্গীয় খগেশ্বৰ ভূঞাৰ সুমলীয়া জীয়ৰী দেৱযাণীৰ সৈতে পৰিণয় সূত্ৰত আৱদ্ধ হয়।

এই সময়তেই কংগ্ৰেছে আইন সভালৈ যাবলৈ প্ৰোগ্ৰাম লয়। জয়-ভুৱাৰ সমষ্টিৰ পৰা জ্যোতিপ্ৰসাদক ব্যৱস্থাপৰিষদৰ কংগ্ৰেছী সভ্য মনোনীত কৰে। কিন্তু পিছত তেওঁ আইন-সভালৈ গলে বিপ্লৱী মনোবৃত্তিৰ ব্যাঘাত হব বুলি ভাবি—শেহ মুহূৰ্ত্তত নিজৰ নাম তুলি লোৱাত কংগ্ৰেছে শ্ৰীযুত অমিয়কুমাৰ দাসক মনোনীত কৰে। কিছুদিনৰ কাৰণে তেওঁ তেজপুৰ লোকেলবৰ্ডৰো কংগ্ৰেছী মেম্বৰ হৈ আছিলে।

ইয়াৰ পিছত জ্যোতিপ্ৰসাদে আৰু শ্ৰীবিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভাই লগলাগি প্ৰথম অসমীয়া ৰেকৰ্ড নাট—বেজবৰুৱাৰ 'জয়মতী' আৰু জ্যোতিপ্ৰসাদৰ

'শোণিতকুঁৱৰী' গ্ৰামোফোনৰ পালা ৰেকৰ্ড দিয়ে। পণ্ডিতপ্ৰবৰ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈদেৱে অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণত এই 'জয়মতী' আৰু 'শোণিতকুঁৱৰী' অসমীয়া সাহিত্যৰ সম্পদ বুলি উল্লেখ কৰে।

এই সময়তেই তেওঁ অসমীয়া বাদ্যবাজনা আৰু পশ্চিমীয়া সাঙ্গীতিক যন্ত্ৰাদিৰ সমাবেশ কৰি অসমীয়া অৰ্কেষ্ট্ৰা গঢ়িবলৈ যত্নপৰ হয় আৰু তেজপুৰ বাণ থিয়েটাৰৰ সঙ্গীত-সমাজৰ যোগেদি ইয়াক গঢ়ি তোলে। অসমীয়া ঢোল, খোল, ভোৰ তাল, পেঁপা টকা, কৰতাল ইত্যাদিৰে সৈতে অৰ্গেন, পিয়ানো, বেহেলা, চেতাৰ, এছৰাজ ইত্যাদি যাবতীয় পশ্চিমীয়া আৰু ভাৰতীয় যন্ত্ৰপাতিৰ সমাবেশেৰে এই 'অৰ্কেষ্ট্ৰা' গঠন কৰি—অসমীয়া সঙ্গীতত 'অৰ্কেষ্ট্ৰা'ৰ এক নতুন বাট দেখুৱায়।

১৯৩৭ চনত তেজপুৰৰ 'জোনাকী চিনেমা হল' জ্যোতিপ্ৰসাদে নিৰ্ম্মাণ কৰোৱায়।

১৯৩৯ চনত ভগ্নস্বাস্থ্য লৈয়ো—আন অসমীয়া কোনেও অসমীয়া ফিল্ম উলিয়াবলৈ আগ নবঢ়াত মৰি-মুজিও অসমীয়া ফিল্ম শিল্পক গঢ় দিবলৈ—'ইন্দ্ৰমালতী' কথা ছবি উলিয়ায়। এই কথা ছবিখন ইমান কম খৰচতে আৰু অদ্ভুত ভাবে কম সময়ত (মাত্ৰ ২ দিন ষ্টুডিঅ' চুটিং লৈ) উলিয়ালে যে কলিকতীয়া ডাঙৰ ডাঙৰ প্ৰযোজকসকলেও বিস্ময় মানিলে।

ইয়াৰ পিছত স্বাস্থ্যভগ্ন হৈ তেওঁ কিছুদিন গুৱাহাটীত থকাৰ পিছত ১৯৪০ চনত তেজপুৰলৈ আহি—তেজপুৰ সঙ্গীত-বিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

তাৰ পিছত মহাসমৰৰ ঢৌ আহি অসম তল-ওপৰ কৰিলত তেওঁ তেজপুৰৰ শান্তি-সেনা-বাহিনী গঠনত লাগে। তেওঁ তেজপুৰৰ কংগ্ৰেছ সেৱক বাহিনীৰ অধিনায়ক ১৯৩২ চনৰ পৰাই আছিল। ভগ্নস্বাস্থ্যৰেও আকৌ গাঁৱে-ভূঁঞে ফুৰিবলৈ ধৰিলে। ৯ আগষ্টৰ পিছত বিয়াল্লিছৰ বিপ্লৱ আহিল। অসমৰ নেতাসকল গ্ৰেপ্তাৰ হৈ গল। তেজপুৰৰো

নেতাৰ ওপৰত পুলিছৰ হাত পৰিল। জ্যোতিপ্ৰসাদে বিজুলী বেগেৰে তেজপুৰৰ এমূৰৰ পৰা আনমুৰলৈ গৈ শান্তিসেনা বাহিনীক আৰু ৰাইজক অগ্নিময়ী বক্তৃতাৰ কাৰণে সক্ষম কৰেৰালে। তেজপুৰৰ কাছাৰীঘৰৰ আগৰ চাৰ্চফিল্ডত 'এই ইংৰাজৰ কাছাৰী ঘৰত আমি শই শই মৰি হলেও আমাৰ তিৰঙ্গা নিছান উৰুৱাবই লাগিব' বুলি দিয়া জুই ফিৰিঙটি সিঁচা বক্তৃতা আজিও শুনা মানুহে পাহৰিব পৰা নাই।

তাৰ পিছত অসম প্ৰাদেশিক কংগ্ৰেছৰ নেতাসকলো নোহোৱা হোৱাত, আৰু স্বৰ্গীয় হেম বৰুৱা নৰিয়া-পাটীত পৰি থাকি অসহায় হোৱাত, অমিয়কুমাৰৰ পৰামৰ্শমতে জ্যোতিপ্ৰসাদ প্ৰাদেশিক সংগঠনৰ গুৰি-ধৰোতা হেম বৰুৱাক সহায় কৰিবলৈ গুৱাহাটীলৈ যায়। তেওঁ ঘৰ এৰি ওলোৱাৰ সময়ত জ্যোতিপ্ৰসাদৰ প্ৰথম পুত্ৰ চিন্ময় ওপজা মাথোন ১৭ দিন। তেওঁৰ ভাৰ্য্যা দেৱযানীও বৰ টান নৰিয়াত শয্যাগত। জাপানী আক্ৰমণ আহি অসমৰ পূৱ সীমাত ভূমিকম্প কৰিছে। চহৰৰ মানুহ গাঁৱলৈ ভাগি গৈছে। জাপানী বোমাৰ আতঙ্কত অসমৰ চহৰবাসীৰ মুখত পানী নাই। কোন কেতিয়া কলৈ যাব লাগিব—তাৰ ঠিকনা নোহোৱা হৈ পৰিছে। এনে সময়তেই কেচুৱা পুতেক আৰু বেমাৰী পাটিত পৰিবাৰক এৰি—এক অনিশ্চয়তাৰ মাজত আৰু অনিৰ্দিষ্ট কাললৈ ঘৰৰ পৰা ওলাই যাবলগীয়াত পৰিল জ্যোতিপ্ৰসাদ। এফালে ভাৰতৰ শেষ স্বাধীনতাৰ যুদ্ধৰ আহ্বান। বিপ্লৱৰ নিমন্ত্ৰণ। আৰু আনফালে অভাৱনীয় দুৰ্যোগৰ মাজত—বিপদৰ মাজত—নিজৰ কেচুৱা পুতেক, নাবালিকা ছোৱালী তিনিজনী আৰু নৰিয়া পাটিৰ ঘৈণীয়েকৰ প্ৰতি কৰ্ত্তব্য। এনে সমস্যাত তেওঁ নিজৰ ভৱিষ্যত লৰা-ছোৱালীৰ ভাৱনাত সকলো ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ যজ্ঞত আহুতিকৈ দি বিপ্লৱৰ জলন্ত শিখাত জাপ মাৰি পৰি অসম জুৰি জ্বলা বিপ্লৱৰ জুই আৰু ধোঁৱাৰ আঁৰে আঁৰে নিৰিবলৈ ধৰিলে।

নৰিয়া পাটিত পৰি থকা হেম বৰুৱাই জ্যোতিপ্ৰসাদক সোঁহাতৰূপে পাই বিছনাৰ পৰা উঠি বহিল। জ্যোতিপ্ৰসাদক সদৌ অসম শান্তি সেনাবাহিনীৰ প্ৰধান অধিনায়ক পাতি ললে। আগৰ প্ৰধান অধিনায়ক ৰাজেন্দ্ৰ বৰুৱা আগতেই গ্ৰেপ্তাৰ হৈ যায়। হেম বৰুৱাৰ ইঙ্গিতমতে জ্যোতিপ্ৰসাদে অসমৰ এমূৰৰ পৰা আন মূৰলৈ গৈ আন্দোলনৰ কাম কৰিবলৈ ধৰিলে। ধুবুড়ী, গোৱালপাৰা, কামৰূপ, নগাও, শিৱসাগৰ, ডিব্ৰুগড, তেজপুৰৰ শান্তিসেনা আৰু মৃত্যুবাহিনীৰ কেন্দ্ৰবোৰত জ্যোতি-প্ৰসাদে উৎসাহ উদ্দীপনা দি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁক ধৰিবলৈ, পুলিচ চি আই ডিয়ে তেওঁৰ পাছ ললে। প্ৰায পাঁচ মাহ—গাঁৱে ভূঁঞে, হাবিয়ে জঙ্গলে, কেতিয়াবা কোনোবা গাঁৱত—কেতিয়াবা, নেপালী খুটিত, কেতিয়াবা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজৰ চাপৰিত, এইদৰে পজতে-পাযগুে ঘূৰি বিপ্লৱক আগবঢ়াই ১৯৪২ চনৰ জানুৱাৰী মাহত কলিকতালৈ যায়। কলিকতাত অল ইণ্ডিয়া কংগ্ৰেছ কমিটীৰ সৈতে সংযোগ স্থাপন কৰিবলৈ আৰু অসমত আন্দোলন চলাবলৈ টকাৰ যোগাৰ কৰিবলৈ। সেই সময়ত উজান অসমত শঙ্কৰ বৰুৱা, নগাৱত মহেন্দ্ৰ হাজৰিকা আৰু লক্ষ্মীপ্ৰসাদ গোস্বামী, তেজপুৰৰ গহনচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে বিপ্লৱৰ কামত নিযোজিত হৈ আছিল। কামৰূপত অমলপ্ৰভা আৰু গোৱালপাৰাত দলবীৰ লোহাৰ আৰু আন কৰ্ম্মী-সকল। এই মুখিয়াল কৰ্ম্মীসকলৰ উপৰিও হেজাৰ হেজাৰ শান্তিসেনাৰ ডেকা-ডেকেৰী আৰু শ শ মৃত্যুবাহিনীৰ ডেকা ডেকেৰীয়ে বিপ্লৱত জীৱন আহুতি দিবলৈ সক্ষম হৈ আছিল। কিন্তু ভাৰতৰ আন প্ৰদেশ-বোৰত বৃটিছৰ অত্যাচাৰৰ হেঁচাত বিপ্লৱৰ জুই নেদেখা হৈ আহছিল। অল ইণ্ডিয়া নেতৃত্বৰ পৰা একো নতুন কাৰ্য্যসূচী নহাৰ বাবেই অসমীয়া বিপ্লৱী দল হাবিয়ে-বননিয়ে অনাই বনাই ফুৰিবলগীয়াত পৰিল আৰু লাহে লাহে হিংসামূলক কাৰ্য্যলৈ ঢাল খালে।

জ্যোতিপ্ৰসাদ যদিও আঁৰে আঁৰে ফুৰিছিল, তথাপিও আৱশ্যক মতে

একেবাৰে সমুখ সমৰৰ মাজতো গা দেখাদি মুফুৰাকৈ থকা নাছিল। বিয়াল্লিছৰ অক্টোবৰ মাহত গান্ধীসপ্তাহৰ কাৰ্য্যসূচী লৈ তেওঁ গুৱাহাটীৰ পৰা ডিব্ৰুগড়লৈ গৈছিল। তেওঁৰ সৈতে মটৰত আছিল অমলপ্ৰভা আৰু এগৰাকী গুৱাহাটীৰ বৃদ্ধা মহিলা। যোৰহাটৰ পৰা শিৱসাগৰলৈ যোৱাৰ বাটত তেওঁ হঠাতে গৈ টিয়ক থানাৰ আগত এক বিৰাট মুনিহ তিৰোতাৰ সমদলৰ ওপৰত বেয়নেট্ আৰু লাঠী চাৰ্জ্জ কৰি থকা অৱস্থাত পালেগৈ। সেইদিনা টিয়ক কেন্দ্ৰৰ প্ৰায় দুই তিনি হেজাৰ জনতা আহিছিল, টিয়ক থানাত পতাকা উৰুৱাবলৈ। থানাৰ আগ পোৱাত প্ৰায় দুকুৰিমান আমৰ্ড পুলিছে সেই জনতাৰ ওপৰত বেয়নেট্ আৰু লাঠী চলাই ছত্ৰভঙ্গ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি থাকোতেই, কোনোবে জ্যোতিপ্ৰসাদৰ মটৰ গৈ সেই পুলিছ আৰু জনতাৰ হুহিমুহিৰ মাজত সোমাই যায়হি। ভয় খাই ড্ৰাইভাৰে মটৰ ব্ৰেক কৰি ৰখাই দিয়ে। আগত গোটেই বাট জুৰি পুলিছৰ লাঠী চাৰ্জ্জ আৰু বেয়নেট্ চাৰ্জ্জৰ তাণ্ডৱ লীলা। বলিয়া হৈ পুলিছ ফৌজে এফালৰ পৰা মুনিহ তিৰোতাক নিৰ্ব্বিকাৰে খুচি মাৰি টঙনিয়াই যাব লাগিছে। মটৰ ৰখোৱা দেখি ওচৰত বন্দুক লৈ থকা হাবিলদাৰ আৰু কেটামান চিপাহী ওচৰ চাপি আহিল। তেতিয়া জ্যোতিপ্ৰসাদে ড্ৰাইভাৰক লাঠী চাৰ্জ্জৰ মাজলৈ মটৰ সুমাই নিবলৈ কলে। ড্ৰাইভাৰ ভয়ত পেপুৱা। জ্যোতিপ্ৰসাদে উগ্ৰমূৰ্ত্তি ধৰি হুকুম দি কিলাকুটিৰে ড্ৰাইভাৰক খুন্দিয়াই কলে—একো পৰোৱা নাই—চলা মটৰ। ড্ৰাইভাৰে থৰক বৰক কৰি মটৰ চলালে। 'জোৰেৰে চলা' বুলি জ্যোতিপ্ৰসাদৰ ধমকিত সি—ভীষণ ভাৱে হৰ্ণ দি মটৰ—একেবাৰে চাৰ্জ্জৰ মাজত সুমাই দিলে। পুলিছবোৰেও এনেকৈ সিহঁতৰ মাজেদি অভাৱনীয়ভাবে মটৰ সোমাই অহাত—আচৰিত হৈ ৰওঁতেই জ্যোতিপ্ৰসাদৰ মটৰ পুলিছৰ বেহু ভেদ কৰি ছেদেলিভেদেলি হৈ যোৱা জনতা পাৰ হৈ গুচি গল। পুলিছ চাৰ্জ্জৰ পৰা প্ৰায় পোৱা মাইল দূৰত গৈ মটৰ ৰখাই ভাগি যোৱা জনতাক মাতি গোটাই, ভয়

নাথাৱলৈ—মৰি হলেও দেশৰ স্বাধীনতাৰ কাৰণে যুজিবলৈ অগ্নি বৰষা বক্তৃতা দিবলৈ ধৰিলে। মাৰ খাই কাণে-মূৰে তেজ ওলোৱা, গাত কাপোৰ-কানিৰ থান-থিত নোহোৱা—ভীষণভাবে উত্তেজিত জনতাই কলে 'নাই' 'নাই ভয়খোৱা'। আমি এই থানালৈ আকৌ আহিম—কি ভয় কৰিম? গুলি দিলেও দিয়ক—আমি আকৌ আহিম।"

জ্যোতিপ্ৰসাদে এইদৰে বাটে বাটে জনতাৰ জুমবোৰক উৎসাহ উদ্দীপনা দি, শিৱসাগৰলৈ যল। টিয়কৰ এই জনতা সেইদিনা লাঠী চাৰ্জ আৰু বেয়নেট চাৰ্জ খোৱাৰ পিছতো--আকৌ ৪ দিনৰ পিছত সমদল কৰি থানাৰ আগলৈ আহে। সেই দিনা আৰু পুলিছে লাঠী চাৰ্জ কৰা নাছিল। জ্যোতিপ্ৰসাদ কলিকতালৈ যোৱাৰ আগতে নগাৱৰ লক্ষ্মীপ্ৰসাদক প্ৰধান অধিনায়কৰ কাৰ্য্যভাৰ দি যায়। আৰু পিছত লক্ষ্মীপ্ৰসাদেই "অসম শান্তিসেনা বাহিনী"ৰ যোগেদি হেম বৰুৱাৰ নিৰ্দ্দেশমতে আন্দোলনৰ কাম চলাই থাকে।

জ্যোতিপ্ৰসাদ কলিকতালৈ গৈ যাদৱপ্ৰসাদ চলিহাৰ ঘৰত আশ্ৰয় লয—আৰু বঙ্গদেশৰ আন্দোলনৰ গুৰি-ধৰোতা অন্নদা চৌধুৰীৰে সৈতে আৰু ডাঃ ৰামমনোহৰ লোহিয়াৰ সৈতে লগ লাগেগৈ। সেই সময়ত অল ইণ্ডিয়া কংগ্ৰেছ কমিটীৰ বাহিৰত থকা মেম্বৰৰ ভিতৰত অন্নদা চৌধুৰী, ৰামমনোহৰ লোহিয়া, সুচেতা কৃপালনী, অৰুণা আছফ আলি, অচ্যুত পটবৰ্দ্ধন, আৰু পিছত জয়প্ৰকাশ (জেলৰ পৰা ওলাই আহে) এই কেজনেই আন্দোলনৰ কাৰ্য্যসূচী দি আছিল। অসমত বিপ্লৱৰ কাম চলি থকাত—আৰু অসমত তেতিয়াও, শই শই কৰ্ম্মীয়ে বিপ্লৱৰ কামত নিয়োজিত হৈ থকাত—আৰু আনফালে ভাৰতৰ আন আন প্ৰদেশবোৰে বৃটিছ দমন নীতিত বেয়াকৈ সেও লোৱাত—অসমে অকলে বিপ্লৱ চলাই গলে গৱৰ্ণমেণ্টৰ অত্যাচাৰ অসমতে কেন্দ্ৰীভূত কৰিবলৈ সুবিধা পাব বুলি—জ্যোতিপ্ৰসাদে অল ইণ্ডিয়া মেম্বাৰ-সকলক এখন নতুন আন্দোলনৰ কাৰ্য্য

স্থচী কৰি—গোটেই ভাৰতেই আকৌ এক আন্দোলনৰ নব পৰ্য্যায আৰম্ভ কৰিব লাগে বুলি টানকৈ ধৰে। আৰু সেই স্থত্ৰেই তেওঁ এখন নতুন কাৰ্য্যস্থচী তেওঁলোকৰ আগত ডাঙি ধৰে। অন্নদা চৌধুৰী, স্থচেতা কৃপালনী ওলায় কিন্তু আন কেজনে এই কাৰ্য্যস্থচী সম্ভৱপৰ নহব বুলি আপত্তি কৰে। পিছত এই কাৰ্য্যস্থচী অন্নদা চৌধুৰীয়ে বিভিন্ন প্ৰদেশৰ অনুমোদনৰ কাৰণে পঠাই দিয়ে—আৰু বিহাৰ, বঙ্গ, উৰিষ্যা, মাদ্ৰাজ, মহাৰাষ্ট্ৰৰ পৰা এই কাৰ্য্যস্থচীৰ অনুমোদন পায়। এই কাৰ্য্যস্থচী সম্পূৰ্ণকৈ কাৰ্য্যত পৰিণত কৰিবলৈ সম্ভৱ নোহোৱাত তাৰ শেষৰ দফা 'গান্ধীযাত্ৰা' কাৰ্য্যত পৰিণত হয়। পুনাত গোটেই ভাৰতৰে প্ৰায় সাতশ মান কংগ্ৰেছ কৰ্ম্মী গোট খাই, গান্ধীৰ মুক্তিৰ কাৰণে সত্যাগ্ৰহ কৰিবলৈ আগা-খাঁৰ প্ৰাসাদৰ ফালে গৈ দলে দলে গ্ৰেপ্তাৰ হবলৈ ধৰে। এই 'গান্ধীযাত্ৰা' প্ৰগ্ৰেম জ্যোতিপ্ৰসাদৰ যোগেদি অসমৰেই পৰা যোৱা বুলিব লাগিব।

জয়প্ৰকাশ ওলাই অহাৰ পিছত, অন্নদা চৌধুৰী, স্থচেতা কৃপালনী আৰু জ্যোতিপ্ৰসাদৰ বাকী কেজনৰ সৈতে আন্দোলনৰ কাৰ্য্যস্থচীলৈ ঘোৰ মতদ্বৈধতা হবলৈ ধৰে। জ্যোতিপ্ৰসাদ অসমত থাকোতে হিংসামূলক কাৰ্য্যৰ বিৰোধী আছিল—আৰু কলিকতাতো গৈ—আন্দোলনৰ কাৰ্য্যস্থচীৰ পৰা যাতে এই হিংসামূলক কাৰ্য্যৰ নিৰ্দ্দেশ দিয়া নহয় তাৰ বাবে ঘোৰ আপত্তি কৰিবলৈ ধৰে। অন্নদা চৌধুৰী আৰু স্থচেতা কৃপালনীৰ বাহিৰে আন কেজন কিন্তু Sabotage অৰ পক্ষপাতী আছিল—আৰু ইয়াৰ বাবেই পিছত তেওঁলোকৰ মাজত বিভেদ স্থষ্টি হয়গৈ।

কলিকতাত গৈ জ্যোতিপ্ৰসাদে অসমৰ আন্দোলন চলাবলৈ টকাৰ বাবে যাদৱ চলিহাৰ সৈতে ভূৰ্ঘোৰ চেষ্টা কৰে। আৰু ইয়াৰ ফলতেই তেওঁলোকে হেম বৰুৱালৈ মাহে তিনি হেজাৰকৈ টকা পঠাবলৈ সমৰ্থ হয়। এই টকা কেবামাহলৈকো অসমে পাই থকাত অসমৰ আন্দোলন চলি থকাত স্থবিধা হয়। অসমত হোৱা নানা অত্যাচাৰৰ বিষয়ে ৰিপৰ্ট আদি ভাৰতৰ

আন আন প্ৰদেশলৈ পঠাই, অসমৰ আন্দোলন আৰু অসমত হোৱা নানা অত্যাচাৰৰ বিষয়ে ভাৰতৰ সকলোকে জ্ঞাত কৰোৱায়। কনকলতা, ভোগেশ্বৰী, কুশল কোঁৱৰ—আৰু ঢেকীয়াজুলিৰ কাহিনী ভাৰতত জনাজাত হৈ পৰে।

অলপ দিনৰ পিছত—লক্ষ্মীপ্ৰসাদ জ্যোতিপ্ৰসাদৰ সৈতে কলিকতাত লগ লাগেহি।

কলিকতাত থকা পিছৰ সময় ডোখৰ জ্যোতিপ্ৰসাদে তেওঁৰ জেঠেৰী ভোলাভূঞাৰ টলিগঞ্জৰ ঘৰত আশ্ৰয় লয়। ইয়াতেই জ্যোতিপ্ৰসাদৰ সাহিত্য সাধনাৰ এক নতুন উদ্যম আৰম্ভ হয়। এই টলিগঞ্জত থাকোতেই তেওঁ 'ন যোৱান হিন্দ', 'অসমীয়া ছোৱালীৰ উক্তি', 'অসমীয়া লৰাৰ উক্তি' ইত্যাদি নতুন ধৰণৰ বিপ্লৱী কবিতাবোৰ লিখিবলৈ ধৰে। এই কবিতা-বোৰ লিখি থকাৰ সময়তেই তেওঁ একমান লৰা-ছোৱালীৰ উপযোগী ৰামায়ণখন লিখিবলৈ ধৰে। শৰীৰৰ অসুস্থতাৰ বাবে সেইখন সম্পূৰ্ণ কৰিব পৰা নাই।

এই দৰে কলিকতাত কিছুদিন থাকোতে মহাত্মাৰ আগা খাঁৰ প্ৰাসাদত অনশন আৰম্ভ হয়। মহাত্মাৰ অনশনৰ পিছত জ্যোতিপ্ৰসাদ আৰু আন আন আত্মগোপনকৈ ফুৰা কংগ্ৰেছ কৰ্ম্মীসকল বৰ দোধোৰ মোধোৰত পৰে। শ্ৰীৰাজাগোপালাচাৰীয়ে অনশনৰ সময়ত মহাত্মাক দেখা কৰোতে মহাত্মাই তেওঁক জানিবলৈ দিয়ে যে মহাত্মাই কংগ্ৰেছ কৰ্ম্মীৰ পৰা দুটা কথা বিচাৰে। এটা হৈছে (Non violence) অহিংসা আৰু আনটো হৈছে (Non Secrely)। গোপনভাবে কোনো কাৰ্য্যকে নকৰা। আনকি মহাত্মাই গোপনভাবে কংগ্ৰেছ বুলেটিন উলিয়াবো বিৰোধী। মহাত্মাই জানিবলৈ দিয়ে যে যিবোৰ কংগ্ৰেছ কৰ্ম্মীয়ে আত্মগোপনকৈ ফুৰিছে তেওঁলোকে মহাত্মাৰ আৰু কংগ্ৰেছৰ আদৰ্শ খৰ্ব্ব কৰিছে—

তেওঁলোকে তৎক্ষণাৎ আত্মসমৰ্পণ কৰা উচিত। জ্যোতিপ্ৰসাদ আৰু আন আন আত্মগোপনকৈ থকা কংগ্ৰেছ কৰ্ম্মীসকল বৰ দোধোৰ-মোধোৰত পৰিল। এই অৱস্থাতে তেওঁ প্ৰায় আৰু তিনি মাহ থকাৰ পিছত– তেওঁৰ ওপৰত আত্মসমৰ্পণ কৰিবলৈ পৰিয়ালৰো হেঁচা পৰিবলৈ ধৰিলে। তিনি মাহৰ আগতেই তেওঁক abscouder (ফেৰাৰ) বুলি গৱৰ্ণমেণ্টে ঘোষণা কৰে। তেওঁলোকৰ পৰিয়াল এটা একান্নবৰ্ত্তী (Joint family) পৰিয়াল। জ্যোতিপ্ৰসাদৰ সম্পত্তি মাটি-ভেটি, সকলো ভাই-ককাইৰ সম্পত্তিৰ সৈতে যোত্ৰ হৈ আছিল। সেই কাৰণে জ্যোতিপ্ৰসাদৰ সম্পত্তি আটক কৰিবলৈ গৈ গৱৰ্ণমেণ্টে জ্যোতিপ্ৰসাদৰ গোটেই পৰিয়ালৰ উমৈহতীয়া সম্পত্তি আটক কৰে। কেৱলনাথ টকাৰো পৈতৃক সম্পত্তি জ্যোতিপ্ৰসাদৰ ভায়েক-ককাযেকে এইদৰে এজনৰ ৰাজনৈতিক কাৰ্যাৰ পৰা আথানি হবলৈ দিবলৈ ঘোৰ আপত্তি তুলিলে। এনে সমস্যা হোৱাত জোতিপ্ৰসাদ আকৌ এক বিমোৰত পৰিল। অন্নদা চৌধুৰী, সুচেতা কৃপালিনী আদিয়ে তেওঁক পৰামৰ্শ দিলে যে জ্যোতি প্ৰসাদে তেওঁৰ ত্যাগলৈ তেওঁৰ ভায়েক-ককায়েকক তেওঁলোকৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে টানি আনিবলৈ কোনো অধিকাৰ নাই। সত্যাগ্ৰহৰ নীতিৰ ফালৰ পৰা ইয়াক সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰি। আন ফালে অৰুণা আচফ আলিয়ে কিন্তু আত্ম-সমৰ্পণ কৰাৰ বিৰোধী হৈ তেওঁক কলে যে তেওঁ আত্মসমৰ্পণ কৰিলে গৱৰ্ণমেণ্টৰ জয় হব। এই দোমোজাত শেহত জয়প্ৰকাশ আৰু অৰুণা আচফ আলিৰ কাৰ্য্যপন্থা সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰি, জ্যোতিপ্ৰসাদে আত্মসমৰ্পণ কৰি জেলত সোমাই থকা স্থিৰ কৰি—১৯৪৩ আগষ্ট মাহত তেজপুৰত গৈ আত্মসমৰ্পণ কৰে। তেওঁৰ ওপৰত মকৰ্দ্দমা হল–কিন্তু যি কাৰণত তেওঁৰ ওপৰত চাৰ্জ অনা হৈছিল তাক ভালকৈ পুলিছে থিয় কৰিব নোৱাৰাত তেওঁক আদালতে খালাছ দিয়ে।

খালাছ পোৱাৰ পিছত তেওঁ অলপ দিন কলিকতাৰ পৰা অহা সাহিত্য

পুঁজিৰ টকা ৪২ ত হতাহত হোৱাসকলৰ মাজত বিলোৱা কামত থাকি পিছত কিছুদিন বন্ধ হৈ থকা 'অসমীয়া' কাকত উলিৱাত সহায় কৰিবলৈ যায় আৰু 'অসমীয়া' কাকতৰ সম্পাদকৰ কাৰ্য্যভাৰ গ্ৰহণ কৰে। 'অসমীয়া'ৰ সম্পাদক হৈ গুৱাহাটিত থাকোতেই তেওঁ অসম বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপনৰ বাবে শেষ আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত কৰে। 'বেচৰকাৰিকৈ হলেও অসম বিশ্ববিদ্যালয় পাতিবই লাগিব' বুলি তেওঁ যি সম্পাদকীয় 'অসমীযাত' লিখে—সেই সম্পাদকীয়যেই 'বিশ্ববিদ্যালযৰ' আন্দোলন আকৌ তুলি আনে। ইয়াৰ পিছতেই বাঁহী, আসাম ট্ৰিবিউন আদিয়ে এই সূত্ৰকে ধৰি বিশ্ববিদ্যালয় আন্দোলন উতলাই তোলে।

সাত মাহ অসমীয়াৰ সম্পাদক হিচাপে কাম কৰি আৰু সেই সময়ত অসমীয়াৰ 'অকমানি চ'ৰাৰ যোগেদি অসমীয়া শিশু-সাহিত্যলৈ যথেষ্ট দান আগবঢ়ায়। স্বাস্থ্য আৰু বেয়াহৈ অহাত—ৰাজহুৱা জীৱনৰ পৰা কিছুকাল আঁতৰি থাকি স্বাস্থ্যৰ উন্নতি কৰিবলৈ বুলি, শ্ৰীযুত দেৱকান্ত বৰুৱাক অসমীয়া সম্পাদনাৰ ভাৰ গতাই দি, ডিব্ৰুগড়ৰ তেওঁলোকৰ চাহবাগিছা তামোলবাৰীলৈ গৈ সপৰিয়ালে থাকিবলৈ লয়। ইয়াতো তেওঁৰ স্বাস্থ্য ভাললৈ নাহি কিছু বেয়ালৈহে যায়। এই ভগ্নস্বাস্থ্যলৈও তেওঁ সাহিত্য চৰ্চ্চা এৰিব নোৱাৰি কাপ ধৰিয়েই আছে। কবিতা প্ৰবন্ধপাতিৰ উপৰিও তেওঁ 'লভিতা' 'ৰূপ কোঁৱৰ' নাটক সম্পূৰ্ণ কৰে আৰু 'কনকলতা' নাটক লিখিবলৈ লৈছে।

ইয়াৰ উপৰিও নবভাৰতীয় স্থাপত্যৰ এটা নতুন ৰূপ বিচাৰি তেওঁ বিশেষকৈ নতুন যুগৰ আজিৰ অসমীয়া স্থাপত্যনো কেনে হব এই বিষয়ে মনোনিবেশ কৰিছে। তেওঁৰ নতুন অসমীয়া স্থাপত্যৰ পৰিকল্পনাৰ নিদৰ্শন (desing) কেতবোৰ ৰাইজৰ আগত দাঙি ধৰিছে; যাতে

লভিতা

নতুন সংস্কৃতি সভ্যতা ৰচনা কৰিবলৈ ওলোৱা ভাৰতবৰ্ষই, অসমে মৌলিক প্ৰতিভাৰ যোগেদি নতুন স্থাপত্য গঢ়িবলৈ অনুপ্ৰেৰণা পায়। তেওঁৰ অভিপ্ৰায়, যেন আজিৰ যুগত সজা অসম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্থাপত্যত আজিৰ অসমীয়াৰ সাংস্কৃতিক মনটো প্ৰতিফলিত হয় আৰু অসমীয়া ইঞ্জিনিয়াৰৰ নিৰ্ম্মাণ-কুশলতাৰ সি এটা নিদৰ্শন হয়। অসম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ঘৰত যেন আজিৰ অসমীয়াৰেই হাতৰ আখৰ জিলিকি উঠে।

জ্যোতিপ্ৰসাদৰ বেছিভাগ লিখাই অপ্ৰকাশিত হৈ আছে। প্ৰকাশিত লিখাবোৰ কাকতে-পত্ৰই সিঁচৰিত হৈ আছে। সমস্ত সকলো প্ৰকাশ হলে ৰাইজে জোতিপ্ৰসাদৰ গুণাগুণ ভালকৈ উপলব্ধি কৰিব পাৰিব।

জ্যোতিপ্ৰসাদৰ এই অসমাপ্ত জীৱনৰ নাটকীয় কাহিনী, জ্যোতি-প্ৰসাদে বাস্তৱৰ আলম লৈ কল্পনাৰ সহায়েৰে লিখা। লভিতাতকৈও ৰাইজৰ কাৰণে 'বাস্তৱজীৱন' নাটক হিচাবে ভালকৈযে বাপলগা হব বুলিয়েই ইয়াত সংযোজিত কৰি দিয়া হল।

শ্ৰীবনমালী কাৰ্কতি—(বি,-এচ্-ছি)

ডিব্ৰুগড

প্ৰচ্ছদ পট পৰিচয়

“লভিতাৰ” আৱৰণী পাতত দিয়া আলেখ্যৰ চিত্ৰশিল্পী হৈছে শ্ৰীযুত অভয় দুৱৰা। এওঁ বৰ্ত্তমান ডিব্ৰুগড়ত থাকে। ৰঙ্গমঞ্চৰ এজন সুদক্ষ প্ৰযোজক আৰু অভিনয় শিল্পী এই নবীন বিকশমান অসমৰ শিল্পী প্ৰতিভাৰ বয়স এতিয়াও কোমল। এৱেঁই জ্যোতিপ্ৰসাদৰ অভিনৱ অসমীয়া স্থাপত্যৰ ৰূপ দিয়া এজন কাৰিকৰ।

অভয় দুৱৰা ব্যৱসায়ী শিল্পী নহয়। তেওঁৰ আছে এক শিল্পী-দাৰ্শনিকৰ মন আৰু কলা-নৈপুণ্য আৰ্জিব পৰা প্ৰতিভা।

“আৱৰণী পাতৰ ছবিখনিত আজি ভাৰতীয় শিল্পীয়ে আজিৰ বাস্তৱৰ মাজত ঠিয় হৈ যি সাংস্কৃতিক দৃষ্টিয়ে আমাৰ ভাৰতৰ আজিৰ বাস্তৱ গঢ়িব পাৰিব বুলি উপলব্ধি কৰিছে, তাৰেই প্ৰতিচ্ছবি ৰূপান্তৰিত অসমীয়া সমল-সঁজুলিৰে ৰাইজৰ আগত দাঙি ধৰিছে।

প্ৰকাশ প্ৰতীক্ষাত থকা অসমীয়া বিশ্বমুখী চিত্ৰকলাৰ এই ছবিখনি পূৰ্ব্বাভাষ বুলি আমাৰ ধাৰণা—।

= আমাৰ অসমীয়া নাটকাৱলী =

লভিতা	—	জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালা
শকুন্তলা	—	অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা
শোণিত কুঁৱৰী	—	জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালা
নৰকাসুৰ	—	অতুল হাজৰিকা
ৰূপালীম	—	জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালা
নন্দদুলাল	—	অতুল হাজৰিকা
কাৰেঙৰ লিগিৰী	—	জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালা
শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ	—	অতুল হাজৰিকা
জয়মতী	—	জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালা
মানস প্ৰতিমা	—	অতুল হাজৰিকা
কুমাৰ ভাস্কৰ	—	গোলোক শৰ্ম্মা
বেউলা	—	অতুল হাজৰিকা
পিয়লি ফুকন	—	প্ৰফুল্ল বৰুৱা
ছত্ৰপতি শিৱাজী	-	অতুল হাজৰিকা
ব্লেক মাৰ্কেট	—	মেদিনী চাকৰীয়া
চম্পাৱতী	—	অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা
সিংহাসন	—	শুক্লেশ্বৰ বৰা
কুৰুক্ষেত্ৰ	—	অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা
বিসৰ্জ্জন	—	ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ
কনৌজ কুঁৱৰী	—	অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা
ডাক ঘৰ	—	ৰবীন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰ
বণিজ কোঁৱৰ	—	অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা